
A HATÁRON TÚLI MAGYARSÁG OLVASÁSKULTÚRÁJA

Összeállítás
olvasásvizsgálati
és
művelődésstatistikai
felmérések
eredményeiből

Országos
Széchényi Könyvtár
Könyvtártudományi
és
Módszertani
Központ

Összeállítás olvasásvizsgálati és művelődésszatisztikai felmérések eredményeiből

Lektorálta
KÓSA LÁSZLÓ

Az előszót írta
FEKETE GYULA

Szerkesztette és a bevezetőt írta
GEREBEN FERENC

A határon túli magyarság olvasáskultúrája : Össze-
állítás olvasásvizsgálati és művelődésszociológiai
felmérések eredményeiből / [az előszót írta Fekete
Gyula] ; [szerk. és a bevezetőt írta Gereben Fe-
renc] ; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár
Könyvtártudományi és Módszertani Központ. - Bp. :
OSZK-KMK, 1985. - 205 p. ; 23 cm

ISBN 963 201 222 4

Mt.: Fekete Gyula (előszó). - Gereben Ferenc
(szerk., bev.). - Országos Széchényi Könyvtár
(Budapest). Könyvtártudományi és Módszertani
Központ (közr.)

301.152.3:028(439-87)

ISBN 963 201 222 4 **Törölt**

Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszer-
tani Központ. Felelős kiadó: Sente Ferenc igazgató. Megjelent:
15,86 A/5 ív terjedelemben. Készült az OSZK házinyomdájában. Fele-
lős vezető: Rosta Lajosné. Munkaszám: 85.242

MC 86.264

1985

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
BEVEZETŐ	11
I. CSEHSZLOVÁKIA	17
1. A felnőtt népesség olvasáskulturája	18
2. A tanulók olvasáskulturája	27
3. Művelődésszociológiai adalékok	32
4. Olvasás- és irodalomnépszerűsítő tevékenység	34
II. SZOVJETUNIO	37
A kárpát-ukrajnai magyar lakosság és a könyv	38
III. ROMÁNIA	45
1. A felnőtt népesség olvasási és művelődési szokásai	46
A) Falusi lakosok	46
B) Munkások	69
C) Értelmiség	73
C) Ady költészetének ismertsége fiatal felnőttek körében	74
2. A tanulók olvasáskulturája	76
A) Általános iskolások	76
B) Általános és középiskolás korosztály - együtt	85
C) Középiskolások	96
D) Szakmunkástanulók	109

3. Művelődésstatistikai adalékok	111
A) Sajtó-, rádió- és TV előfizetők	111
B) Könyvtári és könyvforgalmi adatok	114
a) Falu	115
b) Város	125
IV. JUGOSZLÁVIA	133
1. A felnőtt népesség olvasáskulturája	134
2. A tanulók olvasáskulturája	138
3. Művelődésstatistikai adalékok	147
4. Olvasásnépszerűsítő akciók	156
V. AUSZTRIA	159
1. Sajtó és könyvolvasás, könyvbeszerzés	160
2. Az Őrségi Magyar Könyvtár	173
VI. EGYÉB NYUGATI ORSZÁGOK	175
Mit olvasnak a nyugati magyarok?	176
FÜGGELÉK	195
1. Helynév-mutató	195
2. A kötetben szereplő magyar nyelvű sajtótermékek jegyzéke	201

ELŐSZÓ

Nemrégiben egy tévé interjú során egyik igen neves, noha kétségkívül szakbarbár, külföldre szakadt hajdani hazánk-fia kijelentette: "A magyar népnek többet használt Weiss Manfréd, mint Petőfi."

Ha hazai Kislexikonunkat e valamikori magyar szerkeszténé, meglehet, kihagyná belőle Petőfit, hogy Weiss Manfrédnak méltó helyet szorítson. Meg is indokolná nyilván, ha rákéreznének, mitől volt nagy ez a nagyiparos, számokkal, adatokkal, dokumentumokkal - és vajon mi hogyan érvelnénk Petőfi mellett?

Megfoghatatlan, és semmiféle könyvelésben nem regisztrálható, ahogyan az irodalom beépül a nemzettudatba, a közgondolkodásba, a közerkölcsbe, ahogyan felszívódik az eszmélő emberben élethosszig üzemelő energiaforrásnak, ahogyan áramköröket fejleszt a szűkebb és tágabb közösségekben lélektől lélelig.

Nem elég ám, ha ezt az áramfejlesztést csak a határokon belül gondoljuk el: a magyar irodalom áramkörei szétgyűrűznek - magyarul gyűrűznek szét - a nagyvilágban, messze túl a határokon. Külföldön a szűkebb környezetünkben évezred óta élő, és a világ minden sarkába másfél század óta szerteszóródott magyar anyanyelvűekhez, magukat magyarnak vallókhoz, mert ha már meggyökereztek is annak a másik hazának a talajában, ha más tájak szülöttei, más állam hű polgárai is, ha életük, munkájuk gyümölcseit annak a másik népnek hozzák, valamiképp, a nemzeti kultúra, a történelmi múlt, az anyanyelv jogán akkor is van egymáshoz közünk, van felelősségünk egymásért, kötelességünk egymás iránt.

Adósságaink is vannak, innen is, onnan is; a miénk, a hazaiaké, ahogy én látom, meglehetősen felgyült. Már csak ezért is könnyít a lelkiismeretünkön minden aprócska törlesztés; ime most a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak ez a szerény gyűjteménye, mely a határon túli, főként a környezetünkben élő magyarság olvasáskulturájába, olvasási szokásaiba ad betekintést. A magyar nyelvterületnek mintegy harmadrészét fogja fel tehát, azt a fehér foltott rajzolja be a magyar olvasáskultúra térképén, amely kiesik a hazai vizsgálatok, fölmérések, szociográfiák hatóköréből. "Első lépésként" - hangsúlyozza szerényen a Bevezető, ám az első mégiscsak a legfontosabb lépés ahhoz, hogy adósságainknak e rovatában is megkezdjük a törlesztést.

Futó betekintésre is sokat mondó annak, aki szívesen bogarászik névsorokban, adatokban, számoszlopokban, hogy a galántai, komáromi, lévai, losonci, rimaszombati, tőkereterebesi járásokban a legkedvesebb írók listáját milyen nagy előnnyel Jókai vezeti, s utána sorrendben: Mikszáth, Petőfi, Gárdonyi, Móricz. Hogy a megkérdezett szlovák olvasók több mint kétharmada is Jókait nevezte legkedvesebb írójának. Hogy a magyar nyelven olvasók szavazatait összegezõ névsorok Erdélyben is hasonlóképp kezdődnek, majd a Vajdaságban Fekete Istvánnal, az ausztriai Őrvidéki és szórványmagyarság körében Németh Lászlóval bővül a legkedvesebb írók élcsoportja. S hogy a kortárs irodalom - az erdélyi, a felvidéki, a vajdasági irodalom is - jóval szerényebb adatokkal szerepel; érezhető különbség ez a hazai hasonló vizsgálatokhoz, kimutatásokhoz képest.

De van itt más, még inkább feltűnő különbség.

Nézzünk bele a diákok szabadidő mérlegébe - Bős, Duna-szerdahely, Léva, Sepsiszentgyörgy, Kolozsvár, Székelyudvarhely, Csikszentmárton, Nagyszalonta, stb. -, szinte

általánosan az olvasás foglalja el az első helyet. Olykor feltűnő arányban az elsőt. És nemcsak a kézdi, vásárhelyi könyvesboltban panaszkodnak: kevés könyv érkezik, órák alatt elfogy - ez a könyvéhség mindenütt jellemző, úgy tetszik mindenütt, szűkebb környezetünkben a határon túl, a kárpátukrajnai vizsgálódásnak is ez a főtétele.

Szaporodnak tehát mindenfelé a bármikor hozzáférhető kézikönyvtárak, családi könyvtárak, elsősorban - és ez biztató - a fiatalok, a diákok szaporitják.

Látjuk a nyugtalanító jeleket is: Maros megyében hét év alatt felére csökkent a könyvtári olvasók száma; a szeszesitalra költött pénz ugyanitt ötvenszerese a könyvre kiadottnak; Jugoszláviában hiánycikk a magyar nyelvű könyv, annál inkább hódít a képregény, a lektűr - a tünetek tehát hasonlitanak a hazaiakhoz.

Végigvonul azonban valami az ismertetett felmérésekben, tanulmányokban, ami elgondolkoztató különbségre figyelmeztet: merőben más, sokkal inkább átfogó, mélyreható az irodalom szerepe, funkciója a határokon túl.

Idegen nyelvi környezetben, a tévé, a rádió, a lakóhely, az utca, a közlekedés, a munkahely, a piac mindennapos más nyelvű közegében - kivált a szórványokban - a bármilyen írott-nyomtatott magyar szöveg az anyanyelv táplálója, őrzője. "Rendszeresen olvasok. Ez az egyetlen kapcsolat a magyar nyelvvel" - mondja egy ausztriai asszony, aki senkivel a falujában, még a férjével és a gyermekeivel sem tud magyarul beszélni.

A Nyugaton szétszóródott magyarság olvasási térképét, melyen - az eddigiektől eltérően - főszerepet kap az emigráció irodalma is, Kabdebó Tamás épp erre a légszomjra utalva vázolja föl, amikor minden magyar nyelvű szöveget az olvasmányok közé sorol: az otthonról érkező levelet, Arany János episztoláját, a vizumkéréshez kitöltendő kérdőíveket.

"A kinti olvasó szabadidejének egy részét - írja - az idegen nyelvű televízió és az idegen nyelvű nyomtatványok árjában evezve tölti. S makacs következetességgel kell hogy ragaszkodjék magyar olvasmányai megszokott és szeretett szigeteihez. A kinti magyar olvasás ösztökéje és velejárója tehát a nyelvi ragaszkodás, a nyelvfenntartás. Ebből a szempontból nézve szinte mindegy lehetne az olvasás tárgya, ha az magyar nyelvű, Petőfi versei, Piskos Fred, a kapitány, Nehéz Ferenc regényei, a Californiai Magyarság vagy a Kincses Kalendárium."

No igen, mégsem mindegy. Mert a java irodalom nemcsak egyszerűen nyelvgyakorlás, minthogy azzal együtt, és azon messze túl a nemzettudat - vagy ha az már elhalóban: a származástudat - őrzője, ápolója, ébresztgetője is.

Haza a magasban - írta kötete élére Illyés Gyula, s az olvasási statisztikák, a szociológiai látletelek igazolják a költői képet: a magyar irodalom határon túli szívs jelenléte ennek a magaslati hazának a térképét rajzolja ki.

Dörmögj testvér, egy sor Petőfit,
köréd varázskör teremődik.

Túl a határokon, bármely túlsó sarkában a világnak, az idegen nyelvű tengerben is mentőöv ez a varázskör - vajon csak a magyaroknak mentőöv?

Mormolj magadra varázsinget - mondja Illyés, s mint minden nagy irodalom, a nemzethez cimezve ezzel is az egész emberiséghez szól: a hazáján kívül élő románra, szerbre, szlovákra, németre épp úgy ráillik ez a varázsing. Bármely nép messzire szakadt fiának az anyanyelvén fogant irodalom menedék - jogos menedék - a halálig.

S a fuldokló, az elhaló öntudatnak is bármilyen nyelven kapaszkodó az a költői biztatás, melyet Illyés így címzett meg honfitársainak, nekünk:

te mondd magadban, behunytt szemmel,
csak mondd a szókat, miktől egyszer
futóhomokok, népek, házak
Magyarországgá összeálltak.

Fekete Gyula

E vizsgálódások végig a hazai magyarság körében mozog-
nak, s nem vettek tudomást a magyar etnikumnak arról a
korántsem kis hányadáról, amely a környező országokban,
illetve a világ más tájain található.

1970-es adatokra támaszkodó becslések szerint a vilá-
gon mintegy 14,5-15 millió magyar él, ami azt jelenti,
hogy a hazai magyarságot jelentő 10 millió társakmon fe-
lílt 4,5-5 millió ember, a magyarság csaknem egyharmada
külföldön a hazai olvasóvizsgálatok látókörén.

Ugy érezzük, olyan hiányosság ez, amelyet - több ok-
ból - mindenképpen fel kell számolnunk. A magyar olvasó-
közönségről felrakott, több korántsem lehet elég viszony-
lag sem teljes, majd a magyar olvasóközönség egyhar-
mada fele fehérruhákban kecselgik. A magyar nemzeti
könyvtár intézményeként mi is meg kellene vizsgálnunk, hogy a
magyar nyelvek olvasói kultúrája tekintetében is érvé-

* A magyarok létszámára vonatkozó adatok tekintetében (itt és később
az egyes országokat tárgyaló fejezetek bevezetőjében egyaránt) elő-
szörben a Magyar néprajzi lexikon "magyarok" címszavának adatait tá-
maszkodtunk. /Itta Réka László. Magyar néprajzi lexikon III. kötet,
Budapest, Akadémiai V. 1980. / E kötetet kapcsolatban ld. még: Dávid
Zoltán: A magyar nemzetiségi statisztika múltja és jelene. Válföld,
1980. 8. sz. 81-101. l.

BEVEZETŐ

A szisztematikus, hivatásos intézményekre támaszkodó magyarországi olvasáskutatás immár két évtizedes múltta tekinthet vissza. Módja volt tehát feltérképezni a különböző társadalmi rétegek olvasási szokásait, a magyar olvasáskultúra időbeli változásainak legfőbb tendenciáit.

E vizsgálódások végig a hazai magyarság köreiben mozogtak, s nem vettek tudomást a magyar etnikumnak arról a korántsem kis hányadáról, amely a környező országokban, illetve a világ más tájain található.

1970-es adatokra támaszkodó becslések szerint a világon mintegy 14,5-15 millió magyar él, ami azt jelenti, hogy a hazai magyarságot jelentő 10 milliós létszámon felüli 4,5-5 millió ember, a magyarság csaknem egyharmada kivülesett a hazai olvasásvizsgálatok látóköre.

Ugy érezzük, olyan hiányosság ez, amelyet - több okból - mindenképpen fel kell számolnunk. A magyar olvasáskultúráról felrajzolt térkép korántsem lehet még viszonylag sem teljes, amíg a potenciális olvasóközönség egyharmada eleve fehér foltként kezelődik. A magyar nemzeti könyvtár intézményeként teljes joggal vélhetjük, hogy a magyar nyelvűek olvasási kultúrája tekintetében is érvé-

---

* A magyarok létszámára vonatkozó adatok tekintetében (itt és később az egyes országokat tárgyaló fejezetek bevezetőjében egyaránt) első sorban a Magyar néprajzi lexikon "magyarok" címszavának adataira támaszkodtunk. /Irta Kósa László. Magyar néprajzi lexikon III. kötet, Budapest, Akadémiai K. 1980./ E témával kapcsolatban ld. még: Dávid Zoltán: a magyar nemzetiségi statisztika múltja és jelene. Valóság. 1980. 8. sz. 87-101. 1.

nyesülnie kell a hungarikát megillető gyűjtőkörnek, annál is inkább, mert ez a határokon kívül élő magyar közönség - ha belső arányeltolódásokkal is - elvileg ugyanazoknak a hungarikumoknak a potenciális olvasója, mint a hazai. Ez a dolgoknak a hivatali kötelességet és felelősséget illető oldala. Van azonban a kérdéskörnek egy sajátos szakmai vetülete is. A két, illetve többnyelvű közegben, a hazai viszonyoktól többé-kevésbé eltérő társadalmi körülmények között élő magyarok olvasási szokásai az olvasói magatartás társadalmi befolyásolórendszerének működéséről, valamint a nemzetiségi kultúrák sokat emlegetett hid-szerepének gyakorlati funkcionálásáról is nagyon érdekes vallomásokat tehetnek, s így a hazai olvasásszociológiai tapasztalatok is új, a képnek plaszticitást kölcsönző megvilágításba kerülhetnek.

Mindezek azonban az út végén felcsillanó célokat jelölik - hogy eljuthassunk hozzájuk, először el kell indulni az úton. Ez a munka nem többre, mint csupán az első lépések megtételére vállalkozik, abban bizva, hogy felébreszti a reményt: érdemes továbbhaladni. Megpróbáljuk kitapogatni a terepet, hogy a következő expedíciók a miénknél nagyobb sikerrel kerüljék ki a buktatókat és zsákutcákat, legfontosabb célunknak annak bebizonyítását tartjuk, hogy fontos és érdemes ezt az utat járni, és az olvasmányokat, olvasást illető hazai szociológiai gondolkodásmódot ezzel az új szemléleti aspektussal gazdagítani.

A magyarországi olvasáskutató műhelyeknek nincs arra mandátuma, hogy más országokban felmérőmunkát végezzenek. (Az más kérdés, hogy e munka folytatása esetén a hazai és a környező országok megfelelő műhelyei közötti intézményes együttműködésre nagy szükség lenne.) Ezért első lépésként azon információk összegyűjtésére tudtunk csak vállalkozni, amelyeket tőlünk függetlenül az adott terepeken felszínre

hoztak. Mivel a magyar nemzetiségek olvasáskulturáját Magyarországon kívül egy országban sem vizsgálják intézményesen és egyúttal rendszeresen, az ilyen irányú vizsgálódások - témáikat és módszereiket illetően egyaránt - meglehetősen esetlegesek, és csekély kivételtől eltekintve csak szűk körből merítik információikat. Az adatok és a felmérési-szociográfiai tapasztalatok tehát nagyon egyenlőtlenül állnak rendelkezésre. Az egyenetlenségek a vizsgált társadalmi közegek és témák; a feltárás és elemzés szélessége és mélysége tekintetében, valamint az egyes országok között is érvényesülnek. Így pl.: lelkes, hivatásukat, szélesan értelmező tanárok és könyvtárosok jóvoltából legtöbb információval a tanulóifjúság olvasói arculatáról rendelkezünk, a felnőtt népességen belül pedig főleg a falusi lakosokról. (Ez utóbbit az is magyarázza, hogy a környező országok magyar nemzetisége zárt tömbökben, főleg falvakban található.) Sok, de többnyire sajnálatosan elaprozott, főleg statisztikai adatot találtunk egy-egy közművelődési könyvtár működéséről, illetve ellátottsági helyzetéről. Az aránytalanságok az egyes országok között is érvényesülnek: míg pl. a romániai magyarság olvasás- és könyvkultúrájáról meglehetősen sok közlemény tudósít, addig a jugoszláviai (főleg ami az olvasást illeti) és még inkább a szovjetunióbeli anyag nagyon szegényes.

Egyelőre nem tudtunk mást tenni: csokorba kötöttük azokat az információkat, amiket találtunk, legyen az kisebb-nagyobb olvasásszociológiai vagy közvéleménykutatási felmérés, szociográfiai-riportszerű megfigyelés, vagy a könyvtárstatisztika hozadéka. Ezt az egyenetlen és meglehetősen hézagos anyagot elsőnek területenként (országoként) bontottuk, és azon belül, - ahol lehetett - megpróbáltuk elkülöníteni a *felnőtt lakosság* és a *tanuló ifjúság* olvasási (és kiegészítőleg más művelődési) szokásaira vonatkozó

megfigyeléseket, valamint az irodalom- és olvasmányközzvetítő intézmények helyzetéről, működéséről tudósító (főleg statisztikai jellegű) információkat.

A nagyobb témakörökön belül - ahol lehetett - még további témaköri differenciálást hajtottunk végre (pl. a tanulókön belül iskolatípusonként, a felnőttek körében társadalmi rétegenként stb.), ezen belül pedig általában az adatok kinyerésének időrendjében közöljük a rendelkezésre álló információkat.

Az adatgyűjtés időbeli kereteit általában a hatvanas-hetvenes évek fordulójától 1982-ig tartó időszak jelentette. Ahol nagyon kevés adatot találtunk, vizsgálódásunk körét visszafelé (a hatvanas évek derekáig) kitégítettük.

Ami a térbeli kereteket illeti, Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia azon vidékeire koncentráltuk figyelmünket, amelyeken a magyarok legnagyobb számban lehetők fel. (Dél-Szlovákia, Kárpátalja, Erdély, Vajdaság). Ausztria esetében egy teljes országra kiterjedő vizsgálat anyaga állt rendelkezésünkre; a nyugati világ magyarságával pedig egy térbelileg kevésbé (inkább az adatnyerés lehetőségei által) korlátozott kutatási beszámoló foglalkozik. Itt jegyezzük meg, hogy a szövegben általában magyar nevükön szereplő helységek hivatalos elnevezését (valamint közigazgatási területi elhelyezkedését) a Függelék helynévmutatója tartalmazza.

Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia esetében a szak- és kulturális jellegű sajtótermékek módszeres átfésülésével - túlnyomórészt az adott ország polgárai által irt és ott megjelentetett - közleményeket emeltük ki, és ezekről referátumokat, illetve szemléket készítettünk. Az ezekből az országokból származó publikációkat tehát túlnyomórészt csak ismertetjük, s ritkán idézzük. A Szovjetunió esetében - kellő adat híján - külön szemleszerű helyzetfelmérést

irattunk, hazai, de helyszíni tapasztalatokkal rendelkező szerzővel. Ausztria és a nyugati világ magyarságának olvasáskultúrájáról egy-egy összefoglaló jellegű művet találunk, és a következőkben ezeket (részletekben vagy rövidítve) egyenes idézetként adjuk közre.

Fentebb jelölt célkitűzéseinkből adódik, hogy most elsősorban arra törekedtünk, hogy minél több adatot, információt gyűjtsünk össze. Az adatgyűjtő munka szisztematikus folytatása, a ma még nagyon jelentős hézagok pótlása után tartjuk csak lehetőnek a magyar nyelvű olvasáskultúra összehasonlító-összegző elemzésének elkészítését. Ennek körvonalai, egyes részelemei azonban már most felsejlenek. A magyarországi és a nemzetiségi magyar olvasáskultúra számos *hasonlósága* került napvilágra. Így például bizonyos társadalmi rétegekben az olvasási kedv megtorpanása; a könyvtárhasználat város-falu ollójának széjjelebb nyílása; a versek iránti affinitás csökkenése; az ismeretközlő irodalom iránti érdeklődés (a környező szocialista országok terepén még csak szerényebb mértékben jelentkező) megnövekedése, stb.

De beszédes *különbségek* körvonalai is felrajzolódnak. Így pl. a magyar (romantikus és realista) klasszikusok iránt az erdélyi és a szlovákiai magyarság (felnőttek és fiatalok egyaránt) "hűségesebbnek" mutatkozik, mint a hazai (vagy a jugoszláviai fiatal) olvasóközönség. (Az olvasói érdeklődésben mutatkozó intenzív hagyományörző tendencia minden bizonnyal összefügg a nemzeti identitás kérdésével.) Az otthoni könyvkészletek felhalmozása terén (a folyamat ugyan már magyar kisebbségek esetében is beindult s a hazaival számos rokon vonást is felmutat) a magyarországi népesség láthatóan előbbre tart, mint a környező országok magyarsága.

Mindez azt jelzi: ami most elkezdődött, folytatást, további kutatást és célirányosabb, lehetőleg nemzetközi együttműködés keretében összehangolt felmérő munkát igényel és érdemel.

I. CSEHSZLOVÁKIA

Csehszlovákiában a magyar nyelvű könyvek és sajtótermékek potenciális olvasóközönsége (a magyar nemzetiségű illetve származású csehszlovák állampolgárok összességét értve ezen) 730 ezerre tehető. A következő felmérési és statisztikai adatok csak a Szlovákiában, annak is általában a magyar nemzetiség által sűrűbben lakott déli vidékein élő magyarság olvasás- és könyvkiuturájáról tudósítanak.

1. A FELNÖTT NÉPESSÉG OLVASÁSKULTÚRÁJA

E témáról 2 felmérés eredményei tudósítanak. Mindkettő a délszlovákiai, többnyire magyarul lakta településeken (elsősorban falvakban) vizsgálódott, a 15, illetve 20 évnél idősebb népesség körében.

Mindkét vizsgálat meglehetősen széleskörű, volt, mind a megkérdezettek számát (1103 illetve 1062 fő), mindpedig a felölelt tematikát illetően. A felméréseket 1964/65-ben, illetve 1974-ben végezték.

A CSEMADOK KB, a pozsonyi Népművelési Intézet és a Nyitrai Pedagógiai Fakultás marxizmus-leninizmus tanszéke kb. 150 külső munkatárs bevonásával 1964. dec. 1. és 1965. febr. 28. között felmérést végzett a magyar nemzetiségű lakosság kulturális életét közvetlenül meghatározó tényezőkről.

24 község (Fél, Nádszeg, Diószeg, Vága, Besenyő, Menyhe, Felsőkirályi, Lédec, Ógyalla, Naszvad, Gúta, Ipolybél, Alsószecse, Ipolyvisk, Kálna, Cakó, Nagybalog, Ipolybalog, Szádalmás, Páskaháza, Borsi, Kistárkány, Vaján, Matyóc) képezte a vizsgálat helyszínét.

A VIZSGÁLAT TEREPE

A vizsgált települések lakosságának 74%-a (39 111 lakos) volt magyar nemzetiségű.

A terület középfokon tanuló diákjainak tannyelv szerinti megoszlása:

Általános középiskolai tanulók száma		Tanonciskolai tanulók száma		Középfokú szakiskolai tanulók száma	
magyar	szlovák	magyar	szlovák	magyar	szlovák
tannyelv		tannyelv		tannyelv	
213	133	247	375	179	171

Középfokon (ill. tanonciskolában) tehát 1318 diák tanul, magyar tannyelvű intézményben azonban csupán 639 tanuló (48,4 %), ez az arány messze nem felel meg sem a lakosság nemzetiségi strukturájának, sem a 9 éves alapiskolák tanulmányi nyelv szerinti megoszlásának.

A vizsgált 24 községből 22-ben működik *könyvtár*. Egy lakosra 0,91 könyvtári kötet jut. A községek lakosságának 7,5 %-a a beíratkozott könyvtári tag. (A könyvtárakról szóló információkat ld. részletesebben az I/3. fejezetben.)

A 22 községben (Alsószecse és Nagybalog nélkül) 3974 tévékészülék volt (13 főre jut 1) és 11 328 db rádió (4 személyre jut 1).

A 24 községben 1964 folyamán 93 színielőadás, 437 táncmulatság, 31 kiállítás, 64 műsoros est, 37 irodalmi színpadi est, 399 ismeretterjesztő előadás volt. Ezek az összesített adatok biztatóak, ám a községenkénti megoszlás nagy aránytalanságokat mutat.

A KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

A vizsgálat során kérdőíves felmérésre is sor került. Ennek során a 24 községben 1103 (20-55 év közötti) magyar nemzetiségű személyt kérdeztek meg.

Foglalkozás szerinti megoszlása:

Ipari munkás: 357

Mezőgazdasági dolgozó: 257

Értelmiségi, vezető: 107

Egyéb és háztartásbeli: 382

A megkérdezettek közül 970-nek (87,9 %) a családjában volt rádió, 511 fő (46,3 %) családjában pedig televízió, 181 családban volt lemezjátszó, 147 családban volt valamilyen hangszer.

A vizsgált terület magyar lakossága elsősorban a CSEMADOK-on keresztül kapcsolódik be a kulturális életbe. A fölmérték 39,4 %-a (435) volt CSEMADOK-tag.^x

A fölmért személyek közül 860 (77,9 %) járat valamilyen újságot, a megrendelt lapok összpéldányszáma: 1632. Nem járat semmiféle lapot: 243, 1-et: 373, 2-öt: 292, 3-at: 126, 4-et: 53, 5-öt: 11, 6-ot: 5 fő. (6-nál többet senki.)

A lapot (lapokat) járatók 1964-ben 90 %-ban szlovákiai magyar lapra fizettek elő. Legtöbben: Új Szó (567), Dolgozó Nő (azóta: Nő) (240), Szabad Földműves (166), Hét (110), Új Ifjúság (88).^{xx}

1964-ben a megkérdezettek 40,8 %-a (451) nem olvasott semmiféle szépirodalmat és 223-an (20,2 %) tagjai a községi könyvtáraknak. Az egy év alatt tiznél több könyvet olvasók száma meglehetősen magas: 241 személy (21,8 %).

A legkedveltebb író: Jókai Mór. A szlovákiai magyar írók olvasottsági sorrendje: Lovicsek Béla (118), Egri Viktor (40), L. Kiss Ibolya (19), Dobos László (17), Szőke József (12), Gyurcsó István (10), Szabó Béla (8), Rácz Olivér (6), Duba Gyula - Petrőci Bálint (5-5).

^x CSEMADOK: Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége

^{xx} Az itt és a később (akár olvasmányként, akár forrásként) megnevezett magyar nyelvű sajtótermékek részletesebb adatait ld. a Függelék folyóirat-jegyzékében!

A megkérdezettek 74,5 %-a (882) nézi rendszeresen a *tévé*t. Közülük 705-en kizárólag a budapesti műsort, a pozsonyi műsort elenyésző számban nézik rendszeresen - mert nincs magyar nyelvű adás.^x

A *tévé*műsorok közül a legkedveltebbek: film (556), színházi közvetítés (463), sportközvetítés (172), híradó (99).

A *rádió* legkedveltebb *műsorszám*ai: népdal-magyarnóta-opere (295), hírek (207), rádiójáték és színházi közvetítés (123). A pozsonyi rádió magyar adását 417 személy hallgatja rendszeresen.

A vizsgált 1103 személy *nyelvtudása*: 650 fő (59 %) anyanyelvén kívül is beszél valamilyen nyelvet. Szlovákul "jó" tud: 279 (25 %); "közepesen": 354 (32 %); oroszul tud: 66, németül: 40, franciául: 6 fő.

Milyen kulturális rendezvényeken venne részt szívesen?
színházi előadáson: 492, irodalmi szinpadi műsoron: 94, MATESZ^{xx} előadáson: 37, énekkari műsoron: 31, táncbemutatón: 29, esztrádműsoron: 161, moziba menne: 75, mulatságon: 32, zenekart hallgatna: 17.

Mi akadályozza igényeinek kielégítésében?
nincs művelődési otthon: 418,
nincs irányító szakember: 129,
kevés a fiatal: 92.

Mi a javaslata a magyar nemzetiségi kultúra fellendítésére?
bővíteni kell a magyar iskolahálózatot: 162,
fokozni kell a művelődés anyagi támogatását: 53,
több magyar funkcionáriusra és szakemberre volna szükség: 51,

^x 1983 óta a pozsonyi televízióknak már van - heti egy alkalommal - magyar nyelvű adása. (Szerk.)

^{xx} A komáromi Magyar Területi Színházról van szó. (Szerk.)

legyen a pozsonyi tévének magyar adása, bővüljön a rádió magyar adásideje: 47,
többet járjon a MATESZ vidékre: 39,
magyar színház kell Kassán: 31.^x

/KARDOS István: A magyar nemzetiségű dolgozók kulturális színvonalának minősítése. Irodalmi Szemle, 1965. 6. sz. 529-543. 1. alapján./

* * *

A pozsonyi Kultúra- és Közvéleménykutató Intézet 1974-ben négy önálló kutatási témát fogalmazott meg "A nemzetiségi kulturák szocialista fejlődése a CSSZSZK-ban" címmel, a magyar, a lengyel, az ukrán és a német nemzetiségi kulturák fejlődésének vizsgálatára.

A magyar nemzetiség szempontjából azért különösen fontos ez a vizsgálódás, mert Szlovákiában eddig (1974-ig) nem volt rendszeres nemzetiségi kutatómunka.

A kutatás tárgya: a *dél-szlovákiai magyarság kulturája* volt. A kutatási terv szerint a 13 magyarok által is lakott járásból 6-ot választottak ki: a galántai, a komáromi, a lévai, a losonci, a rimaszombati és a tőketerebesi járásokat. Ezekben belül 57 vegyes lakosságu települést. Az 57 település összes lakossága 800 000 lélek, ebből 527 000 (66 %) magyar nemzetiségű.

Az adatfölvétel 1974 nyarán 1062 magyar és 913 szlovák nemzetiségű, 15 éven felüli személyre terjedt ki.

---

^x Azóta (1970-ben) megnyílt Kassán a Thália Színház: (Szerk.)

Otthonában könyvvel egyáltalán nem rendelkezik a magyarok 2,9 %-a, a szlovákok 4,4 %-a. 50 kötetnél kevesebb könyve volt a megkérdezett magyarok 43 %-ának, illetve a szlovákok 44,7 %-ának.

A fölmérés tanulsága szerint *a vizsgált terület magyar nemzetiségű lakossága valamivel többet olvas, mint a szlovák.* Az egyáltalán nem olvasó személyek száma és aránya azonban közel egyforma: a magyarok 13 %-a, a szlovákok 13,4 %-a. Évente husznál több könyvet a magyarok 19,9 %-a, a szlovákok 15,6 %-a olvas el. Az olvasók legjelentősebb korcsoportját - mindkét nemzetiség esetében - a 15-25 évesek adják.

Foglalkozás szerint legkevesebbet a háztartásbeliek és a mezőgazdasági dolgozók olvasnak, legtöbbet az alkalmazottak és a tanulók. Ezeknek 1/3-a évente átlagosan 21 könyvet olvas.

Nyelvi szempontból közel azonos a helyzet: a magyarok 62,4 %-a csak magyarul olvas, a szlovákok 60,8 %-a pedig csak szlovákul (esetleg csehül). A magyarok 22,9 %-a olvas rendszeresen a magyar nyelv mellett szlovákul is, a szlovákok 24,2 %-a olvas egyaránt szlovákul és magyarul. A magyarok közül 2,7 % olvas kizárólag szlovákul, a szlovákok közül 2,5 % csak magyarul. (A csak szlovákul olvasó magyarok kizárólag szakkönyvet olvasnak!)

A vizsgált magyar személyek, akiknek középiskolánál alacsonyabb az iskolai végzettségük, zömmel csak magyarul olvasnak, az érettségizetteknek kb. 30 %-a olvas szlovákul is több-kevesebb rendszerességgel. A főiskolai végzettségűeknek 57 %-a olvas mindkét nyelven. A szlovákok között szintén a főiskolát végzettek csoportjában a leggyakoribb (kb. e csoport 1/3-a) a magyarul is olvasó. A szlovákok esetében azonban az iskolai végzettség nem olyan meghatározó a magyar nyelven való olvasás szempontjából, nagyjá-

ből valamennyi réteg egyforma arányban olvas magyarul is. A foglalkozás szerint a magyaroknál a munkások, háztartásbeliek, parasztok alig olvasnak szlovákul, az alkalmazottaknak kb. fele, a diákoknak azonban 2/3-a olvas szlovákul.

A klasszikus és kortárs magyar irodalom iránti érdeklődés homlokterében a romantikusok állnak. A magyar nemzetiségű megkérdezettek közül 894-en válaszoltak e kérdésre, 99 író 2278-szor említettek. Eszerint a szlovákiai magyar olvasók 4/5-e olvassa a magyar írók (főként a klasszikusok) alkotásait. (Ezek a művek a szlovák olvasók 34 %-a által is ismertek.)

A népszerűségi sorrend: Jókai (655), Mikszáth (293), Petőfi (249), Gárdonyi (178), Móricz (177), Berkesi (98), Arany (88), Ady (74), József Attila (47), Szilvási (32), Madách (27), Németh László (27), Móra (26), Rejtő Jenő (24). A magyarországi kutatási eredményekkel összevetve, a szlovákiai sorrend lényegében azzal megegyezik. De pl. Berkesi, Szilvási, Németh László és Rejtő Jenő Magyarországon lényegesen népszerűbbek.

A magyar irodalom olvasottságára vonatkozó kérdésre a szlovákok közül 365-en válaszoltak, 35 magyar író 605-szor említve. Itt a lista: Jókai (255), Petőfi (105), Mikszáth (80), Gárdonyi (33), Móricz (26), Arany (17), Ady (15), Berkesi (14). (Figyelemre méltó, hogy a szlovák olvasóktól Jókai 255 szavazatot kapott, míg a legkedveltebb szlovák író - Peter Jilemniczký - csak 120-at!)

A nemzeti romantika, illetve a XIX. sz. realista klasszikusait szinte minden korcsoport egyforma mértékben olvassa, iskolai végzettségtől függetlenül. (Főleg Jókait, Petőfit, de hasonló a helyzet Mikszáthtal, Gárdonyival.) Kisebb arányban olvasottak a XX. századi klasszikusok: Móricz, Ady. A szórakoztató irodalmat leginkább a fiata-

labbak olvassák. Sajnos, a kortárs magyarországi irodalom kevésbé népszerű.

A szlovákok közül a magyar írókat a fiatalabbak és a magasabb műveltségűek olvassák - a klasszikusokat kb. a magyar olvasóknak megfelelő arányban. A kortárs magyarországi irodalmat kevésbé olvassák, márcsak fordítások hiányában is.

A *szlovákiai magyar irodalom* olvasottságára vonatkozó kérdésre a magyar nemzetiségűek 51,8 %-a nem válaszolt, 512 válaszadó 43 író 849-szer említett meg. A sorrend: Lovicsek Béla (134), Fábry Zoltán (123), Egri Viktor (98), Duba Gyula (65), Dávid Teréz (46), Ordódy Katalin (38), Dobos László (33), Tózsér Árpád (32), Török Elemér (31), Dénes György (29), Rácz Olivér (28), Mács József (23), Csontos Vilmos (19), Gál Sándor (18), Batta György (18), Ozsvald Árpád (16).

A megkérdezett szlovákok elenyésző része olvassa a magyar nemzetiségi irodalmat: 89,5 % nem válaszolt. A kérdésre válaszoló 96 szlovák 19 író 119-szer említett. Itt a sorrend: Fábry Zoltán (29), Lovicsek Béla (22), Egri Viktor (13), Duba Gyula (6).

A szlovákiai magyar irodalom alkotásait főként a fiatalabb korosztály olvassa, s ez igen kedvező tendenciát jelent.

A magyar válaszolók közül 57,9 % egyáltalán nem olvas a cseh és szlovák irodalmat. A klasszikus és kortárs cseh, szlovák irodalom iránt a magyar nemzetiségű olvasók 27,7 %-a érdeklődött. Népszerűségi listájuk: Peter Jilemnický (103), Pavel Országh Hviezdoslav (73), Božena Němcová (73), Martin Kukučín (52), Jaroslav Hašek (48).

A vizsgált magyar nemzetiségű lakosok elsősorban a magyar nemzetiségi *sajtót* olvassák: a legnépszerűbb napilap

az Uj Szó (82 %-uk rendszeresen olvassa), továbbá a Hét (43,6 %), a Nő (34,7 %) és az Uj Ifjúság (17,3 %). 26,3 %-uk olvas Magyarországról származó folyóiratokat. A szlovák és a cseh sajtó a Pravdat kivéve (15,3 %) a magyar nemzetiségű lakosok között nagyon kevésbé terjedt el. A dél-szlovákiai szlovákok jobbra csak cseh vagy szlovák sajtótermékeket olvasnak, legtöbbször a Pravdat (55 %). Meglepően magas ugyan az Uj Szó olvasottsága (19 %), de a többi magyar folyóiratot a szlovákok szinte egyáltalán nem olvassák.

FÖNOD Zoltán: A könyv és az olvasó. = F.Z.: Körvonalak. Bratislava, 1982. Madách Kiadó, 140-145. 1.; VÉGH László: A magyar nemzetiségi kultúra szociológiai vizsgálata. Irodalmi Szemle, 1974. 10. sz. 927-932. 1.; valamint VÉGH László: Könyvek és olvasók. Irodalmi Szemle, 1979. 2. sz. 173-178. 1. alapján.

2. A TANULÓK OLVASÁSKULTÚRÁJA

A tanulókat jelen esetben 13 település 508 IX. osztályos magyar diákja jelenti.

E témakörben egy vizsgálat adatait tudjuk ismertetni. A felmérést meglehetősen régen, 1967-ben végezték.

1967 decemberében a nyugat-szlovákiai kerület 10, a közép-szlovákiai kerület 3 helységében folyt le a vizsgálat a Nyitrai Pedagógiai Fakultás harmadéves hallgatóinak bevonásával. A nyugat-szlovákiai fölmérés települései: Bős, Diószeg, Dunaszerdahely, Léva, Nagymácséd, Nyitragerencsér, Párkány, Somorja, Szenc és Vágfarkasd volt; a 3 közép-szlovákiai település: Bussa, Losonc és Tornalja. Összes adatszolgáltató 235 fiú és 273 leány volt, összesen 508 IX. osztályos magyar nemzetiségű tanuló.

SZABADIDŐ ES OLVASÁS

A szabadidő eltöltésének rangsorolása: I. és II. helyezés:

	I.	II.
olvasás	48,0	31,3
tévé-rádió	5,7	8,3
házimunka	12,0	8,0
sport	26,5	40,1
társas kapcsolatok	5,1	4,2
egyéb	2,7	8,3
	<hr/>	<hr/>
	100,0	100,0

Tehát a IX. osztályosok fele az olvasást állította első helyre a szabadidő eltöltésében. Összevetve a pozsonyi és besztercebányai szlovák fölmérések eredményével, a szlovák 11-18 éves tanulók valamivel kevesebbet olvasnak, több időt fordítanak a tévézésre és a rádióhallgatásra.

Fiuk és lányok I. helyre rangsorolt szabadidő-tevékenységeinek különbsége:

	Olvasás	Rádió-tv	Házimunka	Sport	Társas kap- csolatok	Egyéb	Össz.
fiuk	34,4 %	3,0 %	8,9 %	46,1 %	5,0 %	2,6 %	100 %
lányok	60,8 %	8,0 %	14,6 %	9,6 %	5,5 %	1,5 %	100 %

Kulturális szempontból a lányok hasznosabban töltik a szabadidejüket, a nemek közötti legnagyobb eltérés az olvasás (a lányok javára) és a sport esetében (a fiuk javára) mutatkozik. Meglepő a tévézés és a rádióhallgatás kis aránya, a közvélemény jóval nagyobb részesedésről tud.

A TANULÓK OLVASMÁNYAI MENNYISÉGI ÉS MINŐSÉGI SZEMPONTBÓL

A megkérdezett 508 tanuló 1967. szeptember 1. és december 1. között 1850 könyvet olvasott el - átlagosan tehát 3 hónap alatt 3,6 kötetet. Személyenként igen nagy az eltérés: 0-tól 22 könyvig. A fiuk a három hónap alatt átlagosan 3,4 könyvet, a lányok 3,9 könyvet olvastak.

A három hónap alatt 20-nál több könyvet egy-egy tanuló, 10-nél többet 39 tanuló (7,6 %) olvasott el. A zöm (329 tanuló, 64,7 %) 1-5 könyvet olvasott, 12-en (2,4 %) egyet sem.

Az elolvasott 1850 könyvet 97 szerző írta és 247 műről van szó.

A 235 *fiú* összesen 81 szerző 795 könyvét olvasta el. Ebből 97 % szépirodalom és 3 % ismeretterjesztő volt. A legolvasottabb művek:

Cím:	Író:	Olvasók száma:
1. Egri csillagok	Gárdonyi	53
2. Az Ezüst-tó kincse	K. May	44
3. A kőszívű ember fiai	Jókai	33
4. Kétévi vakáció	J. Verne	30
5. Pizskos Fred a kapitány	Rejtő	27
6. Az arany ember	Jókai	26
7. A tizenöt éves kapitány	J. Verne	26
8. A Pál utcai fiúk	Molnár F.	25
9. Légy jó mindhalálig	Móricz	22
10. Rejtelmes sziget	J. Verne	21
11. Vadölő	J.F. Cooper	19
12. Az elveszett cirkáló	Rejtő	16
13. Robinson Crusoe	D. Defoe	14
14. Az utolsó mohikán	J.F. Cooper	14
15. Préri	J.F. Cooper	14
16. Betyár	Móricz	13
17. A láthatatlan ember	Gárdonyi	11
18. Nyomkereső	J.F. Cooper	11
19. A kincses sziget	R.L. Stevenson	11
20. Garammenti krónika	P. Jilemnický	10

A *fiúk legolvasottabb írói*: Verne (132), Jókai (117), Rejtő Jenő (79), J.F. Cooper (76), Gárdonyi (70), Móricz (61), K. May (59), Mikszáth (25), Molnár Ferenc (25), D. Defoe (15), R.L. Stevenson (11), P. Jilemnický (10),

A 273 *lány* 85 szerző 1055 könyvét olvasta el. A legolvasottabb művek:

Cím:	Író:	Olvasók száma:
1. A kőszívű ember fiai	Jókai	74
2. Betyár	Móricz	63
3. Egri csillagok	Gárdonyi	52
4. Légy jó mindhalálig	Móricz	47
5. Az arany ember	Jókai	45
6. Az Ezüst-tó kincse	K. May	38
7. Pizskos Fred a kapitány	Rejtő	19
8. Űri muri	Móricz	17
9. Kétévi vakáció	J. Verne	17
10. Rokonok	Móricz	16

Cím:	Író:	Olvasók száma:
11. Rejtelmes sziget	J. Verne	16
12. Az utolsó mohikán	J.F. Cooper	16
13. Robinson Crusoe	D. Defoe	14
14. Garammenti krónika	P. Jilemnický	14
15. Ady összes versei	Ady	12
16. Mondják meg Zsófikának	Szabó M.	12
17. Kárpáthy Zoltán	Jókai	12
18. A Noszty-fiú esete		
Tóth Marival	Mikszáth	11
19. És mégis mozog a Föld	Jókai	11
20. Egy magyar nábob	Jókai	11

A lányok legolvasottabb szerzői: Jókai (214), Móricz (173), Gárdonyi (76), J. Verne (69), Mikszáth (68), K. May (53), J.F. Cooper (52), Rejtő Jenő (42), Szabó Magda (21), Kertész Erzsébet (21), P. Jilemnický (13), Gergely Márta (13), Ady (12).

Sem a fiuk, sem a lányok nem mutatnak különösebb érdeklődést a cseh és a szlovák irodalom iránt.

Ki a legkedvesebb író?

A kérdésre 69 író, illetve költőt neveztek meg összesen.

Név	fiuk	lányok	Összesen
1. Petőfi	54	87	141
2. Jókai	57	102	139
3. J. Verne	88	35	123
4. Móricz	22	61	83
5. K. May	35	18	53
6. J.F. Cooper	38	14	52
7. Gárdonyi	29	20	49
8. Mikszáth	5	32	37
9. Rejtő Jenő	26	6	32
10. Arany	14	17	31
11. Ady	5	22	27
12. József Attila	2	11	13

10-nél kevesebb szavazatot kapott még: P. Jilemnický, Móra, V. Hugo, Németh László, Szabó Magda, Passuth László, Lev Tolsztoj, Hemingway, Stendhal, Berkesi András, Fagyajev stb.

A költők és prózairók megoszlása: a megnevezett 69 alkotóból 57 prózairó (82,6 %) és 12 a költő (17,4 %).

A legkedvesebb írók nemzetiségi megoszlása: a 69-ből 44 (63,8 %) magyar (ebből 38 magyarországi és 6 szlovákiai magyar), a többi 25 író (36,2 %) nem magyar.

LEGKEDVELTEBB OLVASMÁNYFAJTÁK

"Mit olvasol a legszívesebben?" kérdésre adott válaszok:

Témakör	fiúk	%	lányok	%	Össz.	%
1. Mese	1	0,4	6	1,8	7	1,1
2. Állatok, vadászat, erdő	5	1,8	1	0,3	6	1,0
3. Kaland, bűnügy, detektív	129	46,2	131	39,3	260	42,5
4. Indiánok	16	5,7	6	1,8	22	3,6
5. Harc, háború, hősök	12	4,3	8	2,4	20	3,2
5. Tudomány, technika, felfedezések	4	1,4	1	0,3	5	0,8
7. Utazás, expedíció	30	10,7	19	5,7	49	8,0
8. Sport	2	0,8	-	-	2	0,3
9. Gyermekek, ifjúsági hősök	-	-	43	12,9	43	7,1
10. Történelmi események	45	16,1	43	12,9	88	14,4
11. Fiú-lány kapcsolat	-	-	15	4,6	15	2,4
12. Életrajz	1	0,4	14	4,2	15	2,4
13. Egyéb	34	12,2	46	13,8	80	13,2
Összesen:	279	100,0	333	100,0	612	100,0

Tehát a kaland és krimi vezeti a népszerűségi listát a témakörök között. Érdekes, hogy ez a témakör a lányok körében is milyen magas említésszámot kapott.

A tanulók olvasmányainak jelentős részét az iskolai kötelező és ajánlott olvasmányok teszik ki - így tehát a kötelességüknek tesznek eleget, ha szabadidejükben olvasnak. A spontán érdeklődés leginkább a kalandregények iránt nyilvánul meg. Ez is utal arra, hogy a IX. osztályosok még inkább szórakozást várnak a könyvtől, s kevésbé a személyi

tökéletesedés, lelki épülés lehetőségét.

/SZEBERÉNYI Zoltánné: A szlovákiai magyar tanulók irodalmi érdeklődése. Pedagógiai Szemle, 1972. 2. sz. 150-160. 1. alapján./

3. MŰVELŐDÉS-STATISZTIKAI ADALÉKOK

Az alább következő csekélyszámú adat elsősorban a *könyvtárak* ellátottságára, illetve igénybevételére vonatkozik.

Az 1964-65-ben felmért 24 dél-szlovákiai község (feloszlásukat ld. az I/1. fejezet elején) közül csak 2 községben nem működik *könyvtár*. A 22 községi könyvtár állománya 45 388 kötet, egy lakosra 0,91 kötet esik.

A könyvállomány *nyelvi összetétele* egészében aránytalan a lakosság nemzetiségi strukturájához viszonyítva. Példák:

Község	Magyar lakosság	Szlovák lakosság	Községi könyvtár állománya (kötet)	
			magyar nyelvű	szlovák nyelvű
Guta	10 486	358	7 500	3 100
Felsőkirályi	1 963	1 465	822	1 233
Ipolyvisk	1 045	62	585	432
Cakó	282	13	215	145
Páskaháza	381	11	547	258

20 könyvtár (Nagybalog és Alsószece nélkül) *tagsága* 2 320 fő, a községek lakosságának 7,5 %-a. Az 1964-es év kölcsönzéseinek száma: 38 522. Elsősorban a tanulók a rendszeres könyvtári olvasók.

A könyvtári statisztikák szerint a három legolvasottabb könyv: Jókai: Az arany ember; Gárdonyi: Egri csillagok; Verne: Tizenöt éves kapitány. Szlovákiai magyar írótól 778-an olvastak valamilyen könyvet 1964-ben. A legkedveltebbek: Lovicsek Béla: Csillagszemű asszony; Szőke József: Katicabogár (ifj. reg.); Szabó Béla: Marci, a csodakapus; Rácz Olivér: Megtudtam, hogy élsz; Egri Viktor: Szívet cserélni nehéz stb.

A községek iskolai könyvtárainak kötetszáma: 25 700 könyv; a kölcsönzések száma 1964-ben 15 712 volt, ami igen nagy olvasási kedvre mutat.

/KARDOS István: A magyar nemzetiségű dolgozók kulturális színvonalának minősítése. Irodalmi Szemle 1965. 6. sz. 529-543 l. alapján./

* * *

A nyugat-szlovákiai kerületben a hetvenes évek végén egy lakosra 2,6 könyvtári könyv jutott, egy magyar nemzetiségű lakosra 2,1 magyar nyelvű könyv. A közép-szlovákiai kerületben egy polgárra 2,59 könyv, egy magyarra 2,35 magyar könyv esik. A kelet-szlovákiai kerületben átlagosan 3,13 könyv jut egy lakosra, egy magyarra pedig 2,77 magyar könyv.

1978-1979 folyamán a magyarlakta területek 21 magyar játékfilmet játszottak a mozikban - szlovák feliratozással.

A Csehszlovák Rádió heti 35 órán át sugároz magyar nyelvű adást.

Csehszlovákiában jelenleg 19 központi újság és folyóirat jelenik meg magyarul, hetente 470 000 példányban. A magyar nyelvű járási és üzemi lapok egyszeri példányszáma 40 000 körül mozog.

/MRÁVIK, Jozef: A nemzetiségi kultúrák fejlődése, Népművelés (Pozsony) 1980. 11. sz. 6-9. l. alapján./

4. OLVASÁS- ÉS IRODALOMNÉPSZERÜSÍTŐ TEVÉKENYSÉG

Az ilyen irányú sokrétű tevékenységet egy 1977-ből való CSAMADOK-jelentés alapján ismertetjük

A CSEMADOK irodalomnépszerűsítő tevékenységének célja, "hogy a felnőtt lakosságra, elsősorban a CSEMADOK-tagságra alkotó, gondolkodó módon hassunk az irodalmi alkotások ismertetésével."

Ezzel kapcsolatos feladatok:

- általános irodalomnépszerűsítő előadások szervezése;
- megemlékezések jelentős és neves alkotókról;
- író-olvasó találkozók rendezése;
- irodalmi színpadok irányítása;
- könyvhónapi akciók lebonyolítása;
- irodalmi-kulturális napok szervezése;
- fesztiválok, seregszemlék szervezése;
- irodalmi vetélkedők, pályázatok kiírása;
- Előadói-, színpadi segédanyagok kiadása.

A feladatok végrehajtása érdekében 1972-1977 között járásonként megszervezték a CSEMADOK irodalomnépszerűsítési albizottságait a járási népművelési bizottságokon belül (13 járásban és a két nagyvárosban: Pozsonyban és Kassán).

Irodalomnépszerűsítő kiadványok jelentek meg 1972-1977 között Mikszáthról, Fábry Zoltánról (2), Dosztojevszkijről, Petőfiről, Csokonairól, Madáchról, Radnóti Miklósról, Erdélyi Józsefről, Szenczi Molnár Albertről, Jókairól, József Attiláról és a szovjet irodalomról.

Irodalmi színpadok számára *műsorfüzeteket* adtak ki Csonkai, Petőfi, Vinokurov, Radnóti, Ady stb. műveiből.

Irodalomnépszerűsítő előadásokhoz *előadói anyagokat* adtak ki: Ady, Berzsenyi, Batsányi, Csokonai, Petőfi, Arany, Erdélyi János, Madách, Kármán József, Vajda János, Mikszáth, Jókai, Czczor Gergely, Jedlik Ányos, Móra, Tamási Áron,

Juhász Gyula, Babits Mihály, Vörösmarty, Móricz, József Attila, Illyés Gyula, Radnóti és Fábry Zoltán életéről és munkásságáról. A cseh és szlovák írók közül: Jiří Wolker-ről, Vítězslav Nezvalról, Fraňo Kral'-ról, Janko Král'-ról, Peter Jilemnickýről, Juliús Fučíkról, Laco Novomeskýről stb. A szovjet-orosz irodalom alkotói közül: Puskin, Csehov, Dosztojevszkij, Gorkij, Majakovszkij, Alekszej Tol-sztoj, Solohov munkásságáról.

A legsikerültebb *irodalomnépszerűsítő előadások* témái:

- a szovjet irodalom útja;
- szlovák-magyar irodalmi kapcsolatok;
- történelmi lecke mindenkinek;
- az ifjúság és a Szlovák Nemzeti Felkelés irodalma;
- nagy orosz realisták;
- mai magyar költészet;
- mai szovjet költészet;
- a szovjet irodalom kiválóságai;
- Petőfi, a forradalom viharadara;
- az irodalom szerepe a szocializmus építésében.

Az irodalomnépszerűsítő munka terén a legjobb eredmények a dunaszerdahelyi, az érsekújvári, a lévai, a nagy-kürtösi, a kassai járásokban születtek.

1972-1977 között 551 *író-olvasó találkozó*t rendeztek szlovákiai magyar írókkal, költőkkel - ez évi több mint 100 találkozást jelent. E rendezvények előnyösen befolyásolták a könyvvásárlást. 1972-1977 közötti időszakban került sor először a csehszlovákiai magyar írók napjára (Naszvaden).

A *szlovákiai magyar alkotók* könyveinek népszerűsítésében a galántai, a dunaszerdahelyi, az érsekújvári, a nagy-kürtösi, a kassai, a tőketerebesi járásokban érték el a legjobb eredményeket. Voltak esetek, amikor egy-egy író művé-

ből járasonként 1 000 példánnyal is több fogyott a szokásosnál.

Adalékok a CSEMADOK XII. országos közgyűléséhez
1977. Összeáll. Varga János. Dunaszerdahely, 1977.
CSEMADOK KB titkársága. 31-37. l. alapján.

II. SZOVJETUNIO

A Szovjetunióban élő magyarok túlnyomó többsége az Ukrán SZSZK Kárpátontúli Területén (Kárpát-Ukrajnában) található. Stumpf Benedek András kötetünk számára készített, alább következő írása is e terület magyar könyvkultúrájával foglalkozik. A potenciális olvasók (a magyar anyanyelvűek) száma itt 180-200 ezerre tehető. (A létszám kérdésével a szerző részletesebben is foglalkozik.)

A kárpát-ukrajnai magyarság olvasási szokásairól nem szólnak felmérési adatok, ezért a szerző kénytelen szórványosan feltehető, csak indirekt módon felhasználható információra támaszkodni.

A KÁRPÁT-UKRAJNAI MAGYAR LAKOSSÁG ÉS A KÖNYV

A címben jelölt témáról nehéz szólni olvasásszociológiai felmérések híján. Nehezíti a dolgot, hogy sem a potenciális magyar olvasók számát, sem kulturális ellátottságukat nem ismerjük, illetve ismereteink nagyon felületesek. Az első, a kárpátaljai magyarok, illetve magyar anyanyelvűek száma megközelítően tisztázható, bár az 1,1 milliós összlakosság mintegy 16 %-át kitevő magyarság statisztikai adatai nem egyöntetűek. Dávid Zoltán 152 000-re teszi a magyarok (1970-es) lélekszámát,^x a szovjet statisztikai kiadványok 159 000-ben határozzák meg a Szovjetunió 166 000 magyar lakosából a területen élők számát, míg a Kárpátontuli Területi Statisztikai Hivatal az adatok továbbvezetésével 1968-ban 163 000-re becsülte a magyarok lélekszámát.^{xx} (A negatív eltérés tulnyomórészt a Magyarországra való áttelepedésből adódik.) Mivel a statisztikai adatok felvételénél a személyi igazolvány adatai döntőek, az összehasonlító demográfiai módszerek által valószínűsített korekcióval a kárpát-ukrajnai magyarok lélekszámát 180 000-re, míg a magyar anyanyelvűek számát 200-220 ezerre becsülik.^{xxx}

^x DÁVID Zoltán: A magyar nemzetiségi statisztika multja és jelene. Valóság 1980. 8. sz. 92. l.

^{xx} Idézi: ROT, A.M.: A magyar nyelv fejlődése, Ungvár 1968. 250. l.

^{xxx} Magyar Művelődési élet Kárpát-Ukrajnában. Magyar Hírlap 1979. szept. 29., 6. l.

A nemzetiségi lét - s ezen belül a kulturális identitás, jelen vizsgálati szempontunk szerint pedig az olvasási kultúra szempontjából nem lényegtelen, hogy a magyar lakosság zömében a *Tisza-háton* él, a csehszlovák, magyar és román államhatár, valamint a Minaj, Csongor, Dercen, Sálánk, Tiszaújhegy és Szőlősgyula által határolt területen a szigeteken; illetve szórványokban, az egykori máramarosi koronavárosokban s a terület ipari központjaiban. Ez mintegy száz, többségében magyar lakosságú települést jelent. (Ez az adat a későbbiekben a könyvtári hálózat becsülésénél lesz döntő.) Az egyetlen tisztán magyar jellegű város Beregszász (37 000 lakos). Az egyformán 70-70 000 lakosú Ungvár és Munkács lakosainak mintegy 20-20 %-a magyar. Városiasodó jellegű alsófokú központok a magyar nyelvterületen: Csap (6 300), Bátor (3 000) és Tiszaújhegy (4 000) lakossal.

A magyarok lakta terület kompakt és homogén jellege elősegíti a nemzetiségi lét és tudat fennmaradását. A kárpát-ukrajnai magyar nyelv az északi (irodalmi!) magyar nyelvjárások részeként tiszta és romlatlan, a kisebbségi nyelvshoz képest gazdag és képes az információs robbanással közvetített fogalomáradat asszimilálására. A Tisza-hát magyarsága rendszeresen nézi illetve hallgatja a magyarországi tévé- és rádióadásokat, s lehetőségeihez képest a magyarországi sajtót is figyelemmel kíséri.

A potenciális olvasók köre tehát adott. Bonyolultabb az olvasnivaló kérdése. Amikor a terület a Szovjetunió és Csehszlovákia között kötött szerződés értelmében egyesült Ukrajnával (1945. június 22.), a helyi magyar lakosságot, mint a háboruban vesztes fél etnikumát, bizalmatlanul kezelték, s többek közt erős szelekciónak vetették alá az úgymond "burzsoá" és szovjetellenes nézeteket tükröző köz-

könyvtári állományt. Mivel árnyalt elbírálásra az idő nem volt alkalmas, a revízió során lényegében a teljes magyar könyvtári állomány megsemmisült, csak a tudományos könyvtárak állománya maradt többé kevésbé érintetlen (köztük az Ungvári Állami Egyetem mai könyvtára, amelynek jogelődjét még 1640-ben alapították a Homonnai-Drugethek. (Nehezítette a helyzetet, hogy az ismert hidegháborús pszichózis, az éberségelmélet fenyegettetésében a magánkönyvtárak tulajdonosai is titkolták "kincseiket", féltek a "propaganda" bélyegétől. Ebben az időszakban a beregszászi piac feketézőnek az élesztő és a feketebors mellett a magyar könyv volt a legkelendőbb áruja. Magyar könyvbehozatalra hosszú évekig nem is került sor. Az önellátás elvére támaszkodó helyi magyar könyvkiadás ugyanakkor másfél évtized alatt mindössze 121 könyvet illetve könyvjellegű sajtóterméket bocsátott ki.

Lényegében csak 1957-ben^x indult meg a magyarországi sajtótermékek rendszeres behozatala. A magyar betűre kiéhezett lakosság a viszonylag olcsón árusított könyveket az előzetes kereskedelmi elképzeléseknél sokkal jobban "fogyasztotta". Bár hiteles és szakszerű adatokat nem találhatunk az adott időszak sajtójában, az örömteli közhangulatot jól érzékelteti az ungvári *Kárpáti Könyvkiadó* évkönyvszerű kiadványában, a *Naptár*ban 1960-ban megjelent riport, amely az önálló ungvári magyar könyvesbolt megnyitásáról számol be.^{xx} Ugyancsak erről a könyvéhségről ír esszékötevében Horváth Anna beregszászi képzőművész. Egy részletét

---

^x KOVÁCS Vilmos-BENEDEK András: Magyar irodalom Kárpát-Ukrajnában. Tiszatáj, 1970. 12. sz. 1144. l.

^{xx} B.L.: Egy új könyvesboltban. *Naptár*, 1961. *Kárpáti Könyvkiadó*, Ungvár 1960. 61. l.

már azért is érdemes idézni, mert az írás egyben jellegzetes példája annak is, milyen "mélységgel" vizsgálta a két évtizeddel ezelőtti kárpát-ukrajnai sajtó az olvasási igényeket és szokásokat. "Az iskolán kívüli népművelésnek, a közizlés állandó fejlesztésének nem kis mértékben tudható be az az óriási fejlődés, amely Beregszászban a könyvek és általában a sajtótermékek iránt tapasztalható - írja a művésznő. - ...Az elmúlt évtized fejlődésének meghökkenő eredménye az is, hogy könyvesboltunkban egyetlen nap alatt elfogyott az Odüsszeia, vagy a Művészettörténeti ABC... A Magyar Nyelv Értelmező Szótárának első szállitmányáért ugyanilyen 'harc' folyt... Pillanatok alatt tűnik el a vásárlók táskájában a klasszikus művektől a mai írók legújabb munkájáig minden, ami figyelemre méltó, s a versek néha hamarabb, mint a regények... Egyes fiatalok valószínűleg megszállottjai a könyvgyűjtésnek." S így tovább, hosszan és lelkesen. A művésznő is érzi ezt. "Ennek ellensúlyozására álljon itt talán végezetül néhány számadat könyvesboltunkról" - írja,^x de ezzel a szándékkal véget is ér a jóakarát, mert a kiadó szerkesztői ezeket a feltehetően megbízható adatokat kihúzták, csak a bevezető mondatot felejtették benne a könyvben. Kideríthetetlen tehát, hogy a kárpát-ukrajnai magyar magánkönyvtárak állománya mit és mennyit tartalmazhat. Itt sajnos a Kultura vállalat adatait sem vehetjük figyelembe, mivel az a Szovjetunió egész területére szállítja a megrendelt vagy cserealapként küldött könyvanyagot.

---

^x HORVÁTH Anna: Megtört a csend. Kárpáti Könyvkiadó Uzsgorod 1965. 37-39. 1.

Az olvasási lehetőségek és szokások másik "ellenőrzési" pontja a *könyvtár*. Egy 1971-es adat szerint az adott pillanatban Kárpát-Ukrajnában 1 353 könyvtár volt 9 milliós állománnyal.^x Ebből, az iskolai könyvtárakat is beleértve, mintegy 170 található a magyarlakta területen. Egy 1969-es adat szerint "minden magyar közösségben van könyvtár. Állományuknak mintegy 40 %-a magyar nyelvű."^{xx} Ellátásuk központosított. Ezt egészítik ki a helyi tanácsok illetve pártoló üzemek által biztosított anyagi alap segítségével. A terület magyar jellegű könyvtárainak módszertani irányító központja a Területi Könyvtár Idegennyelvű Osztálya. Ez sajnos csak elméleti segítséget jelent, feldolgozó munkát nem. A kárpát-ukrajnai magyar könyvtárak nagy része többek közt ezért "kényszerszabadpolcos" rendszerű, nem vezet katalógusokat és csak összetételszám szerinti leltárra vállalkozhat. (A könyvtárosok túlnyomó része képzetlen, nem is folyik magyar könyvtárosképzés, így vagy képesítés nélküliek, vagy magyarul nem tudó szakemberek dolgoznak a könyvtárakban.) Már ez is elég lenne ahhoz, hogy a kölcsönzők kartonjait se vegyük megbízható kutatási alapnak, különösen, ha figyelembe vesszük a "tervetjesítési" szempontokat. A beregszászi kerületet bemutató kiadvány egyetlen mondatban intézi el a könyvtárügyet, de ez az egy mondat is elég a fentiek illusztrálására: "...50 könyvtár mintegy 53 000 olvasója 400 000 könyv között válogathat".^{xxx} Tudni kell ehhez, hogy a kerület

---

^x A kultura és a tudomány frontjai. Kárpáti Igaz Szó 1971. nov. 26. sz. 1. l.

^{xx} SZENES László: Amit egy ankét tárt fel. Kárpáti Igaz Szó 1969. nov. 2. sz. 3. l.

^{xxx} VERESS Gábor-CSANÁDI György: Barátságban az erőnk. Kárpáti Könyvkiadó, Uzsgorod 1974. 85. l.

össztlakossága az adott időpontban alig haladta meg a 80 000-et. Figyelemre méltó az is, hogy míg egy olvasóra átlag 7-8 könyv jut, a forgalmi adatok rendszerint mást mutatnak. A szintén beregszászi kerületi Gát község ifjúságáról egy cikkben a következőket olvashatjuk: "komszomoltagok a falusi könyvtár aktiv olvasói. Kacsó Eszter, Pallagi Rudolf, Babos Ernő és más SZLKISZ-tagok évente 30-40 könyvet olvasnak és segitenek az olvasói konferenciák és irodalmi estek szervezésében."^x Hasonló adatot közöl egy az ungvári kerületi Nagydobronyt bemutató írás is: "Az olvasók száma másfél ezer, a könyvalap hatezer. Sanyi K.M. Sándor, a kolhoz fogatos a elmúlt évben 42 könyvet olvasott el. Kartotékján szerepel: Viktor Hugo: Nyomorultak, Berkesi András: A magány és Jókaí művei garmaáával". Ez a kiemelt felsorolás mindenetre jelzi, hogy a Kárpát-ukrajnai olvasási kulturának a gyengéi hasonlóak a magyarországiakhoz. (Különösen, hogy még a könyv szerzője is Berkesit tartja kiemelésre méltónak a 42-ből!) Ez azonban kéllő adatok híján csak feltételezés. Tény ugyanakkor, hogy a könyvtári adatok nem nyújtanak világos képet a beíratkozottak olvasási kultúrájáról, s így ez a támpont is elesik.

A tervszerű *izlésnevelésre* kevés alkalom mutatkozik. 1959-ben Mihályi Gábor ugyan egy 100 kötetes aranykönyvtár olvasatási tervét ajánlotta a pedagógusoknak és a könyv barátainak,^x de ez az ötlet nem vált valóra. A hasonló jószándéku "olvasómozgalmak" megszervezését eleve nehezé teszik a mennyiségi szempontu központi olvasótoborzó akciók. (Ezek különben sem magyar nyelvű könyvek propagálá-

---

^x MIHÁLYI Gábor: Hogyan olvassunk szépirodalmat. Naptár 1960. Kárpáti Könyvkiadó, Uzsgorod 1959. 48. l.

sát célozzák.) Kevés sikert hozott Drávai Gizella 1970-es olvastatási tanácsadója is.^x

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy csak egyéni riportok, interjúk segítségével kaphatnánk képet a kárpát-ukrajnai magyar lakosság olvasási kultúrájáról. Ennek egyik elképzelhető változata intézményes: az Ungvári Állami Egyetem magyar szakos hallgatói valamelyik magyar testvér-intézményük felkérésére vállalkozhatnának a felmérő munkára. A másik változat "amatőr" jellegű: valamelyik Kárpát-Ukrajnában is népszerű lapban kellene "legkedvesebb könyveim" típusú pályázatot hirdetni. Kellő propagandával és esetleg magánúton történő "rászervezéssel" így is hasznos és értékelhető adatok lennének nyerhetők.

---

^x DRÁVAI Gizella: A gyermekek irodalmi neveléséről. Kárpáti Kalendárium 1970. Kárpáti Könyvkiadó Uzsgorod, 1969. 86. l.

III. ROMÁNIA

A Romániában élő magyarok - mint potenciális olvasóközönség - száma, 1,9 - 2 millióra tehető.

A romániai magyarság túlnyomó többségét az Erdélyben élők teszik ki, a következő információk kizárólag e területre vonatkoznak. A hirdadások viszonylagos bősége részletesebb tagolást tett lehetővé. Ismét nemcsak olvasásvizsgálati eredményeknek adtunk helyt, hanem statisztikai jellegű adatoknak és olyan riportszerű, illetve szociografisztikus beszámolóknak is, amelyekről úgy véltük, hogy hozzájárulhatnak az erdélyi magyarság könyv- és olvasáskultúrájáról alkotott kép kiegészítéséhez.

1. A FELNÖTT NÉPESSÉG OLVASÁSI ÉS MŰVELŐDÉSI

SZOKÁSAI

A felnőtt korú erdélyi magyar népességén belül elsősorban a *falusi* lakosság könyvhöz, művelődéshöz fűződő kapcsolatáról tudósítanak a szakírók. (Köztük Várhegyi István tanulmánya, amelyet - vizsgálódási körének és tematikájának az átlagost jóval meghaladó szélessége és szociológiai elemzéseinek mélysége miatt - nemcsak referátumszerűen, hanem bő részletekben ismertetünk.) Két kisebb felmérés foglalkozik a (fiatal) *munkásokkal* és egy közlemény a *vidéki értelmiség* könyvhöz való viszonyával. Sajátos színtülként ismertetjük egy Ady ismertségét vizsgáló felmérés fontosabb adatait.

A) FALUSI LAKOSOK

Málnás község (Kovászna megye) lakóinak száma: 741 lélek. A 192 családból földműves 224 személy. Polgárosodó agrár jellegű falu, ipar felé tájékozódó fiatalsággal. A faluban csak tsz van, viszont a szomszédos Málnásfürdőn van kőbánya, borvizpalackozó, szeszfőzde és téglagyár.

A művelődésre fordított *időből* a legtöbb tévézésre jut. a 2. legelterjedtebb művelődési tevékenység az újságolvasás, harmadik helyen pedig a kulturházi programok látogatása áll. Itt működik a könyvtár is, amelyet az iskola tanárai kezelnek. A fiatalok legfőbb szórakozása a tévé.

A faluban 45 készülék van (4-5 családra jut egy), 140 a rádiók száma, 40 a lemezjátszó és 1 magnó van (az iskoláé).

Az idős emberek többsége 4-6 elemít végzett, nem tudnak románul. A középkorúak iskolai végzettsége némileg magasabb, ők rendszeres tévé nézők és gyakori vendégei a kulturháznak. A fiatalok iskolai végzettsége magasabb, kulturális igényeik egészen mások, mint az előző két generációé.

Gyors divathullám volt a lemezjátszó. Gyorsan jött, gyorsan mult el. Egy-egy készülékhez 10-40 lemezt vásároltak. Főként magyar nótát és műdalokat, operett-slágereket. Lemezjátszót általában társasági összejöveteleken hallgatnak, vagy ha nem jó a rádióműsor, ill. nincs tévé a házban.

A rádió igen elterjedt, mindennapos, de nincs önálló funkciója. Szórakoztató kiegészítő a tévé mellett. Főképpen népi muzsikát, műdalokat, könnyűzenét hallgatnak. A zenehallgatás szinte sosem önálló tevékenység, csak valami másiknak kísérője. Ezt követik a politikai hírek és az időjárás-jelentés.

A mozinak csekély hatása van, hetente 1-2 előadás van Málnáson. A filmválasztás legfőbb meghatározója: van-e magyar felirata a filmnek. A Jókai és Mikszáth regényeiből készült filmeknek van a legnagyobb hatásuk, ezt mindenki megnézi a faluból. A legjobb új filmekre nem várnak, inkább beutaznak Sepsiszentgyörgyre. Ilyen volt a Csárdáskirálynő filmváltozata is.

A tévé iránti érdeklődést igazán a magyar nyelvű adás megindulása (1969) keltette fel. A 45 tévétulajdonos közül 5 értelmiségi, 7 tsz-tag, a többi állami alkalmazott és munkás. Gyakran szomszédok, rokonok együtt nézik a műsort.

A tévé a szabadidő szórakozásra fordított részének 75 %-át köti le. Nyáron ritkábban nézik, mert az ingázók is

a háztájiban tevékenykednek. Télen viszont már sötétedés-kor bekapcsolják. Az idősebbek inkább válogatnak az egyes műsorok között, a fiatalok alig. (Az idősebbek ugyanis - minthogy nem tudnak románul - igen kis mértékben értik a műsort.)

A magyar adás a legkedveltebb program. Vasárnap majdnem mindenki nézi, a csütörtöki magyar adást (akkor még volt) kevesebben. A magyar nyelvű műsorok közül a legkedveltebbek: színházi közvetítések, népi táncok, kórusok, énekszámok, neves emberekről készített riportfilmek. Majdnem minden magyar nyelvű műsorért egyformán lelkesednek - a beszédek kivételével.

A román adást is nézik, főként a folytatásos filmeket és a zenés műsorokat.

/KÖSA-SZÁNTÓ Vilma: Egyszerű keresztmetszet Málnás művelődési életéből. KORUNK, 1972. 11. sz. 1707-1713. 1. alapján./

*

*

*

Felsőboldogfalván (Székelyudvarhely 3 566 lakosú perem-községben) a szövetkezeti boltban könyvet nem árusítanak; ide még nem jutott el a könyvvásárlás "divatja". Pedig a község lakosságának kb. 1/3-a olvasó ember - a könyvtár statisztikája szerint. A valóságban kevesebb, mert a tanító-könyvtáros a gyerekekkel az igények figyelembe vétele nélkül küldi haza a könyvet a felnőtteknek.

A könyvtári statisztika szerint a legolvasottabb írók: Dumas, Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Stendhal, Fielding, Puskin, Rebreanu, Cronin és Móricz. A kortársi erdélyi magyar irodalom alkotói, valamint a tudományos és szakirodalom alig szerepelnek az olvasólapokon.

A községhez tartozó Bikfalva általános iskolájának VII. A. osztályában végzett fölmérés szerint csak négy családban rendszeres olvasó mindkét szülő; tíz családban a téli időszakban a szülők egyike sem olvas; hat családban csak az apa; két családban csak az anya olvas. A falu közvéleménye szerint: "a munkabíró ember napvilágnál ne olvasson."

A VII. A. osztály tanulóinak családjában egy téli időszakban elolvasott könyvek: 1. Jókai Mór, 2. Gárdonyi Géza (Egri csillagok), 3. Mikszáth Kálmán (novellái). Egyszer-egyszer említették: Dávid Gyula - Mikó Imre: Petőfi Erdélyben; Kuncz Aladár: Fekete kolostor; Lám Béla: A körön kívül; Cusack: Ketten a halál ellen. A szülők olvasmányai között nem ritkán fordulnak elő Az utolsó mohikán, a Monte Cristo grófja vagy a Robinson Crusoe.

/HERMANN Gusztáv: Felsőboldogfalva útjain. = Változó valóság. Szociográfiai tanulmányok. Szerk. Imreh István. Bukarest, 1979. Kriterion Kiadó, 215-243. 1. alapján./

* * *

VÁRHEGYI ISTVÁN:

A KÖNYV ÉS AZ OLVASÁS HELYE A MAROS MEGYEI FALU SZELLEMI ÉLETÉBEN* (RÉSZLETEK)

[..]A romániai magyar nemzetiséget mintegy felerészben a falu társadalma képviseli, s ez az általunk vizsgált Maros megye esetében is érvényes. A megye lakosságának 64 %-a él falun, nem egészen 400 000 személy. Ennek a népességnek azonban csupán 1/4-e dolgozik ténylegesen a mezőgazdaságban.

[..]Felmérésünk során a vizsgált népesség társadalmi-foglalkozási összetételét úgy alakítottuk ki, hogy hiven tükrözze Maros megye demográfiai, szociális, gazdasági és etnikai valóságát. A munka során Maros megye községeinek 80 %-át, falvainak több mint felét sikerült feltérképeznünk. Összesen 1267 személy adatait dolgoztuk fel, különös tekintettel az irodalom társadalmi dimenzióira. Emellett részletes adatgyűjtést végeztünk a tömegkommunikációs eszközöknek a szabad időre, az olvasó érdeklődésére és izlésvilágára vonatkozó hatásairól.

[..]A mintafelvétel foglalkozási összetétele így alakult:

Földműves (növénytermesztő, állatgondozó mtsz-tag)	48 %
Mezőgépező-traktorvezető	22 %
Állami gazdaságban dolgozó földműves, állattenyésztő	11 %
Kertészeti-szőlészeti munkások	9 %
Mtsz-brigádos és mtsz-elnök	5 %
Mezőgazdaságban dolgozó technikus, középfokú személyzet	3 %
Agronómus, állatorvos, felsőfokú végzettségű agrár-szakemberek	2 %

*In: Változó valóság. Szociográfiai tanulmányok. Szerk. Imreh István, Bukarest, 1979. Kriterion Kiadó, 163-185. 1.

A foglalkozási szerkezet nagyjából tükrözi a mai falu aktív mezőgazdasági lakosságának megoszlását.

[..]A vizsgált jelenségkomplexumra összességében egy bizonyos "dualizmus" jellemző: egyrészt a városi életmód, az anyagi és civilizációelemek gyors átvételével létrejött *falusi urbanizálódás*, másrészt az életmód és a művelődés egyes elemeiben a *hagyományos paraszti forma* megőrződése. Ezzel magyarázható, hogy olykor egészen különböző, sőt egymásnak ellentmondó jelenségek egymás mellett élésének jelenségével találkozhatunk: a gondolkodásmód és izlés terén szívesen továbbélő archaikus paraszti kultúraelemekkel s a városias kultúra intenzív betörésével. Ilyen körülmények között természetes, hogy a falusi társadalom olvasáskultúrájában, irodalmi műveltségében is erőteljesen érződik az akkulturáció és az ezzel járó anómia.

A TÁRSADALMI KEPLET MEGVALTOZASA

[..]A mai falu társadalmi és kulturális fejlettségi foka tehát szükségessé teszi a helyzetének megfelelő sajátossági szempontok figyelembevételét. Az eszményi típus hiányában módszeresen el kell tehát határolnunk a kutatásunk tárgyát képező falusi társadalmat és azon belül a falura érvényes értékrendszer vizsgálatát. Mert arra a kérdésre, hogy mit ér a könyv, mit ér az olvasás falun, csakis egy adott értékrendszer alapján válaszolhatunk. De mi a falu mai értékrendszere? Van-e egyáltalán valamelyest kialakult új értékrendszere? És ha igen, melyek ennek az értékvilágnak társadalmi meghatározó és alapvető ismérvei? A falusi kultúra, szellemi igény és esztétikai izlésvilág mai helyzete hiven tükrözi a mai faluban történt és történő mély-

reható átalakulást. Minden dogmatikus és apologetikus fogantatású megközelítés színes képet rajzol a mai falu és város közti különbség eltűnéséről és egyes egységes, homogénizált társadalmi alakzat létrejöttéről. Egyelőre azonban még semmi sincs távolabb a mai falu valóságától, mint a homogénizálódás. Azok az alapvető gazdasági és társadalmi változások, amelyek az utóbbi három évtizedben végbementek, a legdinamikusabb faluszerkezetet hozták létre, melyet a falu évezredek történelme folytán valaha is átélt.

/../"Hova lettek az olvasók?" - kérdi az egyik figyelemreméltó elemzés szerzője, aki a könyvtárügy, a falusi könyv-olvasás kérdéseit veti fel a bihari falvakban folytatott ankét ürügyén. A cikkíró, miután rámutat arra, hogy az idézett bihari ankét szerint Tenkén, Cséffán, Bátorban, Széplakon, Székelyhidon, Barátkán és még nagyon sok helységben a könyvtárhasználók, tehát prezumptív olvasók száma a községek lélekszámához viszonyítva "két-három százaléknál ingadozik", így zárja le elemzését: "...az ankét hatásosabb-eredményesebb volna, ha a hagyományos lehetőségek felsorolása helyett (inkább előtte!) *mélyebbre szánt az olvasók lemorzsolódása okainak a kiderítésében.*"* A falu kulturális és szellemi életében így döntő jelentőségű kérdésfeltevés méltán jogosult. Jelen tanulmányunk keretében igyekszünk is választ adni a feltett kérdésre. De felhívjuk a figyelmet arra, hogy az, ami Bihar megyében az ankét során érintett falvakra vonatkozik, nem kisebb mértékben érvényes Maros megye falvaira is. Erre vonatkozólag két adatot közlünk: az 1968-ban és 1975-ben bejegyzett könyvtári ol-

---

* Művelődés, XXIX. 3. sz. 38. 1. Kiemelés tőlem - V. I.

vasók számát. Maros megye falusi könyvtáraiban 1968-ban 94 482 olvasó szerepelt, 1975-ben pedig 43 471. Tehát mindössze *hét év alatt több mint felére csökkent a falusi könyvtárakban nyilvántartott olvasók száma.* /.../ Arra a kérdésre, hogy hova lettek az olvasók, tehát nem lehet csak egy ankét alapján válaszolni. Nem az ankét, hanem a falu társadalmi valósága az, amiből a választ megkaphatjuk. Ez a társadalmi valóság pedig így kényszerít a kérdésfeltevés módosítására: "*Hová lettek a falusiak?*" A választ már előttünk megadták az erre vonatkozó demográfiai, munkaerőstatisztikai felmérések: A falu legértékesebb társadalmi rétegét képező fiatalság elhagyta a falut. Ez pedig három tekintetben érezteti hatását: a) *biológiailag* a legtermékenyebb, legszaporodóképesebb elem; b) *gazdaságilag* a legerősebb, legfrisebb munkaerő; c) *kulturálisan* a leginkább iskolázott és szakmailag legjobban képzett társadalmi réteg távozását jelenti. A falu társadalmi összetételében beállott példátlan arányú változás, a falu elöregedése és lakosságának számbeli csökkenése az a társadalmi tény, amely választ adhat a falusi könyvtárak olvasóinak alakulására. A másik tény, amelyet figyelembe kell vennünk az olvasók számának csökkenésével kapcsolatban az, hogy /.../ a falusi munkaerő jelentős része csak ideiglenesen, helyesebben csak időszakosan kapcsolódik a városhoz. A város befogadja a munkaerőt faluról, de nem fogadja be mint polgárt, mint városi lakost. /.../ Így jött létre a mai falu életében az a paradoxális tömegkép, amelyet a "városi munkával és a falusi életmóddal" fejezünk ki. /.../ A falusi művelődési otthon és az ahhoz kapcsolódó könyvtár a falusi fiatalság foglalkozási-munkahelyi és szórakozásbeli igényeihez mértén túlhaladottá lett, legalábbis ebben a mai formájában. A falusi fiatalság ugyanis munkája, ipari tevékenysége, intellektusának racionalitá-

sa, izlésvilágának modernsége (kvázi-modernsége) miatt is más igényekkel lép fel, mint amit a falu hagyományos értékrendszere épülő művelődési intézmények adni képesek. [..] Ennek a társadalmi rétegnek kulturális és azon belül olvasó- és könyvkultúrája nem képezi kutatásunk tárgyát; minket elsősorban a falun élő aktív mezőgazdasági dolgozók irodalmi műveltsége, a könyvhöz való viszonya érdekel.

A KÖNYVIGENY ES ANYAGI HELYZET

A falu kulturális élete elválaszthatatlan az életmód városiasodásától. Az idősebb falusi nemzedék életszükségletei és igényei a fiatal nemzedéknek a családon belüli jelenlétéhez kapcsolódnak. Az idősebb nemzedékek, a szülők, ha városias formában megújítják életüket - átépített vagy új ház, modern lakberendezés -, tekintettel vannak a gyermekeik iskolázottságából és foglalkozási szintjéből következő igények kielégítésére is. Az anyagi életmód változásai azonban nem járnak szükségképpen együtt a kulturális-szellemi igények növekedésével. A falusi család kulturális-szellemi igényének egyik legjobb fokmérője a könyv iránti igény. Hogyan is fest ez Maros megye 91 községében 415 506 személyre vonatkozó könyvvásárlási adatok tükrében? [..]

	1973	1974	1975	1976
Az eladott könyvek értéke lej	3 434 000	3 586 000	3 727 000	4 100 000
Egy főre jutó könyveladás értéke lej	8,21	8,64	8,97	9,87

Tehát az 1973-1976 közti időszakban Maros megye falusi lakosságának könyvvásárlásra - a falusi szövetkezeti

boltok szintjén mérve - egy főre eső átlag értékben kifejezve 8,92, kikerekítve kb. 9 lejt tesz ki.

[...] A falusi ember nem sajnál súlyos tizezreket kiadni vaskerítésre, a ház oldalán végigfutó esőcsatorna cikornyás kiképzésére, a ház külső falának színes mozaikkal, csempével, festéssel való díszítésére vagy a lakásbelső ékeesebbé tételére, ahol már agyoncicomázó szándék érvényesül a belső festésben, berendezésben, nipppek halmazában, művirágok és giccsek, vásári falidiszek és olajnyomatok izléstelen halmozásában.

[...] A két tényező (az anyagi helyzet pozitív alakulása és a kulturális igény primitív szintje) még érdekesebb összehasonlításra ad lehetőséget, ha megnézzük, mennyit költenek falun például szeszesitalra és mennyit költenek könyvre. [...]

	1973	1974	1975
Szeszesital-eladás értéke	154 483 000	158 957 000	186 468 000 lej
Könyveladás értéke	3 434 000	4 586 000	3 727 000 lej
Egy főre jutó ital-eladás értéke	372,25	383,03	449,32 lej
Egy főre jutó könyveladás értéke	8,21	8,64	8,97 lej

A fenti adatok összehasonlításából [...] világos, hogy fenti megállapításunk, mely szerint nem a falusi családok anyagi helyzetével magyarázható a kulturális igény alacsony szintje.

[...] Igen fontos tényező a falu kulturális lemaradásában egy már említett jelenség, a legmozgékonyabb, a tanulás, olvasás és kulturális igények terén legfogékonyabb réteg, az ifjú nemzedék eltávózása. [...] A fenti megállá-

pitást húzza alá az az érdekes és rendkívül biztató jelen-
ség, hogy viszont Maros megye városaiban, főképpen Maros-
vásárhelyen az utóbbi időben szokatlan ütemben megnöveke-
dett a könyvtári olvasók száma. Különösen az új negyedek
lakói részéről érezhető a könyv iránti fokozott kereslet.

[...]

KÖNYVIGÉNY ES TÁRSADALMI MEGHATÁROZOTTSÁG

A mai modern mezőgazdasági igények a hagyományos pa-
raszti munkától eltérő, új munkamegosztást hoztak létre.
A falu aktív mezőgazdasági munkaereje különböző foglalko-
zási körökben tevékenykedik, és ez a különböző szintű szak-
mai ismereteket és hozzáértést jelentő hierarchikus viszo-
nyokat hoz létre. [...] A műveltségigény feltehetően együtt
nő a minőségileg nagyobb hozzáértést, racionalitást köve-
telő munkatevékenységgel és ennek megfelelő javadalmazás-
sal. Ebből a szemszögből próbáljuk most megközelíteni az
anyagi életmód és a kulturális életvitelhez szükséges esz-
közök - elsősorban a könyv - közötti kapcsolatot a csalá-
di háztartások szintjén.

(1267 család)

Anyagi és kulturális javak a családban	Mtsz-dol- gozó	Állami gazdasági dolgozó	Mezőgé- pész	Mtsz-brigádós, mtsz-elnök
Saját ház	97,6	92,9	89,1	92,3
Hűtőszekrény, mosógép, porszívó, varrógép	38,1	42,3	51,2	54,5
Kerékpár, motorkerékpár	45,3	39,1	49,6	27,2
Autó	0,9	1,1	2,3	1,6
Rádió, tévé, lemezjátszó	48,1	51,3	61,2	59,1
Házi könyvtár (5-10 könyv)	16,3	27,1	38,1	29,9
Házi könyvtár (10-20 "-)	8,1	11,2	21,6	18,1
1 főre jutó jövedelem	500	610	705	640 lej
1976-ban vásárolt könyv értéke	12	16	26	14 lej

Már e táblázat adatai is jelzik, hogy a mezőgazdaság különböző szektoraiban foglalkoztatott személyek munkahe-lyüktől és beosztásuktól, valamint az ennek megfelelő tevékenységi szinttől függően eléggé különbözőképpen viszonyulnak a könyvhöz; ez a házi könyvtárak jelenléte, illetve az egy főre eső átlagjövedelem és a könyvre költött összeg közti összefüggésből is kitűnik.

[...] Az olvasás és a tömegkommunikációs eszközökhöz való aktív viszonyulás jelenségét mutatja a következő (100 személy adatait feldolgozó) táblázat:

	Könyvet olvas.		Otthonában van		
	rendsze- resen	alkalom- szerűen	Sajtó	Tévé	Rádió
Mtsz-dolgozó	8	3	49	27	36
Állami gazdasági szakmunkás	14	4	52	41	48
Mezőgazdasági gépész	11	5	61	59	61
Falun élő, de városon dolgozó szakmunkás	13	4	68	71	59
Agrárszakember	95	5	100	98	91
Mtsz-nyugdíjas	14	9	51	28	37
Mtsz-dolgozó, ház- tartásbeli	7	2	14	42	37

A fenti adatok már valamivel közelebb hoznak ahhoz a kérdéshez, hogy mi határozza meg a kulturális lehetőségekkel való élés és azon belül az aktív olvasás jelenségét. Mint látható, a falu foglalkozási szerkezetén belül lényeges eltérések vannak attól függően, hogy milyen általános műveltséget és szakismeretet kíván valamely mezőgazdasági dolgozó (illetve a falun élő, de nem mezőgazdaságban alkalmazott) ipari szakmunkája. A rádióhallgatás, tévé-nézés, az újság- és könyvolvasás adatai alapján a következő intenzitási sorrendet állapíthatjuk meg a kulturális tevékenységek gyakoriság-mutatói alapján.

Agrárszakember (magas szakmai képzés és főiskolai végzettség, illetve technikum)	0,384
Falun élő, de városban dolgozó ipari munkás (általános iskola + szakiskola)	0,215
Mezőgazdasági gépállomások szakmunkásai (általános iskola + szakiskola)	0,197
Állami mezőgazdaságok szakképesített dolgozói (elemi iskola + szaktanfolyam)	0,159
Mtsz-nyugdíjas parasztok (átlag 4-6 elemivel)	0,139
Mtsz-ben dolgozó férfiak (korcsoporttól függően 4-5 elemi iskolai végzettséggel)	0,123
Mtsz-ben dolgozó nők (háztartásbeliek, korcsoporttól függően 3-4, illetve 5-7 osztályos elemi iskolai végzettséggel)	0,102

A kulturális javakkal való élés intenzitásának tehát mely társadalmi meghatározottsága van. Döntő erővel érvényesülnek itt a foglalkozás, a szakképzés, az iskolai végzettség, a nem és az életkor tényezői. A fenti sorrend első helyén a legmagasabb iskolai és szakmai műveltségű agrárszakemberek állnak. Az ő kulturális igényeik a legmagasabbak. Legutolsó helyen állnak az mtsz-ben dolgozó háztartásbeli nők, illetve az idős korosztályhoz tartozó, alacsony iskolai végzettségű férfiak. [...]

A FALU IRODALMI MŰVELTSÉGENEK FORRASAI

Milyen utakon jut el a könyv a mai falusi olvasóhoz? [...] Ma falun négy alapvető forrás áll az irodalmi műveltségre vágyó olvasó rendelkezésére: a) a községi könyvtár, b) a falusi könyvesbolt (illetve a falusi üzlet könyvrésze), c) a családi (magán) könyvtár, d) a sajtó, a rádió, a televízió irodalmi műsora, valamint a színházak és mozik által bemutatott (irodalmi feldolgozásból származó) színjáték és film, a falusi művelődési otthonok színjátékcsoportjainak bemutatásában sorra kerülő műkedvelő előadás.

1) Maros megye 91 községének *könyvtárai* már elhelyezésük, fizikai állapotuk szempontjából is tükrözik a könyv "társadalmi-kulturális státusát". Általános törekvés, hogy mindenütt a községközpontban, tehát jól megközelíthető helyen, tágas, tiszta és jól fűthető helyiségben helyezték el a könyvtárat. Vannak községek (Nyárádmagyarós, Makfalva), amelyeknek könyvtári helyiségei bátran vetekedhetnek bármelyik városi könyvtáréival. Vannak viszont községek (főleg a Mezőségen, vagy a Maros felső folyása mentén), ahol még igen sokat kell tenni azért, hogy illő hajlékot kapjon a könyv. A könyvtárak állományának vizsgálata nem tartozott feladataink közé, ebben a vonatkozásban mégis meg kell jegyeznünk, hogy ez is alapos megújításra szorul. A könyvek kétharmada nagyon régi kiadás, és ez meglátszik a könyvállomány fizikai állapotán is (legalább egynegyede kopott, elrongyolódott, agyonlapozott, egyszerűen tönkrement könyv).

Szólnunk kell azonban a *könyvtári személyzetről*, amelynek igen fontos szerepe lehet az olvasási kedv felkeltésében és irányításában. 1974-ben Maros megyében is megszűntek a függetlenített községi könyvtárosi állások. A munkakört jelenleg - átmeneti megoldásnak tekinthetően - önkéntes és tiszteletdíj alapján honorált személyek látják el. A könyvtárosok kétharmada önkéntességre felkért pedagógus, aki havi csekély tiszteletdíjért legfeljebb a megyeszékhelyről küldött könyvcsomagok átvételét és leltározását, az olvasók statisztikájának elkészítését végzi el. [..] Az olvasó-szervezés és -szolgálat aktív funkciói [..] egyre inkább háttérbe szorulnak. Sajnos olykor a legelemibb könyvtárosi teendők is ellátatlanok: felméréseink során nem volt ritka az sem, hogy hónapokig heverték (polc híján a földön) a megyeközpontból leküldött kibontatlan

könyvcsomagok. Ez a helyzet az elsődleges magyarázata annak, hogy miközben a könyvállomány az utóbbi 10 év alatt megkétszereződött, az olvasók száma az 1970-es tetőzés után több mint felével (43,5 %-ra) süllyedt.

2) A falusi szövetkezeti hálózat keretében létesült könyvesboltok, könyveladási részlegek már önmagukban is a falu kulturális felemelkedésének jelentős lehetőségei. [..] A szövetkezeti áruforgalom szerkezetében azonban [..]nem érvényesülhetnek a könyvpiac sajátos törvényei, s ez teszi a könyv helyzetét kritikussá. A könyv forgalmi fajsúlya és jelentéktelen pénzügyi nyereséget hozó volta miatt mint árucikk a közszükségleti, tartós fogyasztási javak, lakásberendezési, ruházati és luxuscikkek végtelen sorában számításba sem jöhet. A falusi boltkezelőknek a könyv inkább teher, mint bevételi forrás. Emiatt porosodik oly gyakran valahol az üzlet, a raktár mélyén, sokszor kibontatlanul és eladatlanul. Kellő hozzáértés nélkül nyilván nem lehet könyvforgalmat elvárni. [..]

3) Ha valakit meg akarunk ismerni és otthonában felkeresünk, minden bizonnyal könyvtára az, amely sok mindent elárul róla. Számunkra lényeges kérdés, hogy a falusi családok könyvei milyen mértékben mutatnak utat a falusi ember lelkivilága, szellemi igénye és izlése felé. Helyzetfelmérést végeztünk 1267 családban. A felállított mérték (legkevesebb 5 jó könyv) alapján 391 családban találtunk könyvállományt. A falusi családok közel 30 százaléka tehát van valamelyes könyv. Ez az arány sokkal jobb, mint a falusi olvasók már említett 10 illetve 5 %-a. [..]

A 391 (könyvvel rendelkező) család házi könyvtáraiban lévő könyvmennyiség részletező képe a következő:

5-10 könyv található a családok	40 %-ánál
10-30 - " -	30 %-ánál
30-50 - " -	15 %-ánál
50 könyvnél több	15 %-ánál

Ez utóbbi csoportban egy család könyvtárája sem közelítette meg azonban a 100-at. A saját könyvvvel rendelkező családok 80 %-ában a könyv nem a szülőkhöz, hanem az iskola gyermekei útján került be a családba.

[...] A könyvek elhelyezésének módja igen érdekesen mutat rá a könyv helyére a család szellemi életében. Ott, ahol még kezdetén tartanak a könyvek gyűjtésének és igen alacsony a család iskolai-kulturális színvonala, a könyveknek nincs meghatározott, kiszemelt helye. A felmérés alapján családi könyvtárnak minősített pár könyv konyhaszekrény tetején, ládában, fiókok alján, mindenütt szétszórva hever. Pl. a Szászrégen melletti Bátos községben egy elég jómódú falusi család otthonában a következő értéksorrendet találtuk: 1) televízió (mint a szoba dísz és legértékesebb darabja), 2) rádió (a falra erősített polcra kirakva), 3) a falon szegre akasztva egymás mellett két karóra (ezt csak vasárnap, amikor templomba mennek vagy a városba utaznak, használják), 4) 8 könyv ebből 3 meséskönyv, a konyhaszekrény fiókjában; 2 regény a szekrény tetején, és 3 népszerű kiadásban megjelent verskötet egy ruhásládában. Félretekintve szemlélőnek ez talán nem mond semmit. Ha azonban a falusi család, a mai átalakulóban levő család kulturális-szellemi értékrendjében beállott válságról beszélünk, akkor ez a prózáinak tűnő kis momentum így is értelmezhető. Mi a régi és az új kultúra tárgyi elemeinek a sorsa falun? Ha eltekintünk a néprajzi kutatók és a falu pusztuló népművészetét felfedező turisták által keltett konjunkturalis helyzettől, ezek a tárgyak a legtöbb esetben valahol a padlás, a kamara zugaiban hevernek, mert nincs már

sem használati, sem szimbolikus értékük (szuszék, festett tányér, szapuló, guzsaly stb.). Mi a helyzet az új kultúra elemeivel és elsősorban a könyvvel? Sajnos nagyjából ugyanaz, mint a régi parasztkultúra tárgyi elemeivel. Tehát: a réginek már nincs értéke, az újnak (könyv) még nincs értéke. Ez az a kritikus pont, amikor a régi és az új kultúra elemei a már és a még ellentmondásos helyzetébe kerültek.

[...] Az új kultúra irányába fejlődő tudatos magatartás és értékrend jeleit mutatják azok a családok, ahol már megtisztelő helye van a könyv (tisztaszobában, kombinált-szekrény vitrinjében, vagy a toalett-tükör alatt lévő kis fiókos-polcos részeken). Ezeknek a családoknak az életében a könyv már részben a társadalmi-kulturális felemelkedés külső bizonyítéka. Előfordul az is, hogy rádöbbenünk: egyelőre még mutatóban vannak kitéve. Megvásárolták, hazahozták, elrakták szépen; az olvasás, a megismerés majd egy későbbi folyamat eredménye lesz. De lényeges, hogy az első lépés a kultúra, az irodalom felé megtörtént. A könyvtartó falusi pedig minden bizonnyal átalakul olvasó emberré.

4) A modern tömegkommunikációs eszközök térhódítása falun sokkal mélyebb, mint ahogy azt a felületes vizsgálat elárulhatná. Nem csupán a kulturális igények módosulásáról van szó. Ennél sokkal többről! A televízió, a rádió hatása módszeresen és napról napra szünteti meg a régi életmódra épülő parasztkultúra elemeit és alakítja ki (kezdetben lelki vágyakban, később konkrét elhatározásokban) a városi életstílus és kultúraigények átvételét. Kutatásunk meglepő eredménye ezen a téren mutatkozott meg: a falusi olvasó ma elsősorban nem a könyv útján, tehát nem a hagyományos gutenbergi úton, hanem elsősorban a modern tömegkommunikáció által audio-vizuális lehetőség útján jut el a kulturális és irodalmi érdeklődés állapotába. [...] A televízió és a rádió irodalmi műsora oly nagy szolgálatot tesz és

oly erős hatást fejt ki, hogy ezt feltétlenül figyelembe kell vennünk, s nem szabad az irodalmi érdeklődést, sőt magát az olvasás jelenségét is csupán a könyv és a hagyományos értelemben vett olvasó keskeny mezsgyéjére szorítanunk. [..] A film, a televízió, a rádió, a színház irodalmi műsorainak hatása a könyvek elolvasása vagy visszautasítása felé is érvényesül. Megfigyeléseink alapján azt állíthatjuk, hogy ez a hatás intenzitásában a könyv helyettesítését is eredményezi, hiszen a látott-hallott szindarab, film, dramatizálás sokszor erőteljesebb hatással van az olvasóra, mint maga az eredeti mű. Valószínű azonban, hogy ez az olvasói kultúra és izlés kezdeti stádiumával magyarázható. Hiszen minden kiforrott olvasó tudja, hogy semmi, de semmi nem adhatja vissza, nem teremtheti meg azt a közvetlen személyes emberi élményt és kapcsolatot az íróval és nekünk szóló üzenetével, mint maga a mű és az olvasás.

[..] Miután végignéztük az irodalmi érdeklődést kielégítő források vidékét, végezetül csak annyit kellene még mindezekhez hozzátennünk, hogy még nem divat e források körül forgolódni. Magyarán: *a könyv még nem divat falun.* [..]

A FALUSI OLVASÓ IRODALMI ÉRDEKLŐDESENEK TARTALMA

Ezek után feltehetjük a kérdést: Mit olvasnak Maros megye falvaiban? A felmérés egyik részét képező 17 község (51 falu 387 személy) magyar nemzetiségű falusi dolgozói által 1976-ban olvasott könyvek kiértékelése során a következő műfaji megoszlás adódott:

M ü f a j	Az olvasott könyvek száma	%
Szépirodalom (regény, vers, színmű)	702	60,0 %
Mezőgazdasági szakirodalom (főleg állat- tenyésztés, kertészet, szőlészet)	338	29,5 %
Társadalomtudományi-politikai művek (párt- dokumentumok, politikai tömegkiadványok)	64	5,5 %
Tudományos ismeretterjesztő (népszerűsi- tő irodalom)	58	5,0 %
Összesen:	1 167	100,0 %

A következő kérdéssel - *Mi készteti olvasásra?* - az olvasói érdeklődés szakmai-foglalkozásbeli meghatározottságát, valamint a megkérdezett személyek motivációs struktúráját próbáltuk megismerni. Ime 100 megkérdezett mezőgazdasági dolgozó válasza:

A válaszadó személy	Véleménye szerint a könyv			
	segít a munkában	kedvetlétst nyújt	hozzájárul a művelődéshez	megóv az unatkozástól
Földműves (mtsz-tag)	7	78	4	11
Állatgondozó	56	38	11	23
Kertészeti-szőlészeti dolgozó	67	46	27	18
Mezőgépezs-traktorvezető	89	49	61	2
Mtsz-brigádós, elnök	27	19	47	-
Agrártechnikus	100	71	18	-

A válaszadó személyek tetszés szerint egy vagy mind a négy lehetséges motivációs választ megjelölhették, és ennek alapján kaptuk meg a fenti eléggé kifejező (érdeklődést

befolyásoló) motivációs megoszlást. Megjegyezzük, hogy a kedvtelésből olvasók kivétel nélkül a szépirodalomra vonatkoztatva konkretizálták motivációjukat.

Az 1976-ban elolvasott 702 szépirodalmi mű (100 %) megoszlása a következő:

	Mű	%
Regény	639	91
Verskötet	28	4
Mese (folklór-feldolgozás)	21	3
Színmű	14	2
Összesen	702	100

[...] A foglalkozási szerkezetre épülő irodalmi érdeklődés három, alapjában jól elkülöníthető csoportra osztható: a) mtsz-földműves, állattenyésztő, -gondozó, kertészeti-szőlészeti munkások, valamint mtsz-brigádosok és -elnökök, b) a mezőgazdaságban dolgozó középkaderek és c) a felsőfokú végzettségű agrárszakemberek. Az a) csoport a regény és általában a klasszikus irodalom iránt érdeklődik, a vers és dráma [...] figyelembe nem vehető mennyiség ennél a csoportnál. A b) csoport megoszlása valamivel kiegyenlítettebb, itt már jelentkezik az ízlés változatossága. A legkifejezőbb azonban a c) csoport, amelyben a tagok érdeklődése a modern, a klasszikus és a hazai kortárs irodalom felé már önmagában is a tudatos választás jele.

Az olvasóréteget kitevők 90 %-a múlt századi magyar klasszikus írók nevét és műveit tudja idézni, a mai kortárs írókat alig vagy egyáltalán nem ismeri.

[...] A mintafelvétel tagjai által 1976-ban olvasott és megjelölt könyveket a következőképp csoportosítottuk:

I. Klasszikus magyar irodalom, II. Világirodalom és III. Hazai (kortárs) magyar irodalom.

I. AZ 1976-BAN OLVASOTT KLASSZIKUS MAGYAR IRODALOM MŰVEI

Sorrend	S z e r z ő	Gyakorisági szám	Az olvasott művek címe	Az olvasók száma
1.	Jókai Mór	117	Az arany ember Egy magyar nábob A köszívü ember fiai És mégis mozog a föld A lőcsei fehér asszony Szegény gazdagok Fekete gyémántok A névtelen vár Gazdag szegények	37 30 12 10 10 8 7 2 1
2.	Mikszáth Kálmán	76	Szent Péter esernyője Különös házasság Elbeszélések A Noszty-fiú esete Tóth Marival Beszterce ostroma Beszélő köntös	26 15 13 10 8 4
3.	Gárdonyi Géza	43	Egri csillagok A láthatatlan ember Isten rabjai	31 8 4
4.	Móricz Zsigmond	41	Légy jó mindhalálig Sárarany Betyár	28 9 4
5.	Arany János	27	Toldi Költemények	19 8
6.	Petőfi Sándor	19	Költemények	19
7.	Kemény Zsigmond	17	Zord idők Rajongók Özvegy és leánya	11 5 1
8.	Eötvös József	15	A falu jegyzője Magyarország 1514-ben	13 2

II. VILÁGIRODALOM

Sor- rend	S z e r z ő	Gyakori- sági szám	Az olvasott mű címe
1.	J. Verne	31	Kétévi vakáció A rejtelmes sziget 80 nap alatt a föld körül
2.	L. Tolsztoj	29	Háború és béke Anna Karenina
3.	A. J. Cronin	18	Réztábla a kapu alatt
4.	E. Brontë	13	Üvöltő szelek
5.	D. Defoe	11	Robinson Crusoe

Ezenkívül 10-es gyakorisági szám alatt említik a következő műveket: V. Hugo: A párizsi Notre-Dame, A nyomorultak; G. De Maupassant: Egy asszony élete; A. Dumas: Fekete tulipán; E. Hemingway: Akiért a harang szól, Búcsú a fegyverektől; Salinger: Zabhegyező; Saint-Exupéry: A kis herceg; W. Shakespeare: Romeo és Júlia; M. V. Solohov: Csendes Don.

A világirodalomból vett olvasmányok nagy része is azt tanúsítja, hogy a falusi közönség általában a regény, a kalandos és romantikus történet iránt érdeklődik. A világ, amely ezekben feltárul, idegen tőle, bennük elsősorban az érdekességet, a regényességet, az izgalmat keresik. Itt említjük meg, hogy ma már a könyvsiker a falusi olvasó horizontjáig minden érezteti hatását. Egy 1976-os felmérésben például az első helyezést H. Charrière Pillangó c. könyve érte el.

III. A HAZAI SZERZŐKTŐL 1976-BAN OLVASOTT KÖNYVEK GYAKORISÁGI
SORRENDJET A KÖVETKEZŐ TABLAZAT TÚNTETI FEL (MŰFAJI BESOROLÁS NELKÜL):

Sor- rend	S z e r z ő	Gyakori- sági szám	Az olvasott művek címe	Az olvasók száma
1.	Sütő András	70	Anyám könnyű álmot ígér Rigó és apostol	59 11
2.	Tamási Áron	66	Ábel A bölcső és környéke	46 10
3.	Dávid Gy.-Mikó I.	49	Petőfi Erdélyben	49
4.	Vita Zsigmond	31	Jókai Erdélyben	31
5.	Huszár Sándor	28	Esős délutánok a Tarka Ökörben	28
6.	Szilágyi István	11	Kő hull apadó kútba	11
7.	Fodor Sándor	9	Büdösgödör Krónika	5 4
8.	Bálint Tibor	8	Zokogó majom	8
9.	Veress Zoltán	5	Szeptember	5
10.	Gáll Ernő	4	Tegnap és mai önismeret	4
11.	Hajdu Zoltán	3	Versek	3
12.	Kiss Jenő	3	Versek	3
13.	Szabédi László	3	Versek	3
14.	Horváth István	3	Versek	3
15.	Szemlér Ferenc	3	Versek	3
16.	Gellért Sándor	3	Versek	3
17.	Horváth Imre	3	Versek	3
18.	Szilágyi Domokos	3	Versek	3
19.	Herédi Gusztáv	2	Késő bánat	2

[...] A fent jelzett olvasási gyakorisággal kapcsolatosan nem szándékszunk semmilyen ítéletet alkotni. [...] A falusi olvasók esetében valójában nem beszélhetünk kivá-

lasztásról, ők többnyire a kéznél levő, tehát a faluba eljutó, vagy a szó szoros értelmében a polcon a könyvtáros keze ügyébe kerülő könyveket viszik haza olvasásra. A könyvek kiválasztása, az izlés és értékelés, de általában az egész műbefogadás kérdése olyan bensőséges - nemcsak szociológiai, hanem irodalomlélektani - megközelítést is igényel, amelyre kutatásaink alapján nem vállalkozhatunk. [..]

B) MUNKÁSOK

49 kérdést tartalmazott a kérdőív, melyet a székelyudvarhelyi Cérnagyár és Fonoda, valamint az Élelmiszeripari Gépgyártó Vállalat fiatal munkásai között osztottak ki 1973 februárjában. 330 ívet adtak ki, 310 érkezett vissza. Értékelhető volt: 306.

A nőknek 93 %-a, a férfiaknak 90 %-a mondta, hogy szokott olvasni szépirodalmat, de a férfiak között több rendszeres olvasó akadt. Akik nem olvasnak szépirodalmat, azok főleg a falun nevelkedettek közül kerülnek ki. Háromszor annyi a számuk, mint a városiak között.

A vizsgált időszakban viszonylag kevés könyv forgott közkézen. A leggyakrabban forgatott művek - kevés kivétellel - a legutóbbi időben megjelent könyvek közül kerültek ki.

A nők kevésbé tudták kiemelni olvasmányaik sorából a kedvenc műveket, ill. szerzőket, mint a férfiak.

A kialakulatlan izlés tünete, hogy az aktuális olvasmányok és a kedvenc könyvek címei 53 %-ban estek egybe.

A legjobban kedvelt 12 szerző kapta a szavazatok 50%-át. Ezek: 1 Gárdonyi Géza (3 művel), 2. A. Dumas (4), 3. M. Mitchell (1), 4. Jókai (7), 5. J. Verne (4), 6. D. Cusack

(1), 7. V. Hugo (3), 8. Petőfi (versek), 9. Ch. Brontë (1), 10. Th. Dreiser (2), 11. Cooper (3), 12. É. Zola (3).

Az olvasók 25 %-ának (65 személy) négy kedvenc szerzője volt: Gárdonyi, A. Dumas, M. Mitchell és Jókai.

A nők kedvenc könyveik megjelölésekor 50 %-ban a következőket tüntették fel: 1. Elfujta a szél (M. Mitchell), 2. Ketten a halál ellen (D. Cusack), 3. Egri csillagok (Gárdonyi G.), 4. Jane Eyre (Ch. Brontë).

A férfiak leggyakrabban említett 4 írója: Dumas, Jókai, Gárdonyi, Verne. Az ő 7 művük a szavazatok 25 %-át kapta. A férfiak legkedveltebb könyve az Egri csillagok.

A szépirodalom iránti érdeklődés rangsora társadalmi helyzet szerint: 1. városi nők, 2. városi férfiak, 3. falusi férfiak, 4. falusi nők.

A szépirodalmi igény szint alig haladja meg az általános iskolát végzettestét, tehát a szakiskolákban és a munka első éveiben alig gazdagodott irodalmi izlésük és műveltségük.

Kiemelendő, hogy a kedvenc könyvek kb. 25 %-a mégis rangos irodalmi mű. Ilyen a nivós könyvek aránya a jelenleg olvasott könyvek listáján is.

Az olvasók többsége nem könyvvásárló egymás között cserélgetik a könyveket, vagy könyvtárból kölcsönzik.

A válaszolók zöme (67 %) színházlátogató annak ellenére, hogy 30 %-uk ingázó. A faluban élők vagy onnét származók 63, a városiak 72 %-ban színházkedvelők.

A kérdőívet kitöltők 93 %-a jár moziba közülük 64 % rendszeresen (legalább havi 2 alkalommal). A falun nevelkedettek 83, a városiak 43 %-a rendszeres mozilátogató. (A nőknek 80, a férfiaknak 54 %-a.)

A művelődéssel való kapcsolat rendszerint a mozival kezdődik, ezt követi a szépirodalom, majd a színház.

Művelődési igényeiket a legnagyobb erővel a falusi vagy városi környezet befolyásolja. A falun nevelkedettek művelődési tendenciája egyenes vonalú: a mozitól az olvasáson át a színházig. A városiak körében az érdeklődési szférák kölcsönhatása is nagyobb mértékű és komplexebb. A faluról városba kerültek művelődési aktivizálódása meglehetősen gyors ütemű. A falusi származású férfiak fölzárkózása a városiak mellé gyorsabb, mint a nőké.

/SIMÓ Sándor: Munkásfiatalok művelődése Székelyudvarhelyen. KORUNK, 1974. 11. sz. 1172-1175. 1. alapján./

*

*

*

A szatmári Autóalkatrész-gyártó Vállalat egyik 38 fős magyar anyanyelvű munkás kollektívájában készült felmérés szerint a munkásokhoz legközelebb a *sajtó* áll, viszont a folyóiratok olvasása szinte elenyésző. A részleg dolgozóinak 81,5 %-a naponta olvas újságot. (Előre: 16 fős; Szatmári Hírlap: 14; Sportul: 2; Scíntea: 1 fős.) Naponta több lapot csak egy ember (technikus) olvas. Külföldi lapot csak kettőt említettek az olvasottak között: a Fülest és az Ország-Világot.

Az elmúlt negyedév során a részleg munkásainak 35,9 %-a olvasott *szépirodalmi könyvet*. A 38-ból 5-en soha, ill. alig olvasnak szépirodalmat. (Inkább szakkönyvet.) Rendszeres olvasónak csak egy munkás volt tekinthető (érett-ségizett!). A szépirodalmat nem olvasók főként időhiányra hivatkoznak.

Mit keresnek a szépirodalomban?

Váratlan fordulatokat	15,8 %
Életigazságokat	10,5 %
Cselekményességet	7,9 %
Leírásokat	5,3 %
Párbeszédeket	5,3 %
Eszméket	2,6 %

A megkérdezettek 50 %-a azt állította, hogy a könyvtől nem vár semmit. Nincs olvasói igénye.

Hogyan jut könyvhöz?

Vásárolja	50 %
Kölcsönzi	26,3 %
- ismerőstől	13,1 %
- könyvtártól	13,2 %
Nem jut el hozzá	23,6 %

A könyvet vásárlók aránya nagyjából megegyezik az olvasók számával. Eltolódás mégis van (15-18 %) a két kategória között, mert néhányan vásárolnak ugyan könyvet, de nem olvasnak. Viszont a rendszeresen olvasók egy része (9,5 %) inkább kölcsönöz.

Senki nem olvasott egyetlen könyvet sem a sajtóban megjelent kritika, recenzió hatására.

Mit ad a könyv az olvasójának?

Szórakozást	34,2 %
Tájékoztatót	13,1 %

Kikapcsolódást
Eldzi a magányt

10,5 %

5,3 %

/BURA László: Munkásolvasók. Szatmár. MŰVELŐDÉS,
1981. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 8-9. 1. alapján./

C) ÉRTELMISEG

A *vidéki értelmiség* keveset olvas, műveltsége "napihir műveltség", mert forrása a rádió, a tévé és a napisajtó. A könyv szerepének csökkenése a rétegben a szegényes magánkönyvtárak állományán és a kölcsönzött könyvek jelentéktelen számán mérhető le. Az otthoni könyvtárakban néhány tucat klasszikus és sikerkönyv található - ez a kevésbé igényes értelmiség átlagképe.

A művelt vidéki értelmiségit a gazdag házi könyvtár (is) jellemzi. A fiatal orvosok, mérnökök a legfogékonyabban a modern irodalom értékei iránt. Művészi élményeiket inkább a kortársi kultúrában keresik, nem a klasszikusokban. A megkérdezettek kedvencei: József Attila, Dürrenmatt, Sartre és Hemingway.

Ők azok a kevesek - és persze a diákok -, akik a vidéken szereplő színházak nézőközönségét alkotják az olyan darabok előadásán, mint Gogol: Egy örült naplója; Harold Pinter: A gondnok; Dürrenmatt: Fizikusok stb.

/FABIÁN Ernő: A vidéki értelmiség társadalomrajzához.
KORUNK, 1971. 2. sz. 262-271. 1. alapján./

A felmérés célja: mennyire ismerik, mennyire szeretik a fiatalok Adyt és mennyire hat rájuk a költészete. A mai 14-16 év közötti korosztály megszállottan olvassa Adyt, később azonban - szinte törvényszerűen - József Attila lirájáért rajonganak. Fölmerül a kérdés: menyiket szeretik jobban?

Jellemző, hogy az Ady-költészet mellett kitartók sokkal aktívabban érdeklődnek a nemzeti problémák iránt. Tehát az a fiatal, aki 16 éves kora után is megmarad Ady-rajongónak, többnyire - esetleg kizárólagosan - Adynak a nemzeti kérdést boncolgató verseit olvassa. A tárgyalt korosztály tehát politikumra éhesen olvas verset, s a költő nyelvi-stiláris nagysága kevésbé fontos számukra.

53 embert kérdeztek meg. Korösszetételük: 20 év alatt: 7,5 %, 20-25 év közti: 54,6 %, 25-30 év közti: 28,3 %, 30-35 év közti: 9,4 %. A csoport tagjainak 58,4 %-a kolozsvári; 15 %-a Kovászna és Hargita megyéből való; 5,6 % marosvásárhelyi, brassói és nagyváradi; 7,5 %: egyéb.

Szakmai megoszlásuk: 30,1 % egyetemi hallgató, 25,6 % munkás, 7 % mérnök, 13,2 % tanár, 9 % középiskolás, 15 % egyéb foglalkozású. A fölmérés színhelye: Kolozsvár.

Kérdések

1. Sorold föl három e századi kedvenc magyar költő! Az 53 alany közül 24 József Attilát; 23 Adyt; 15 Nagy Lászlót; 10 Weöres Sándort; 9 Radnóti Miklóst nevezte meg.

2. Olvasod-e Adyt vagy sem?

23 igen, 27 nem, 3-an bizonytalan választ adtak.

3. Hogyan ismerted meg Adyt?

Válaszok: 26 iskolából, 9 maguktól, 6 barátoktól, 5 szülőtől, 5 előadásokból.

4. Hány Ady-verset ismersz? 4-en egyet sem, 6-an 3-at, 21-en 3-10 között, 19-en 10-nél többet.

5. Idézd a címeiket, vagy egy sort belőlük. A bemondott címek gyakorisági sorrendje: 1. Dózsa György unokája,

2. A grófi szérűn,

3. Csák Máté földjén,

4. Magyar jakobinus dala,

5. Párizsban járt az Ősz...

(A lista versei mind a magyar irodalom tankönyvekből valók.)

6. Egy idézet volt a Tűz márciusából: "Ismerd föl, melyik Ady-versből való!" Az 53-ból 10-en ismerték föl helyesen, de közülük is lehet több véletlenszerű ráismerés.

7. Egy idézet szerepelt Sinka István: Pusztaszerek megszállása c. verséből. Kérdés, melyik versből való? Többen vélték, hogy az idézet A grófi szérűn-ben, illetve a Csák Máté földjén c. versben szerepel, holott korábban azt állították, hogy ismerik ezeket a költeményeket.

Valószínű, hogy Ady valójában nem olyan népszerű és ismert költő, mint azt az 1. kérdésre adott válaszok alapján gondolnánk. S ez felveti az iskolai oktatás felelősségét is.

/(-): Miért akarta Ady megkarmolni az agg rozmárok arcát? KORUNK, 1977. 9. sz. 756-758. 1. alapján.

* A felmérést négyen végezték: AMDRÁSI Katalin, BALLA Zsófia, EGYED Péter, SZÓCS Géza.

2. A TANULÓK OLVASASKULTÚRAJA

Az erdélyi magyar gyerekek és fiatalok olvasási szokásairól, házi könyvgyűjteményeiről meglehetősen sok - felmérésre alapozott - közlemény tudósít, de a vizsgálatok (főleg az általános iskolások körében végzetek) általában meglehetősen szűkkörűek voltak.

Elkülönítve közöljük az általános és középiskolai korosztályra, valamint a szakmunkástanulókra vonatkozó információinkat. Volt olyan iskolai felmérés, amely magyar és román tanulókra egyaránt kiterjedt, de a válaszok nemzetiség szerinti bontásával nem élt.

B) ÁLTALÁNOS ISKOLÁSOK

A kérdőíves felmérésre 153 *tanuló* válasza érkezett be négy vidéki és három városi általános iskola VII-VIII. osztályából.

A megkérdezettek mind szeretnek olvasni (csak 1 elutasító válasz volt), még azok is, akik egyébként nem szeretnek tanulni. Motiváló erőként a legtöbben így válaszoltak: "A könyvekből tanulni lehet". Ugyanakkor a tanulóknak kb. 30 %-a kevés időt fordít olvasásra, ennek oka az iskolai tananyag okozta túlterhelés.

A 13-14 éves gyermekek természetesen a kalandos irodalmat kedvelik leginkább, viszont a 22 fiú és 46 lány úgy válaszolt, hogy ők inkább az igaz történeteket szeretik.

Témák szerinti népszerűségi sorrend:

1. történelmi regények;
2. híres emberek életéről szóló történetek;
3. önéletrajzi írások;
4. kalandos regények - inkább a fiúk;
5. szerelem, asszonyi sorsok - inkább a lányok.

A serdülőkorú lányok - a preferált olvasmányfajták alapján - érettebbeknek tűnnek, mint a hasonló korú fiúk.

Nagyon kevesen említettek legkedveltebb szerzők közt költőket: 5 fiú és 8 lány. A népszerűségi sorrend itt: Arany, Petőfi, Eminescu.

Igen kevés gyermek olvas ismeretterjesztő könyveket - ennek oka azonban a romániai magyar könyvkiadás is.

A megkérdezettek többsége az iskolai és a városi-falusi *könyvtárból* szerzi be olvasmányait. A vidékiek közül 20 %-kal több a rendszeres könyvtárlátogató, mint a városiak között. Ebbe belejátszik az is, hogy a vidékieknél sokkal kevesebb családban van házikönyvtár. Gyakran ismerősöktől, szomszédoktól, barátoktól kölcsönöznek könyvet - szintén vidéken jellemzőbb ez.

Városon ritka az a család, ahol ne lenne otthon legalább 10-20 kötetes *házikönyvtár*. S ha a szülők nem is vásárolnak könyvet, gyermekeiknek nem tiltják. A gyermekek saját könyvei általában a házikönyvtárak állományának felét alkotják. 24 családban csak a tanuló könyvei jelentették a családi könyvtárat. A 153 tanulóból csupán 4 mondta, hogy se neki, se szüleinek nincsenek otthon könyvei. (Az alsó határ 5 könyv volt.)

A megkérdezett gyermekeknek kb. a fele *vásárol* könyveket rendszeresen - e téren a lányok vezetnek. A vidéki lányoknak 75 %-a költi zsebpénzét könyvre. A városiak közül csupán 17 fiú és 15 lány könyvvásárló, városon inkább a

szülők vásárolnak könyvet gyermekeiknek. A tapasztalat szerint mind a szülők, mind a tanulók könyvvásárlása esetleges és alkalmoszerű.

A leggyakrabban olvasott szerzők - sorrendben: Jókai, Móricz, Verne, Gárdonyi, Nagy István, Mikszáth, Sadoveanu, Petőfi, Sütő András, Arany, I. Craenga, József Attila, A. Dumas, Ady, Molnár Ferenc, M. Eminescu, J. London, Fazekas Mihály.

A fiuk-lányok bontásban a népszerűségi sorrendnek csak az első két helye változatlan (Jókai és Móricz), utána már jelentős az eltérés. A lányok alig említik pl. Vernét. A költők előfordulása viszont mindkét nem esetében eléggé esetleges.

A megkérdezett 153 serdülő közül 10 fiu és 20 lány vezet rendszeresen olvasónaplót, a többiek csak a kötelező olvasmányokról készítenek "összefoglalókat".

/VÖRÖS Előd: A serdülőkorúak olvasási szokásai.
MŰVELŐDÉS, 1975. 3. sz. 23-25. 1. alapján./

*

*

*

A 95 tanulóra kiterjedő felmérés egyszerre három helységben folyt: *lupényi* 1. sz. Általános Iskola két VIII. osztályában, (47 tanuló), a *petrillai* 6. sz. Általános Iskolában (25 tanuló) és a *dévai* 3. sz. Általános Iskola VIII. osztályában (23 tanuló).

1. Sorold föl azokat a szépirodalmi műveket, amelyeket az utóbbi tanévben olvastál. (Összesen 71 művet soroltak föl.)
Népszerűségi sorrend:

Sorsz.	Szerző	C i m	Lupény	Petrilla	Déva
1.	Jókai:	A kőszívű ember fiai	16	15	20
2.	Vörösmarty:	Csongor és Tünde	12	18	15
3.	Móricz:	Légy jó mindhalálig	16	12	17
4.	Gárdonyi:	Egri csillagok	4	16	1
5.	Korda:	A nagy út	16	-	8
6.	Petőfi:	Versek	15	2	2
7.	Jókai:	Fekete gyémántok	14	4	5
8.	Jókai:	És mégis mozog a föld	4	12	2
9.	Verne:	A 15 éves kapitány	-	12	-
10.	Molnár:	A Pál utcai fiúk	3	11	3

A tanulók zöme 10-12 könyvet sorolt föl, 7 tanuló nem válaszolt. A népszerűségi lista első helyezettje Jókai mindhárom helyen. Verset keveset olvasnak - itt az első hely Petőfié, de szorosan mögötte Ady következik. Változatlanul elsőkelő helyen állnak Móricz, Gárdonyi, Molnár Ferenc ifjúsági regényei.

2. Az olvasott könyvek közül melyik nyerte meg különösképpen a tetszésedet?

Jókai: A kőszívű ember fiai - 12 tanuló

Korda: A nagy út - 7 tanuló

Jókai: Fekete gyémántok

Karinthy: Tanár úr kérem

Szerepeltek még: Sütő: Anyám könnyü álmot ígér; Móricz: Rózsa Sándor a lovát ugratja; Nagy István: Sáncalja, Gárdonyi: Egri csillagok.

3. Nevezd meg kedvenc irodalmi hősöd!

1. Baradlay fivérek - Jókai

2. Toldi Miklós - Arany

3. Bornemissza Gergely - Gárdonyi

4. Budai Nagy Antal - Kós

5. Kőrösi Csoma Sándor - Korda

6. Rózsa Sándor - Móricz

7. Berend Iván - Jókai

8. Nemecek Ernő - Molnár
9. Nyilas Misi - Móricz
10. Nemo kapitány - Verne

4. Honnan szerezted az olvasott könyveket?

Sorsz.	Lakóhely	Könyvtár	Saját könyv	Kölcsön kapta
1.	Lupény	125	162	103
2.	Petrilla	69	85	54
3.	Déva	83	63	80
Összesen:		277	310	187

A kedvelt könyvek többsége tehát saját tulajdona a tanulóknak.

5. Van-e saját könyvtárad és hány kötetes?

Sorsz.	Lakóhely	0	1-10	15-50	51-100	100 fölött
1.	Lupény	2	7	19	11	8
2.	Petrilla	2	2	8	7	6
3.	Déva	1	1	13	4	4
Összesen:		5	10	40	22	18

Tehát a megkérdezett 95 tanulóból 80 már többé-kevésbé saját könyvei között válogathat.

6. Milyen lapokat olvasol?

Sorsz.	Cím	Lupény	Petrilla	Déva
1.	Jóbarát	25	20	22
2.	Előre	22	21	19
3.	Utunk	11	13	-
4.	Ifjumunkás	11	4	7
5.	Sportul	8	2	9
6.	Dolgozó Nő	6	4	1
7.	Scîntea	6	2	1
8.	Scîntea tineretului	5	-	-
9.	Steagul Rosu	4	3	-
10.	Munkásélet	4	3	1

Szerepel még: Stiinta si tehnica, A hét, Gazeta matematica, Igaz Szó.

* * *

A fölmérés Marosszentkirályon készült 60 általános iskolai tanuló házikönyvtáráról és olvasási szokásairól.

Saját könyvek száma	Tanulók száma
---------------------	---------------

50-nél több	2 fő
-------------	------

21-50	12 fő
-------	-------

11-20	21 fő
-------	-------

10-nél kevesebb	25 fő
-----------------	-------

Az otthoni könyvtár kiegészítője az iskolai könyvtár, melynek állománya 4 963 kötet. Továbbá a tanulók használják a községi könyvtárat is.

Mit olvasol legszívesebben?

Sorrendben: Mesék (főleg varázsmesék), történelmi mondák, izgalmas történetek, (főleg indiánokról szóló), útleírások, sci-fi.

Szülei engedik-e olvasni?

30 tanuló akkor olvashat, ha jó osztályzatot visz haza, 15 akkor, ha nem követett el semmi csintalanságot, 9 tanuló egyáltalán nem olvashat ("Inkább tanulj!"), 6 tanuló nem nyilatkozott.

Vannak-e olyanok, akik ösztönöznek az olvasásra?

60 tanulóból 16 felelt igennel. Kiderült, hogy a 16 gyermek apja vagy anyja is rendszeres olvasó, könyvszerető ember.

A regényhős, mint példakép

Füük: Nyilas Misi, Baradlay Richárd, Nemecek Ernő, Bornemissza Gergely, Kőrösi Csoma Sándor (Korda: A nagy út c. regényéből).

Lányok: Henriette (Jókai: Szegény gazdagok), Noémi (Jókai: Az arany ember), Tünde (Vörösmarty: Csongor és Tünde), Bese Anna (Kós Károly: Budai Nagy Antal históriája).

Súlyos gond, hogy számos mű csak kis példányszámban hozzáférhető: Verne regényei, Saint Exupéry: A kis herceg, Kós Károly: Budai Nagy Antal históriája stb.

/GERGELY Róza: Gyermeink és az olvasás. KORUNK, 1979. 5. sz. 397-399. 1. alapján./

*

*

*

Szászrégenben 110 VII-VIII. osztályos tanulóval mérték föl a családi könyvtárakat. A 110-ből 4-nek nem voltak otthon könyvei. A négyből 1 azt mondta: nincs rá pénzük, 2 szerint nincs otthon hely a könyvek számára, 1 pedig, hogy ők nem szeretik a könyveket.

A 106 családi könyvtár állománya 4 kötettől 1 176-ig terjed. Összesen 17 806 könyve van a 106 családnak. A családonkénti átlag tehát 176 kötet.

53 családnak 100-nál kevesebb könyve van, 23 családnak 100-200 között, 14 családnak 200-300 között, 6-nak 300-400 között, 2 családnak 400-500 között, 4-nek 500-600 között, 2-nek 800-900 között, 1-nek 1 000, 1-nek 1 176 könyve.

Általában a munkáscsaládokban kevesebb a könyv.

A 110 megkérdezett tanulóból 70-nek volt saját könyvtára. Összesen 4 047 könyvük van, ebből tehát egy tanulóra 36 könyv jut. Ez jó arány, mert hiszen a városi könyvtár gyermekrészlegében 16 000 kötet van, ami elosztva a város megfelelő korosztályú tanulóinak számával: 3 könyv/fő eredményt ad.

A 70 tanulói könyvtárból 11-nek van 1-10 könyve, 7-nek 10-20, 14-nek 20-30, 8-nak 30-40, 6-nak 40-50, 8-nak 50-60, 2-nek 60-70, 7-nek 80-90, 7-nek 90-100, 1-nek 200 körül. Van olyan tanuló, akinek több könyve van, mint a családjának. Tehát a jelenleg 13-15 éves tanulók, mire szüleik korába kerülnek, komoly házi könyvtárral rendelkezhetnek.

Mind a családi, mind a tanulói könyvtárak kimondottan szépirodalmi jellegűek, szakkönyv és kézikönyv (lexikon, szótár) csak elvétve található bennük.

A 17 806 családi tulajdonú és 4 047 tanulói tulajdonú könyvből a gyerekek összesen 3 335 kötetet olvastak el. Ez tanulónként átlag 30 könyv, 2 olyan tanuló volt, aki eddig egyetlen otthoni könyvet sem olvasott.

A kedvenc könyvek között az ifjúsági irodalom művei dominálnak. Főként a kötelező olvasmánynak kijelölt magyar s világirodalmi alkotások tartoznak kedvenc olvasmányaik közé.

A tanulók zöme zsebpénzéből vásárol könyvet, kisebb részben a szülőkkel együtt vásárolnak, gyakran kapnak viszont ajándékként könyvet, iskolától, szülőktől, rokonoktól stb.

Sok tanuló egymás között is cserélgeti, kölcsönzi könyveit, ezzel is magyarázható az iskolai és városi könyvtár viszonylag szerény forgalma.

RÉTHY István: Könyvük is van, olvasnak is. Szász-
régen. MŰVELODÉS, 1981. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 22. l.
alapján.

*

*

*

A *köröstárkányi* általános iskola 40 tanulója kérdezték meg a házi könyvtárakról. 38 értékelhető választ kaptak.

A 38 családból 27-ben volt *családi könyvtár* (átlag 194 kötet), a tanulók közül 31-nek volt otthon *saját könyvtára* (átlag 34 kötet). A családi könyvtárak összes könyve 5 241 kötet, a tanulókéi: 1 201 kötet. A családi könyvtárak állományának megoszlása: 4 320 szépirodalom, 921 szakkönyv.

A non fiction könyvek kategóriájában a tudományos-technikai ismeretterjesztő művek állnak az első helyen, ezt követi a mezőgazdasági szakirodalom, ill. az orvosi-egészségügyi könyvek.

A tanulók által olvasott otthoni könyvek száma: 1 030. A tanulók birtokában levő kézikönyvek fajtái: 13 lexikon, 2 enciklopédia, 49 kétnyelvű szótár, 23 helyesírási szótár, 4 idegen szavak szótára.

Kedvenc könyveik: Verne regényei, Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk, Gárdonyi Géza: Egri csillagok, J. F. Cooper indián regényei, K. May: Winnetou, Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Petőfi Sándor versei.

A 38 tanulóból 34 kölcsönöz könyvet egymástól és mind a 38 tagja az *iskolai könyvtárnak*, ill. a *községi könyvtárnak*. A belényesi városi könyvtár tagja: 17 tanuló.

/PÁLL György: A könyv kiszorítja a csecsebecsét...
Köröstárkány. MŰVELŐDÉS, 1982. 3. sz. KÖNYVTÁR, 1. sz.
7. 1. alapján./

B) ÁLTALÁNOS ES KÖZEPISKOLAI KOROSZTALY EGYÜTT

150 csikszentmártoni úttörő és KISZ-korú fiatalra terjedt ki a fölmérés.

Társadalmiréteg szerinti megoszlásuk:

	Szülők:		Tanulók:
	Apa	Anya	(terve)
munkás	100 (66,6 %)	52 (32,7 %)	91 (60,7 %)
földműves	29 (19,3 %)	80 (53,3 %)	15 (10,0 %)
értelmiség	21 (14,1 %)	18 (14,0 %)	44 (29,3 %)
Összesen:	150 100,0 %	150 100,0 %	150 100,0 %

Könyvvvel rendelkezők és nem rendelkezők aránya:

	Szülők	Tanulók
van könyve	123 (82,0 %)	148 (98,7 %)
nincs könyve	27 (18,0 %)	2 (1,3 %)
összes kötet száma: 11 245		6 922

Házikönyvtárak nagysága:

	Szülők	Tanulók
1-49 kötet	96 (78,0 %)	101 (68,2 %)
50-99 kötet	5 (4,1 %)	22 (14,9 %)
100 kötet fölött	22 (17,9 %)	25 (16,9 %)

A fölmért 150 tanulóból 128 (85,3 %) kölcsönzött egy vagy több könyvet az 1975/76-os tanév során az iskolai könyvtárból. A 128 tanuló összesen 1 667 könyvet kölcsönzött - vagyis egy tanuló átlagosan 13-at.

A 150 tanulóból 123 olvasott az ajánlott olvasmányokon kívül más könyveket is (82,0 %), összesen 1 270 könyvet - egy tanulóra átlag kb. 10 könyv jut. 27 tanuló (18,0 %) csak a házi olvasmányokat olvasta el.

Vers vagy próza

A verset kedveli inkább:	46 tanuló (30,7 %)
a prózát kedveli inkább:	81 tanuló (54,0 %)
mindkettőt egyformán:	23 tanuló (15,3 %)

Kedvenc szerzők:

Régi szerzők	Említések száma:	Mai szerzők	Említések száma:
1. Petőfi S.	41	1. Sütő A.	20
2. Jókai M.	30	2. Nagy I.	19
3. J. Verne	14	3. Fodor S.	15
4. Benedek E.	11	4. Kányádi S.	14
5. Móricz Zs.	10	5. Déry Tibor	7
6. Mikszáth K.	9	6. A. Baranga	6
7. M. Eminescu	8	7. Illyés Gy.	4
8. Móra F.	6	8. Farkas Á.	3
9. M. Sadoveanu	5	9. E. Jebeleanu	3
10. Gárdonyi G.	4	10. Méhes Gy.	3

A kedvelt prózai művek sorrendje:

Említések száma:

1. Gárdonyi: Egri csillagok	10
2. Móricz: Légy jó mindhalálig	4
3. Jókai: A köszívü ember fiai	3
4. I. Craengă: Amintiri din copilare	3
5. Tamási: Ábel	3
6. K. May: Winnetou	3
7. M. Sadoveanu: Neamul Soimarestilor	3
8. J. Verne: Sándor Mátyás	3
9. Jókai: Az arany ember	3
10. Molnár: A Pál utcai fiuk	3

A kedvelt verses művek sorrendje:

Említések száma:

1. Petőfi: János vitéz	9
2. Petőfi: Egy gondolat bánt engemet	3
3. Arany: Toldi	3
4. Ady: Elbocsátó szép üzenet	3
5. Ady: Üzenet egykori iskolámba	3
6. Ady: Szeretném ha szeretnének	3
7. Vörösmarty: A vén cigány	3
8. Eminescu: Luceafărul	3
9. Eminescu: Sorișoarea	2
10. Petőfi: Szeptember végén	2

A két táblázat végeredménye: összesen 24 régi és 19 kortárs alkotót neveztek meg. Kedvenc prózai mű 31 szerző 129 alkotása volt, kedvenc lírai mű: 16 szerző 51 műve.

Sajtótermékek

Előfizetések a tanulók családjában:

	Szülők	Tanulók
előfizet valamelyik lapra:	143 (95,7 %)	141 (94,0 %)
nem fizet elő	7 (4,3 %)	9 (6,0 %)

Előfizetések mennyisége:

	Szülők (fő)	Tanulók (fő)
1 ujságra	67	89
2 ujságra	39	38
3 ujságra	26	14
4 ujságra és többre	11	-

A tanulók ujságolvasásának mértéke:

Rendszeresen olvasott sajtótermékek száma	Tanulók száma
1	32
2	35
3	28
4	21
5	20
6	8
7	4
	148 tanuló

Tehát a 150 tanuló kettő kivételével mind olvas rendszeresen újságot. A vizsgált tanulók és szüleik 29 féle sajtóterméket fizettek elő, összesen 485 példányban. Ebből 27 lapot a tanulók is olvasnak. Legtöbb előfizetője az Előrének van.

/SZÖCS Ildikó Éva: Olvasás és művelődés. Csikszentmártoni felmérés. MŰVELŐDÉS, 1977. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 7-12. 1. alapján./

A felmérés a nagyszalontai Arany János Liceum 490 román és magyar diákja körében folyt, 5 pontos kérdőívre kellett válaszolniuk.

A résztvevők:	fiú	lány	összesen
V-VIII. oszt. (ált. isk. felső tag.)	61	62	123
IX-X. ipari oszt. (szakközépisk.)	47	71	120
IX-X. elméleti oszt. (gimnázium)	63	97	160
XI-XII. elméleti oszt. (gimnázium)	27	60	87
Összesítve	198	292	490

1. Mire használod föl a szabadidődet?

Rangsor	Szabadidő fölhasználása	Fiu	Lány	Össz.	%
1.	Szüleimnek segítek	41	54	95	77
2.	Olvasok	24	45	69	56
3.	Tévé nézek	16	22	38	32
4.	Sportolok	19	11	30	25
5.	Moziba megyek	7	17	24	20
6-8.	Játszom	9	11	20	16
	Kisebb testvéreimre vigyázok	8	12	20	16
	Magnót, rádiót hallgatok	9	11	20	16
9.	Beszélgetek, barátkozom	6	13	19	15
10.	Sétálok	4	13	17	13

2. Mennyit olvasol?

Egyáltalán nem olvas könyvet: 6 %. Havonta 1,5 - 4 könyvet olvas a lányok 64, s a fiuk 50 %-a.

3. Milyen tárgyú könyveket olvasol legszívesebben?

Az általános iskolai osztályokban vezet a sci-fi

(S. Lem és J. Verne), meglepően népszerűek az elbeszélő költemények (János vitéz, Toldi, Lúdas Matyi). Kontroll kérdés: milyen könyvek iránt érdeklődsz a legkevésbé?

Rangsor	Nem olvasom szívesen	fiu	lány	összesen
1.	vers	18	14	32
2.	detektív-, kémregény	1	29	30
3.	társadalmi-, szerelmes regény	12	13	25
4.	szinmű	9	13	22
5.	tudományos mű	4	7	11
6.	mese	5	4	9
7.	sci-fi	1	7	8
8.	elbeszélő költemény	2	4	6
9-10.	háborús regény	-	5	5
	elbeszélés, novella	3	2	5
10-13.	történelmi regény, életrajzi	-	2	2
	regény, politikai mű	-	2	2

Népszerűségi sorrendek:

IX-X. ipari osztályban

Rangsor	Kedvelt tárgykör	fiu	lány	összesen
1.	kalandos regény	14	56	70
2.	sci-fi	14	40	54
3.	történelmi regény	3	46	49
4.	útleírás	8	21	29
5.	vers	6	19	25
6.	elbeszélő költemény	1	23	24
7.	szinmű	-	12	12
8.	társadalmi-, szerelmes regény	5	7	12
9.	humoros irodalom	-	7	7
10.	tudományos mű	-	4	4

IX-X. elméleti osztályban

Rangsor	Kedvelt tárgykör	fiu	lány	összesen
1.	sci-fi	25	54	79
2.	történelmi regény	6	42	48
3.	kalandos regény	11	35	46
4.	elbeszélő költemény	3	35	38
5.	életrajzi regény	9	16	25
6.	vers	13	5	18
7.	szinmű	1	9	10
8-9.	társadalmi-, szerelmes regény	5	4	9
	útleírás	4	5	9
10.	humoros irodalom	1	7	8

XI-XII. elméleti osztályokban

Rangsor	Kedvelt tárgykör	fiu	lány	összesen
1.	életrajzi regény	12	29	41
2.	történelmi regény	6	29	35
3.	kalandos regény	8	23	31
4.	sci-fi	9	13	22
5.	útleírás	5	16	21
6-7.	elbeszélő költemény	3	10	13
	társadalmi-, szerelmes regény	8	5	13
8.	vers	4	8	12
9.	humoros irodalom	2	3	5
10.	sport	-	4	4

Miért olvasol?

VI-VIII. osztályok

Rangsor	Miért olvasol?	fiu	lány	összesen
1.	Ismereteimet bővitem	23	12	35
2.	Gyarapodik a szókincsem	16	14	30
3.	Szórakoztat, pihentet	11	18	29
4.	Környező világ megismerése	7	10	17
5.	Természet, mult megismerése	6	8	14
6.	Sokféle embert megismerek	4	4	8
7.	Izgalmat okoz, érdekes	4	2	6
8-10.	Átélem a hősök érzelmeit	2	2	4
	Hasznos időtöltés	2	2	4
	Unalmamat üzöm el	3	1	4

IX-XII. liceumi osztályok

Rangsor	Miért olvasol?	fiu	lány	összesen
1.	Ismereteimet bővitem	21	39	60
2.	Szórakoztat, pihentet	21	28	49
3.	Gyapodik a szókincsem	12	30	42
4.	Ált. műveltségem gyarapítom	11	16	27
5.	Környező világ megismerése	2	11	13
6.	Szenvedélyem, leköti	3	8	11
7.	Természet, mult megismerése	3	8	11
8.	Összehasonlítom magam a szereplőkkel	1	5	6
9-10.	Sokféle embert megismerek	2	3	5

5. Ha nem olvasol, mi az oka?

Rangsor	Miért nem olvasol?	fiu	lány	összesen
1.	Nincs rá időm	8	5	13
2.	Fáj a szemem	6	1	7
3.	Nincs kedvem, unom	6	1	7
4.	Szüleim szerint inkább tanulnom kell	-	2	2
5.	Inkább könnyűzenét hallgatok	1	-	1
6.	A könyv csak kitalálás	-	1	1
7.	(Indoklás nélkül)	1	-	1

/DANIELISZ Endre: Szabadidő és olvasás. MŰVELŐDÉS, 1979. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 10-15. l. alapján./

*

*

*

A fölmérés során közel 400 kolozsvári tanuló válaszolt két belvárosi liceumból (középiskolából) és egy gyárnegyedi általános iskolából. A megkérdezettek életkora 11-19 év közötti volt (V-XII. oszt.).

A kulturális eszközök értéke a tanulók tudatában, a fontossági sorrendben első helyre rangsorolt tárgyak százalékos arányával kifejezve: (a 100 %-ot az egy-egy rétegbe tartozó tanulók száma jelentette)

Iskolai ciklus: V-VIII.oszt.				IX-XII.oszt.		
Származás:	munkás	középkáder	értelmiségi	munkás	középkáder	értelmiségi
könyv	7,3	7,2	11,0	14,0	22,8	40,6
tévé	6,1	4,8	1,6	8,9	10,8	5,0
magnó	2,8	3,6	1,6	5,6	6,0	4,2
rádió	4,4	1,2	0	4,4	4,8	5,0

A kulturális eszközök sorában a könyvé az első hely, összhangban azzal, hogy a tanulók a kulturális foglalatosságok közül az olvasást sorolták legtöbbször az első helyre.

Az első helyre rangsorolt tevékenységek százalékos aránya (a 100 %-ot az egy-egy rétegbe tartozó tanulók száma jelentette).

Iskolai ciklus: V-VIII.oszt.				IX-XII.oszt.		
Származás:	munkás	középkáder	értelmiségi	munkás	középkáder	értelmiségi
olvasás	18,8	11,1	6,8	24,5	28,4	42,1
sport	2,2	8,6	6,8	6,2	9,8	15,6
kirándulás	14,8	7,4	0,9	6,2	13,5	3,9
baráti társaság	2,2	1,2	0,9	3,4	3,6	7,8
mozi	6,8	1,2	0	1,1	2,4	0
tévé	2,2	0	0,9	1,1	6,1	1,9
színház	1,1	0	0,9	1,1	1,1	1,9
magnózás	1,1	0	0	1,7	1,2	1,9
diszkó	0	0	0	2,2	1,2	0,9
hangverseny	0	0	0	0	0	3,9
barkácsolás	0	0	0	1,1	0	1,9
játék-rajzolás	1,1	0	2,4	2,4	0	0

A könyv szerepét már alsós korokban is viszonylag nagyra értékelik az értelmiségi családból származó tanulók, de idősebb korokban még jobban megemelkedik (11-ről 40 %-ra) a könyv elsőségét vallók aránya. A középrétegből származó tanulók esetében a könyv értékelése az alsó tagozatban egy szinten áll a munkás eredetű gyerekekével. Később körükben a könyv népszerűsége a háromszorosára ugrik, míg a munkás származású tanulóknál a két iskolai ciklus között az emelkedés csak kétszeres.

Az olvasást az alsóbb osztályos munkásszármazású tanulók háromszor nagyobb arányban sorolták az első helyre, mint az értelmiségi eredetű tanulók (18,8 %-6,8 %). A tevékenységek közötti elsősége minden foglalkozási kategóriára többé-kevésbé jellemző.

A táblázat alapján az a következtetés vonható le, hogy a munkásszármazásuaknál az V-VIII. osztályban kialakult érdeklődési struktúra viszonylag kevésbé módosul a XI-XII. osztályos életkorban. A középkáderek gyermekeié gazdagszik a felsőbb évfolyamokban, de általában a szórakozás jellegű tevékenységi formákkal. Sajátos vonása e kategóriának a mennyiségi ugrás az olvasás és a tévézés javára. A struktúra-váltás (főleg az olvasás felértékelődése!) a legszembevetőbb az értelmiségi eredetű tanulók esetében. Összességében az olvasás a diákság tevékenységi körének alapvető eleme.

Az V-VIII. osztályos tanulóknál az olvasásra fordított idő a tanulásra fordított idő növekedésével párhuzamosan csökken. (Átlagosan napi 2 órától 1 órára.) Ezzel szemben a tévézésre fordított idő nem függ a tanulásra fordított idő növekedésétől. (Átlag ez is naponta 1-2 óra.) Tehát a tévé komoly versenytársa az olvasásnak, a fiatalok könyvben ülnek le a tévé, mint a könyv elé.

Az olvasást motiváló tényezők sorrendje a Brassai Sámuel Liceum V. osztályában: 1. izgalom, 2. tájékozódás. A művészeti-esztétikai élményszerzést mindössze 1 tanuló említette, a megkérdezett 18-ból.

Az 5. sz. Általános Iskola VIII. osztályában megkérdezett 13 tanulóból 6 az izgalmat, 4 a szórakozást jelölte meg motiváló erőként. A művészi élményt senki. Felsőbb osztályokban módosul a rangsor. Pl. a Brassai Sámuel Liceum IX. osztályában: 9 tanuló - izgalom, 6 - ismeretszerzés, 5 - tájékozódás, 4 - művészi élmény. Az izgalmat elsősorban a fiuk, az esztétikai élményt főként a lányok tették első helyre.

Újságolvasás

A megkérdezett tanulók átlagosan három újságot olvasnak. A legmagasabb az átlag a XII. osztályban (4,1 újság), a legalacsonyabb a VII. osztályban (1,5 újság). Összesen 81 sajtóterméket említettek meg. Legnépszerűbbek a kolozsvári napilap (Igazság), ez VIII. osztálytól fölfelé minden osztályban az első helyet foglalja el.

Az alsóbb osztályokban a Jóbarát és az Ifjumunkás áll az élen. Idegennyelvű lapot igen kevesen olvasnak. Az V-VIII. osztályosok közül 6-an Scinteát és 37-en a Sportult.

A legkedveltebb lapok olvasottsági sorrendje:

1.	Igazság	282 tanuló	68,9 %
2.	Ifjumunkás	114 "	27,8 %
3.	Jóbarát	88 "	21,5 %
4.	Utunk	64 "	15,6 %
5.	Élet és Tudomány	59 "	14,4 %
6.	Világ Ifjúsága	58 "	14,1 %
7.	Napsugár	53 "	12,9 %
8.	Interpress Magazin	47 "	11,4 %
9.	Előre - A Hét	38 "	9,2 %
10.	Sportul	35 "	8,5 %
11.	Dolgozó Nő	33 "	8,0 %

A nagyon kicsi és a jelentős méretű *házikönyvtárak* aránya a megkérdezett fiatalok családjában a következőképpen alakult:

Könyvek száma	munkás	középkáder	értelmiségi
0-50	33,5 %	10,2 %	2,4 %
1000 fölé	-	10,2 %	42,1 %

A munkásszármazású tanulók 87,6 %-a szerint az ideális házi könyvtár 500 kötetig terjed. Az értelmiségi családból eredő tanulók 95 %-a szerint az 500-1 000 közti és az 1 000 föléti kategória az ideális.

Azok a tanulók, akiknek családjában kevesebb a könyv, szorgalmasabb látogatói a *könyvtáraknak*. A munkásszármazású tanulók többen és többször járnak könyvtárba, mint az értelmiségi gyerekek.

Közkönyvtárak látogatásának gyakorisága (%)

Időköz	munkás	középkáder	értelmiségi	összesen
hetente	27,0	16,4	11,1	18,2
kéthetente	15,8	17,7	14,8	16,1
havonta	23,4	20,2	22,8	21,9
ritkán	15,8	26,5	30,5	24,3
nem jár	17,8	18,9	21,2	19,3

A könyvtárat sűrűn (hetente-kéthetente) látogató tanulók összaránya igen jó: 34,3 %. Viszont nyugtalanító, hogy a tanulók egyötöde egyáltalán nem jár könyvtárba.

/CS. GYIMESI Éva: Könyv- és olvasáskultúra. Felmérés három kolozsvár-napocai iskolában. I. rész: MŰVELŐDÉS, 1980. 10. sz. KÖNYVTÁR, 3. sz. 14-16. l. II. rész: Művelődés, 1980. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 18-20. l. alapján.

A nagyszalontai elméleti liceum (gimnázium) 250 diákja körében került sor a fölmérésre, ez kb. a teljes tanulói létszám egyharmada. Vegyesen vidékiek és városiak, magyarok és románok.

1. Szeretsz-e olvasni?

217 tanuló (87 %) szeret

10 " (4 %) nem szeret

23 " (9 %) időtől függően

2. Miként vélekedsz a házi "kötelező" olvasmányokról?

50 tanuló (20 %) szívesen olvassa

27 " (11 %) nem szívesen olvassa

173 " (69 %) igen, de nem valamennyit

A kijelölt olvasmányok közül mennyit olvasol el?

(Az V-XII. osztály tanulóinak évente átlagosan 8-12 könyvet kell elolvasniuk románul és 10-16-ot magyarul.)

Bele sem néz, legfeljebb 1/4-ét 7,2 %

A művek 30-40 %-át 7,6 %

A művek felét 15,2 %

A művek 3/4-ét 30,0 %

A művek 70-90 %-át 28,0 %

Valamennyit, csaknem valamennyit 12,0 %

3. Mit hiányolsz a házi olvasmányok közül?

Sorrendben: 1. regények, 2. kalandos-romantikus regények, 3. krimi, 4. történelmi regények és versek kb. ugyanolyan mértékben, 5. három műfaj osztozik: mese, ifjúsági regény, humoros irodalom. Ezután kisebb mértékben, csökkenő sorrendben még: társadalmi regény, világirodalmi klaszszikusok, tudományos művek, drámák, földrajzi leírások, sci-fi, fiatal írók munkái, szerelmes regények.

4. Honnét szerzed be olvasmányaidat? (Több forrás is megjelölhető volt!)

- 169 tanuló városi könyvtárból
- 167 " a liceumi könyvtárból
- 118 " szülei vagy saját könyvtárából
- 61 " szomszédoktól, rokonoktól kéri el
- 45 " szakszervezeti könyvtárból
- 6 " nem nyilatkozott.

/DÁNIELISZ Endre: Mérlegen: a házi olvasmány. =
KÖNYVTÁRI SZEMLE, 1970. 3. sz. 105-110. 1. alapján./

* * *

Három középiskolában (1 kolozsvári, 2 székelyföldi) végezték a fölmérést. A feladat: *nevezz meg tíz kortárs erdélyi magyar kutatót, tudóst, illetve öt tudománynpszerűsítő író*t. A kolozsvári iskola tanulói átlagban 1,3 tudós nevét tudták "fölsorolni". Ismerték Xántus Jánost (113-an, Palocsay Rudolfot (42), Sáska Lászlót (40), Balogh Edgárt (16), Sóni Pált (13), Csehi Gyulát, Faragó Józsefet (12-12), Hamar Mártont, Dáné Tibort, Jordáky Lajost, Péterfi Istvánt és dr. Kós Károlyt (6-6). 1-1 tanuló ismerte Starmüller Gézát, Zsakó Jánost, Gáll Ernőt, Kántor Lajost, Barabás Endrét, László V. Ferencet, Koch Ferencet, Szabó T. Attilát, Jancsó Elemért, Zörgő Benjámint. E nevekből állt össze a tudománynpszerűsítő írók sora is.

A 254 értékelhető válaszlapon 128 adat szerepelt, vagyis a tanulók fele egyetlen ismeretterjesztő író sem ismert. Ez a helyzet Kolozsvárott.

A székelyföldi megyeszékhely reprezentatív középiskolájából kapott 98 értékelhető válaszlapon 7 név szerepelt. A félreeső székelyföldi középiskola 81 megkérdezettje csupán 2 tudóst ismert.

/KOVÁCS Nemere: Biztosítsuk a jövő olvasóit. KORUNK,
1972. 1. sz. 151-155. 1. alapján./

* * *

A felmérés 153 *szatmári* magyar anyanyelvű *liceumi* tanulóra terjedt ki, 1974 márciusában.

A tanulók 19 %-a nem olvas el havonta egy könyvet, 20,6 % átlag havonta egyet, 43,8 % havonta kettőt, 16,6 % olvas el hármat vagy többet.

A tanulóknak kb. 2/3-a *beszéli meg olvasmányait* valaki mással: 60 tanuló korban hozzá illő társsal, 30 a szüleivel, 4-en tanáraikkal, 1 tanuló valaki más felnőttel.

Rendszeres *újságolvasó* 92 tanuló (61,7 %), ritkán olvas újságot 56 (37,0 %), nem olvas újságot 5 tanuló.

Összesen 38 féle sajtóterméket olvasnak rendszeresen:

68 tanuló: Szatmári Hírlap

29 " : Előre

33 " : Ifjumunkás

13 " : Dolgozó Nő

8 " : A Hét

A legtöbb tanuló a román irodalommal is magyarul ismerkedik meg, csupán a liceumi tanulók 1/5-e olvas *románul* is könyveket - a kötelező olvasmányokon kívül.

A magyar irodalom korszakai közül minden osztályban a XIX. sz. műveit ismerik legjobban. Vélemények a kortárs irodalomról:

	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.	Össz.
Pozitívan értékeli	5	10	11	3	31
Nem szereti	26	9	4	15	54
Felületesen ismeri	4	16	11	7	38

Mindössze 4 tanulónak nincs *kedvenc írója*. A 325 szavazatból: 90 Petőfi, 57 Jókai, 23 Mikszát, 21 Móricz. A kedvencek között 32 magyar író, 19 nem magyar. Összesen 51 kedvencet soroltak föl.

Kedvelt olvasmányfajták sorrendje: ifjúsági irodalom (33), romantikus, kalandos regény (25), sci-fi (25), történelmi regény (16), szerelmes regény (8), krimi (7), regényes életrajz (7), biológia szakkönyv (4), kémiai szakkönyv (3), anatómiai szakkönyv (2). 1-1 szavazatot kapott: filozófia, útleírás, ismeretterjesztő irodalom, humor, képzőművészeti irodalom, esztétika, művészettörténet.

A 153 diák *családjai* közül csak 7-ben nincs semmiféle *könyv otthon*.

A házikönyvtár nagysága (kötet)

Családok száma

50-100
100-200
200-400
400-500
800-1 000
1 000-3 000
5 000 fölött

12
48
31
21
19
6
1

A *tanulók saját könyvtára*: 2-nek nincs könyve otthon, 60 %-uknak már 50-300 kötetes könyvtára van.

/BURA László: Középiskola - olvasás - művelődés.
MŰVELŐDÉS, 1976. 1. sz. 52-55. 1. apaján./

A marosvásárhelyi Egyesülés Liceum 58 tanulója terjedt ki a fölmérés, lányok és fiúk közel azonos arányban.

Az adatfelvételt megelőző hónapban az általuk olvasott művek megoszlása az iskolai könyvtár statisztikája szerint:

Szépirodalomból

kalandos történet 55

történelmi regény 3

életrajz 2

vers -

színmű -

világirodalom 27

Ismeretterjesztő irodalomból

általános művek -

természettudományi 4

technikai 4

művészet, játék, sport 6

földrajz, történelem 3

Az olvasottsági lista vezetői: Rejtd Jend, J. F. Cooper, C. Chirita, K. May, Jókai Mór. Egyúttal ők a legkedveltebb könyvek szerzői is. Örvendetes a népszerűségi lista "második vonalának" változatossága: Salinger, Hemingway, Németh László, Kós Károly, I. Theodereanu, J. London, Bálint Tibor, Bajor Andor, Tamási Áron, Moravia, Fekete István, L. Rebreanu, Illyés Gyula, Mark Twain stb.

Jól ismerték az utóbbi hónapok könyvújdonságait, a következőkre figyeltek föl: dr. Xantus János: A természet kalendáriuma, Fuchs Simon: Munkásmozgalom a Marosvölgyben, Kriza János: Vadrózsák, Szabó T. Attila: Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár, Sütő András: Engedjétek hozzám jönni a szavakat.

TISZAI Katalin: Olvasnak-e a fiatalok? MŰVELŐDÉS, 1978. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 4-6. l. alapján.

A felmérés ideje: 1977. Színhelye: aszatmári 5. sz. I Ipari Liceum négy évfolyama. A 174 tanuló (101 fiú, 73 lány) név nélkül töltötte ki a kérdőívet.

A tanulóknak közel egyötöde hetente olvas el egy könyvet, 5 % hetente kettőt. Viszont majd egynegyedük havonta egyet sem. Gátló tényező a *tévé nézés*. A tanulók 43 %-a legalább naponta másfél órát nézi. A *tévé* hozzá is járulhat az olvasás fokozásához, kedve élesztéséhez: gyakorta *tévé*élményeik alapján fordulnak könyvhöz (pl. Jókai: A *lőcsei fehér asszony*, Mikszáth: *Beszterce ostroma*, Őrsi Ferenc: A *Tenkes kapitánya*, Szabó Magda: *Abigél*, Verne: *Sztrogoff Mihály*, Dumas: *Monte Cristo grófja* stb.)

Kedvelt olvasmányok:

1. Romantikus kalandregények (27 %), 2. sci-fi (15,5 %), 3. ifjúsági irodalom (14 %), 4. krimi (8 %), 5. szerelmes regény (7,5 %), 6. történelmi regény (6,9 %), 7. regényes életrajz (6,3 %), 8. humoros irodalom (5,7 %), 9. ismeretterjesztő - sport (2,9 - 2,9 %), 10. útleírások (1,7 %), 11. esztétika - művészettörténet (0,5 - 0,5 %).

Nemek szerint jelentősen módosul a sorrend. *Lányok:*

1. romantikus kalandregény, 2. ifjúsági irodalom, 3. sci-fi, 4. szerelmes regény, 5. regényes életrajz. *Fiúk:* 1. romantikus kalandregények, 2. sci-fi, 3. krimi, 4. ifjúsági irodalom, 5. történelmi regény, 6. humoros irodalom.

A szépirodalom olvasását motiváló tényezők

1. kikapcsolódás	53,5 %
- fiúk	58,4 %
- lányok	46,5 %
2. ismeretszerzés	16,6 %
- fiúk	27,7 %
- lányok	8,2 %
3. saját élete megismerése, értelmezése	12,0 %
- fiúk	7,9 %
- lányok	17,8 %

4. saját vágyainak kifejeződése	5,9 %
- fiuk	0,9 %
- lányok	10,9 %
5. magatartási, etikai normák keresése	2,3 %
- fiuk	3,0 %
- lányok	1,4 %
6. társadalmi, politikai helykeresés	2,3 %
7. művészi szépség, forma, stílus	3,0 %

Legnépszerűbb írók - osztályok szerint:

IX. oszt. Jókai Mór (41 könyv), K. May (19), J.F. Cooper (16), Gárdonyi Géza (14), Mikszáth Kálmán (7), J. Verne (7), Adamov (5), Sadoveanu (5), Móricz Zsigmond (4), E. Hemingway (3).

X. oszt. Jókai Mór (53), Rejtő Jenő (23), J. Verne (17), Mikszáth Kálmán (15), A. Dumas (12), G. Simenon (8), K. May (7), Gárdonyi Géza (6), Zamfirescu (5), A. Christi (4), Moldova György (4).

XI. oszt. Rejtő Jenő (51), Jókai Mór (17), Móricz Zsigmond (17), A. Dumas (9), Stendhal (7), J. Verne, Palotai Boris, Lawrence, M. Mitchell (6-6), Passuth László, Gárdonyi Géza, Ezergy éjszaka... (5-5), Cronin, Dallos Sándor, Fekete István, Szabó Magda, L. Tolsztoj (4-4).

XII. oszt. Dallos Sándor (16), Rejtő Jenő (12), I. Stone (6), Lawrence, Szilvási Lajos (5-5), Boldizsár Iván, Korda István, Mikszáth Kálmán, Szász János (4-4).

A négy évfolyam adatai összesítő népszerűségi sorrend:

1. Jókai (113), 2. Rejtő Jenő (86), 3. Mikszáth Kálmán (28), 4. K. May (27), 5. Gárdonyi (26), 6. Móricz (23), 7. Dallos Sándor (21), 8. A. Dumas (19), 9. J.F. Cooper (18), 10. J. Verne - Stendhal - G. Simenon (12-12), 11. M. Mitchell - Lawrence - Hemingway - C. Petrescu (11-11), 12. Balzac - Cronin - Lovinescu (9-9), 13. Adamov - I. Stone (7-7), 14. Karinthy Frigyes - Palotai Boris - Sütő András - G. Marquez (6-6), 15. Passuth László - Szabó Magda - É. Zola (5-5).

A diákok a következő írókról állították, hogy *maradandó olvasmányélményt* nyújtottak nekik: Jókai (29 tanuló), Móricz (10), Hemingwy (9), K. May (8), Dallos Sándor (7), Gárdonyi (6), J. F. Cooper - Mikszáth - Rejtő Jenő (5-5), Szilvási Lajos - Lawrence (4-4), Cronin - J. Verne - Balzac - Katona József (3-3), Tatay Sándor - Sütő András - T. Heyerdhal - A. Dumas - Steinbeck - Kosztolányi - Gamov - Grecea - J. London (2-2).

BURA László: Szatmári liceumi tanulók olvasottsága, olvasmányigénye és olvasói ízlése. MŰVELŐDÉS, 1980. 3. sz. KÖNYVTÁR, 1. sz. 22-24. 1. alapján.

* * *

A felmérés helye a *székelyudvarhelyi* Dr. Petru Groza Matematika-Fizika Liceum két *XII. osztálya*. Témája: Olvasás és házikönyvtár. A megkérdezett 66 diák közül 64 adott értékelhető válaszokat. A *családi könyvtár* csak 2 tanuló otthonából hiányzott. 13 volt a 100 kötetnél kisebb, 34 a 101-500 kötetes, 15 az 500 kötetnél nagyobb gyűjtemények száma.

A családi könyvtárakban a szépirodalmi művek tulsulya jellemző. Szakkönyvek főként az értelmiségi családokban találhatók.

A diákok zöme - elsősorban a szülők anyagi támogatásával - saját könyvtárat gyűjt, de még nem rendelkeznek tekintélyesebb mennyiségű könyvvel. (17 diáknak nincs könyve; 20-nak 1-50; 24-nek 51-100; a többinek 100-nál több könyve van.)

A saját könyvtárral rendelkező tanulók két csoportra oszthatók: 1. Nem tartja szükségesnek "leválasztani" saját könyveit a családjától, mert a közös könyvtárat használja; 2. Most fölemelkedő családok (faluról beköltözöttek), itt a házikönyvtárat voltaképpen a tanuló gyűjtötte.

A diákok könyvgyűjteményének szerkezete lényegesen különbözik a szülőkéitől - már ott ahol az különvállik. A saját könyvtárral rendelkező 47 tanuló közül 25-nél a szépirodalom és a műszaki könyvek fele-fele arányban állnak, sőt 6 -esetben a műszaki könyvek vannak túlsúlyban.

A liceum osztályaiban évenként változik az olvasmányok mennyisége. IX. osztályban havonta 2-3 könyvet olvasnak, X. -ben kevesebbet, mert készülnek a matematika-fizika felvételire. XI.-ben ismét többet olvasnak, viszont XII.-ben jóformán semmit, készülvén az egyetemi fölvételikre.

A szépirodalmi olvasmányok között előtérbe került a lektür. Többben egyértelműen a kalandregényeket favorizálják. Az első helyen Jókai áll, de előkelő helyezést értek el Szilvási Lajos, Berkesi András és Sienkiewicz (Quo vadis) könyvei. A lányoknál föltűnő Fodor Sándor Megőrizlek c. és Egy nap - egy élet c. köteteinek sikere. Itt előkelő helyen áll Cronin (Réztábla a kapu alatt), Makkai Sándor (Ördögszekér), Tamási Áron (Ábel), Verne, Emily Brontë, Rejtő Jenő, de Amicis. Ezek mind megelőzik pl. Móriczot! A világirodalom nagyjai szinte teljesen hiányoznak. 35 tanuló közül csak 2 említette Sütő Andrást és 1 Németh Lászlót.

HERMANN Gusztáv: Könyvtár - könyvolvasás. Székelyudvarhely. MŰVELŐDÉS, 1981. 6. sz. KÖNYVTÁR, 2. sz. 9-10. 1. alapján.

30-30 IX. és XI. osztályos tanulót mértek föla sepsiszentgyörgyi és egy vidéki (Kovászna m.) *liceum* ban (összesen 120főt).

Kulturális eszközök a városi és vidéki tanulók otthonában (%):

	városiak	vidékiek
rádió	93,3	90,0
televízió	98,3	93,3
lemezjátszó	60,0	60,0
magnó	33,3	6,7
írógép	6,7	-

Egyetlen diák sem élt olyan családban, ahol ne lett volna rádió vagy tévé.

A vizsgált családok házikönyvtárának állománya:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
nincs	-	-	-	-
20 alatt	-	-	20,0	-
21-50	-	-	16,7	33,3
51-100	-	-	46,7	33,3
101-150	6,7	6,7	13,3	26,7
151-200	23,3	10,0	-	3,3
201-500	23,3	40,0	3,3	-
501-1000	33,3	20,0	-	3,3
1000 fölött	13,3	23,3	-	-

A vidéki családok könyvállományát a városban tanuló gyermek gyarapítja. A vidéki származású XI. osztályos tanulók családjainak kétszer annyi könyve van, mint a hasonló környezetből származó IX. osztályos tanulók családjainak.

A vidéki családi könyvtárak nagy részét a tanulók magukénak tartják. A tanulók saját könyvállományának nagysága párhuzamosan emelkedik az életkorral.

A szabadidő eltöltési formáinak rangsora:

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	olvasás	olvasás	olvasás	olvasás
II.	zene	zene	sport	sport
III.	sport	sport	mozi	zene
IV.	kirándulás	kirándulás	zene	mozi
V.	mozi	mozi	szórakozás	kézimunka

Öröndetes, hogy valamennyi csoportnál az I. helyre az olvasás került. (A zenén könnyűzene értendő.)

A tanulók könyvtárba járásának gyakorisága

Gyakoriság	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
hetente	40,0	36,7	26,7	13,3
havonta párszor	23,3	30,0	23,3	33,3
havonta	26,7	13,3	30,0	43,4
évente párszor	10,0	20,0	3,3	-
soha	-	-	16,7	10,1

A városi fiatalok gyakrabban és nagyobb arányban járnak könyvtárba, mint a vidékiek. Az utóbbiak főként csak a kötelező olvasmányok miatt keresik föl a városi könyvtárat.

Az utóbbi időben olvasott könyvek között a vidékiek kevesebbet jelöltek meg, mint a városiak:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
1 könyv	10,0	-	31,3	20,0
2 könyv	6,7	20,0	31,3	50,0
3 könyv	23,3	23,3	21,3	13,3
3-nál több	60,0	56,7	16,1	16,7

Az olvasott könyvek milyenségének tekintetében is jelentős az eltérés a városi és a vidéki fiatalok között. A városiak olvasmányai között olyan szerzők szerepelnek mint pl. Ady, Németh László, Kemény Zsigmond, Sütő András, Farkas Árpád stb. A vidékiek körében még tulteng az ifjúsági és a kalandregény, sőt a IX. osztályosok olvasmányai között mesével is lehet találkozni.

Az *újságolvasás* során az érdeklődés középpontjában álló cikkek:

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	sport	irodalom	sport	sport
II.	humor	sport	érdekeség	ifjúság
III.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.
IV.	ifjúság	ifjúság	izgalmas	kalandos
V.	művelődés	művelődés	humor	érdekeség

A városi fiatalok választása komolyabb, célirányosabb a sajtó olvasásakor, de a vidékiek is mind jobban érdeklődnek a tudomány és a technika iránt.

/VÖRÖS Előd: A városiasodás útján. Mintavizsgálat
liceumi tanulók szabadidejéről és művelődési szokásai-
ról. MŰVELŐDÉS, 1981. 8-9. sz. 31-35. l. alapján./

*

*

*

Öt (IX., X. és XI.) liceumi osztályban végeztek fölmérést. A kérdés az volt: *"Ha író lennél, milyen könyvet írnál?"*
A válaszok abszolút mennyiségi sorrendje:

1. kalandost (tengeri utazás, western, rablók stb.)
2. szerelmi történet
3. személyes emlékekből merítő leírás

4. iskolai történet; sport téma
5. sci-fi
6. önéletrajz
7. magáról az írásról, irodalomról.

Nemek szerinti különbségek: A fiuk többsége a kalandot, a személyes élményt és a sci-fit választotta. A lányok a szerelmi történetet, az önéletrajzot, iskolai történetet, magát az írást választották témául.

Kor csoportok szerinti különbségek: Elhatárolhatók a IX. ill. X-XI. osztályosok témaválasztása. Pl. a IX. osztályba járók egy része nem is válaszolt a kérdésre, vagy félreértette (olvasmányélményeikről akartak írni). A X-XI. osztályosok között is akadt olvasott történet megírására való készség, de már nem kerek, egész struktúrákat vesznek át, csak ismert sztereotípiákat komponálnak újra. Jellemző e korosztályra az iskolai téma és a teoretizáló írások.

Városi és falusi származásuk különbsége: A bejárók zöme a falusi élettel kapcsolatos témákat említette vagy ahhoz kapcsolódókat (pl. erdei rablók) - főként fiúk. A falusi lányok szerelmi történeteinek többsége happy enddel végződik. A városi fiuk válaszaiban több a western és a sci-fi. A városi lányok témaválasztásában a szokásos szerelmi történetek mellett megjelennek az iskolai és a sport történetek.

Az *értelmiségi* családból származók gyakran "totális" regényt képzelnek el, jellemző, hogy számolnak az olvasói igényekkel, stílusuk bonyolultabb és teoretikusabb, elvontabb. A *nem értelmiségi* származásuaknál nem fordul elő a teoretikus igényesség, gyakoribbak a filmélmények hatására írt történetek. Elsősorban a vizuális élmény inspirálja őket. Az események színhelye leginkább falusi környezet, a megfogalmazás pedig kevésbé irodalmias.

30-30 IX. és XI. osztályos tanulót mértek föla sepsiszentgyörgyi és egy vidéki (Kovászna m.) *liceum* ban (összesen 120főt).

Kulturális eszközök a városi és vidéki tanulók otthonában (%):

	városiak	vidékiek
rádió	93,3	90,0
televízió	98,3	93,3
lemezjátszó	60,0	60,0
magnó	33,3	6,7
írógép	6,7	-

Egyetlen diák sem élt olyan családban, ahol ne lett volna rádió vagy tévé.

A vizsgált családok házikönyvtárának állománya:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
nincs	-	-	-	-
20 alatt	-	-	20,0	-
21-50	-	-	16,7	33,3
51-100	-	-	46,7	33,3
101-150	6,7	6,7	13,3	26,7
151-200	23,3	10,0	-	3,3
201-500	23,3	40,0	3,3	-
501-1000	33,3	20,0	-	3,3
1000 fölött	13,3	23,3	-	-

A vidéki családok könyvállományát a városban tanuló gyermek gyarapítja. A vidéki származású XI. osztályos tanulók családjainak kétszer annyi könyve van, mint a hasonló környezetből származó IX. osztályos tanulók családjainak.

A vidéki családi könyvtárak nagy részét a tanulók a magukénak tartják. A tanulók saját könyvállományának nagysága párhuzamosan emelkedik az életkorral.

A szabadidő eltöltési formáinak rangsora:

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	olvasás	olvasás	olvasás	olvasás
II.	zene	zene	sport	sport
III.	sport	sport	mozi	zene
IV.	kirándulás	kirándulás	zene	mozi
V.	mozi	mozi	szórakozás	kézimunka

Öröndetes, hogy valamennyi csoportnál az I. helyre az olvasás került. (A zenén könnyűzene értendő.)

A tanulók könyvtárba járásának gyakorisága

Gyakoriság	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
hetente	40,0	36,7	26,7	13,3
havonta párszor	23,3	30,0	23,3	33,3
havonta	26,7	13,3	30,0	43,4
évente párszor	10,0	20,0	3,3	-
soha	-	-	16,7	10,1

A városi fiatalok gyakrabban és nagyobb arányban járnak könyvtárba, mint a vidékiek. Az utóbbiak főként csak a kötelező olvasmányok miatt keresik föl a városi könyvtárat.

Az utóbbi időben olvasott könyvek között a vidékiek kevesebbet jelöltek meg, mint a városiak:

	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
1 könyv	10,0	-	31,3	20,0
2 könyv	6,7	20,0	31,3	50,0
3 könyv	23,3	23,3	21,3	13,3
3-nál több	60,0	56,7	16,1	16,7

Az olvasott könyvek milyenségének tekintetében is jelentős az eltérés a városi és a vidéki fiatalok között. A városiak olvasmányai között olyan szerzők szerepelnek mint pl. Ady, Németh László, Kemény Zsigmond, Sütő András, Farkas Árpád stb. A vidékiek körében még tulteng az ifjúsági és a kalandregény, sőt a IX. osztályosok olvasmányai között mesével is lehet találkozni.

Az *újságolvasás* során az érdeklődés középpontjában álló cikkek:

Rangsor	városi IX. o.	városi XI. o.	vidéki IX. o.	vidéki XI. o.
I.	sport	irodalom	sport	sport
II.	humor	sport	érdekeség	ifjúság
III.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.	tud.-techn.
IV.	ifjúság	ifjúság	izgalmas	kalandos
V.	művelődés	művelődés	humor	érdekeség

A városi fiatalok választása komolyabb, célirányosabb a sajtó olvasásakor, de a vidékiek is mind jobban érdeklődnek a tudomány és a technika iránt.

/VÖRÖS Előd: A városiasodás útján. Mintavizsgálat
liceumi tanulók szabadidejéről és művelődési szokásai-
ról. MŰVELŐDÉS, 1981. 8-9. sz. 31-35. l. alapján./

*

*

*

Öt (IX., X. és XI.) liceumi osztályban végeztek fölmérést. A kérdés az volt: *"Ha író lennél, milyen könyvet írnál?"*
A válaszok abszolút mennyiségi sorrendje:

1. kalandost (tengeri utazás, western, rablók stb.)
2. szerelmi történet
3. személyes emlékekből merítő leírás

4. iskolai történet; sport téma
5. sci-fi
6. önéletrajz
7. magáról az írásról, irodalomról.

Nemek szerinti különbségek: A fiuk többsége a kalandot, a személyes élményt és a sci-fit választotta. A lányok a szerelmi történetet, az önéletrajzot, iskolai történetet, magát az írást választották témául.

Kor csoportok szerinti különbségek: Elhatárolhatók a IX. ill. X-XI. osztályosok témaválasztása. Pl. a IX. osztályba járók egy része nem is válaszolt a kérdésre, vagy félreértette (olvasmányélményeikről akartak írni). A X-XI. osztályosok között is akadt olvasott történet megírására való készség, de már nem kerek, egész struktúrákat vesznek át, csak ismert sztereotípiákat komponálnak újra. Jellemző e korosztályra az iskolai téma és a teoretizáló írások.

Városi és falusi származásuak különbsége: A bejárók zöme a falusi élettel kapcsolatos témákat említette vagy ahhoz kapcsolódókat (pl. erdei rablók) - főként fiúk. A falusi lányok szerelmi történeteinek többsége happy enddel végződik. A városi fiuk válaszaiban több a western és a sci-fi. A városi lányok témaválasztásában a szokásos szerelmi történetek mellett megjelennek az iskolai és a sport történetek.

Az *értelmiségi* családból származók gyakran "totális" regényt képzelnek el, jellemző, hogy számolnak az olvasói igényekkel, stílusuk bonyolultabb és teoretikusabb, elvontabb. A *nem értelmiségi* származásuaknál nem fordul elő a teoretikus igényesség, gyakoribbak a filmélmények hatására írt történetek. Elsősorban a vizuális élmény inspirálja őket. Az események színhelye leginkább falusi környezet, a megfogalmazás pedig kevésbé irodalmias.

D) SZAKMUNKASTANULOK

A felmérés 1973 februárjában készült a marosvásárhelyi Metalotechnika, Építészeti, Faipari iskolákban, valamint a székelyudvarhelyi szabó- és cipész tanoncok (szakmunkástanulók) között. Összesen 140 - magyar és román - fiataalt kérdeztek meg.

A tanulók egy része nem csinál lelkiismereti kérdést abból, hogy nem olvas. A megkérdezett 140 tanulóból a tanév elejétől februárig 30 (21,4 %) egyetlen könyvet sem olvasott. Szomorú a magánszemélyeknél inaskodó tanoncok olvasási statisztikája: Korondon pl. 10 tanulóból csak kettő olvasott.

Alig ismerik a magyar és román klasszikusok műveit. A marosvásárhelyi Metalotechnika iskolából mindössze két tanuló kölcsönzött Ady és József Attila köteteket, egy tanuló olvasta Móricz: A betyár c. regényét, egy pedig Jókaitól A fekete gyémántokat.

A Faipari iskola vizsgált osztályaiból egy-egy tanuló olvasta el Móricz: Rokonok, Jókai: A fekete gyémántok, Kármán: Fanny hagyományai, Mikszáth: A fekete város c. regényeit.

I-II. osztályban még jelent valamit, hogy vannak házi ("kötelező") olvasmányok, a III. osztályban viszont már nincs irodalomtanítás - nem is olvasnak a gyerekek.

Sok magyar tanuló olvas román nyelven is, sok román tanuló (fordításban) magyar írók műveit olvassa: Petőfit, József Attilát és Gárdonyit.

A megkérdezett 140 tanulóbból csupán egyharmada (47 fő) rendszeres könyvvásárló.

/TÓFALVI Zoltán: Olvasnak-e a szakiskolások? =
KÖNYVTÁRI SZEMLE; 1973. 2. sz. 56-59. 1. alapján./

3. MŰVELŐDESSTATISZTIKAI ADALEKOK

A sajtó-, rádió- és TV előfizetésre, valamint a könyvvásárlásra vonatkozó meglehetősen gyéren előforduló (regionális) statisztikákon túlmenően elég nagy számú (de jobbára szintén csak egy-egy település viszonyait tükröző) könyvtár-statisztikai adatot, illetve szociagrafisztikus megfigyelést tartalmaz a következő fejezet. Ez utóbbi témakörben ismét Várhegyi István (már idézett) tanulmánya jelent kivételt: részint azzal, hogy egy teljes megye falusi népességében vizsgálódik, másrészt pedig a statisztikai adatok mélyreható elemzésével. Ezért tanulmányának vonatkozó fejezetét - apróbb rövidítéseket leszámítva - teljes egészében közreadjuk.

A statisztikai adatközléseket egyrészt *tematikusan*, másrészt falusi, ill. városi *helyszín* szerint bontottuk.

A) SAJTO-, RADIO- ÉS TV-ELŐFIZETŐK

Szegesváron a hetvenes évek elején a magyar nyelvű újságokra előfizetők száma laponként a következőképpen alakult:

	Előfizetők száma	Példányonkénti vásárlók	Összesen
Dolgozó Nő	40	340	380
Előre	237	60	297
Vörös Zászló	202	70	272
Ifjúnunkás	137	4	141
Új Élet	13	120	133
Jóbarát	80	40	120
Napsugár	28	70	98
A Hét	-	60	60
Utunk	29	5	34
Korunk	12	3	15
Igaz Szó	3	3	6

A *Dolgozó Nőt* majdnem tízszer annyian vásárolják, mint ahányan előfizetik, ez nagyjából érvényes az *Új Életre* és a *Napsugár*ra is. Általában ez a képes újságok sajátja - ami egyben népszerűségük mutatója is. De pl. a rendkívül színvonalas *Ifjúnunkást*, mivel korlátozott példányszámban jut el Segesvárra, mindenki előfizetéssel igyekszik biztosítani a maga számára, mert az újságosnál csak nagy szerencsével vásárolhatná meg.

A két napilap (az országos *Előre* és a megyei *Vörös Zászló*) összesen 569 példányban fogy el, míg az 5 féle havi lap eléri a 619-es példányszámot. S ha ehhez hozzávesszük a táblázatban nem szereplő folyóiratokat (Tanügyi Újság, Művelődés, Orvosi Szemle, Falvak Dolgozó Népe stb.) még tovább javul az arány a folyóiratok javára.

Medgyesen jó az általános iskolai tanulók újságolvasási aránya. Az egyik iskola V. osztályában 21 tanulónak jár a *Jóbarát*. Sok előfizetője van az *Ifjúnunkás*nak. A *Napsugár*nak, a *Brassói Lapoknak*. (A város Szeben megyéhez tartozik - nincs magyar nyelvű megyei napilapja.) Fontos helye van az irodalmi nevelésben az *Utunk*nak, az *Igaz Szónak*, mert rossz

a könyvvellátás. (Pl. 1970-ben az iskolai könyvtár 600 lejt egyszerűen nem tudott elkölteni, mert nem volt mit vásárolnia.)

/HERÉDI Gusztáv: Az olvasó nyomában. KORUNK, 1971, 3. sz. 433-438. 1. alapján./

* * *

A Kolozs megyei Tordaszentlászlót nyolc falu alkotja. Lakosainak száma 6 294 lélek, ebből munkaképes koru: 3 438 személy.

Csaknem minden családban van valamilyen "hírközlő eszköz", egyedül Hesdát alacsony a rádió és a tévékészülékek száma, a lakossághoz viszonyítva (kb. 50 %).

A bejelentett rádió- és tévékészülékek száma:

	lakosság	rádió	tévé	összesen
Szentlászló	1294	226	135	361
Kisfenes	958	34	21	55
Hesdát	995	31	10	41
Románléta	615	40	22	62
Magyarléta	603	67	72	139
Sztolna	337	58	34	92
Rákos	246	7	7	14
Magyarfenes	1266	230	191	421
Összesen	6294	693	492	1185

Sajtóelőfizetések

	Összesen	ebből	román nyelvű	magyar nyelvű
Szentlászló	427		43	384
Kisfenes	181		181	-
Hesdát	86		86	-
Románléta	124		124	-
Magyarléta	210		12	198
Sztolna	94		87	7
Rákos	102		102	-
Magyarfenes	399		9	390
Összesen	1623		644	979

/BOLDIZSÁR ZEYK Imre: Tordaszentlászló és környéke, KORUNK, 1980, 3. sz. 215-222. 1. alapján./

B) KÖNYVTÁRI ES KÖNYVFORGALMI ADATOK

Romániában (a hetvenes évek elején) 22 000 könyvtári egység működött, 115 millió kötetes állománnyal.

Közkönyvtárak működnek a 35 megyeszékhelyen, 16 municípiumban és 125 városban. Gyakorlatilag minden községnek van könyvtára. A városi lakosságnak kb. 20 %-a beiratkozott könyvtári tag, a falusiaknak kb. 30 %-a.

/SEMLYÉN István: Bibliotéka és tudomány. KORUNK, 1972. 1. sz. 37-44. 1. alapján./

* * *

A falusi ember egyelőre (a hetvenes évek elején) keveset költ könyvre. Gyakran csak olyankor vásárolnak könyvet, ha azt már régen olvasta, s most újra szeretné olvasni. Viszont sok falusi házban akad meséskönyv, ballada-, mondagyűjtemény.

Jobb a helyzet az ismeretterjesztő, tudománynépszerűsítő művekkel. Megvásárolják, mert gyakori kérdéseikre találhatnak bennük választ. Gyakran Magyarországról is meg hozatnak mezőgazdasági szakkönyveket. Sok kismama már könyv "alapján" gondolja csecsemőjét, hasonlóan népszerűek a szakácskönyvek, a szabás-varrás témájú könyvek.

A vizsgált két faluban (Balavásáron és Olthévízen) a könyvtárak leggyakrabban olvasott szerzői: Jókai, Mikszáth, Móricz, Gárdonyi. Persze a sorrend esetenként változik. Amikor a mozik az Egri csillagokat vetítették, utána mindenki Gárdonyit kölcsönzött. Jól sikerült irodalmi est, könyvismertető előadás ugyan időlegesen változtat a népszerűségi sorrendben, de aztán újból visszaáll a régi rend: Jókai, Mikszáth, stb...

Sokhelyütt olvasatlanul porosodnak a román nyelvű könyvek, pedig ezek valahonnan bizonyosan hiányoznak.

Balavásáron az 1215 lakosból 612 a *könyvtári tag* (50 %), hasonló az arány Olthévízen is. De szertefoszlik az illúzió a személyi lapok láttán. Mindkét helységben az iskolások olvasnak legtöbbit és legrendszeresebben. Alig van köztük, aki legalább egy könyvet ne kölcsönözne havonta. Ezt erősen inspirálja az iskola követelményrendszere. De legalább ilyen mértékű inspiráló erő a státusz-változás, a fölfelé törekvés vágya. Az újdonságok iránti érdeklődők zöme a városon tanuló, otthon vakációzó diák.

Balavásáron kevés az olvasó férfi a 18-45 év közti korosztályból. Többségük ingázó és napi 3-5 órás utazás után és alatt legfőljebb a napilapokat forgatják, esetleg a tévét nézik.

Olthévizen jobb a helyzet, az ingázók nem járnak olyan messzire, több idő jut a művelődésre.

Jobb az olvasók aránya a 45 év fölötti korosztályban, közülük igen sokan hetente fordulnak meg a könyvtárban.

/KASSAY Miklós: Falusi olvasók. KORUNK, 1972. 1. sz. 126-128. 1. alapján./

* * *

Sóvidéken a könyvtárak működése 1957-től folyamatos. A kilenc faluban (Sófalva, Atyha, Énlaka, Korond- két tanyájával együtt -, Parajd, Felsősófalva, Siklód) levő könyvtárakban (1972-ben) összesen 46 500 kötet volt található. Ez a romániai országos átlagnak megfelelő mennyiség. 1972-79-ban a sóvidéki könyvtárak együttes *gyarapodása* 9 000 kötet volt. Az *olvasók száma* az induláskor (1957) 300 volt, most (1972-re) számuk elérte a 4 000-et. Ebből az utolsó két évre 2 000-es létszámnövekedés jut. Viszont nem egy ember található, aki nem is tudja, hol van falujában a könyvtár.

A statisztikák szerint a 9 falu lakosságának 25 %-a könyvtári olvasó, felerészük iskolás.

A *versismeret* eddig megrekedt Petőfinél és Aranynál. Főként a földművesek körében alig ismert Ady, József Attila, Radnóti Miklós, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Salamon Ernő. Alig ismerik az erdélyi magyar költők műveit - még a Sóvidékről származókékat sem.

Eddig csupán bizonytalan kísérletek történtek az erdélyi magyar lira népszerűsítésére (Áprily-est Parajdon), de mozgalom nem bontakozott ki ennek érdekében.

TÓFALVI Zoltán: Könyvtárak Sóvidéken. Mult és jelen. KÖNYVTÁRI FIGYELŐ, 1974. 6. sz. 577-582. 1. alapján. (Korábban megjelent: KÖNYVTÁRI SZEMLE, 1973. 4. sz. 152-156. 1.)

*

*

*

Tordaszentlászlón az iskola könyvtára 1961-ben alakult meg. 1969-ben 556, 1973 novemberében 1 183 kötete volt. Szép szám, viszonyt hiányzik a kötelező olvasmányok egy része.

A tordaszentlászlói iskola valamennyi tanulóka tagja az iskolai könyvtárnak. A tanulók zöme a kötelező olvasmányokhoz az iskolai könyvtárból jut hozzá.

A községi könyvtár 1961. jan. 1-én alakult. Állománya 1961-ben 3 723; 1973-ban 14 896 kötet volt.

A könyvállomány tematikai megoszlása 1973 végén:

Politikai	2 519 kötet
- ebből Marx, Engels, Lenin	277 "
Tudományos	460 "
Műszaki	306 "
Mezőgazdasági	839 "
Szépirodalmi	8 233 "
Gyermek és ifjúsági	1 650 "
Más (egészségügy, történelem, földrajz)	891 "

1974 elején 42 féle periodika járt a könyvtárba.

Kikölcsönzött könyvtári kötetek és az olvasók száma:

Év	Szentlászlón		A hozzá tartozó nyolc faluban	
	kötet	olvasó	könyv	olvasó
1961	3 791	429	13 050 ^x	1 400 ^x
1962	5 360	550	13 050 ^x	1 400 ^x
1963	5 060	584	14 190	1 525
1964	5 088	573	14 684	1 536
1965	5 852	431	15 148	1 432
1966	4 984	412	12 861	1 309
1967	4 164	414	8 144	1 045
1968	4 537	476	9 363	1 006
1969	4 200	365	7 606	1 024
1970	4 420	309	8 916	1 009
1971	5 963	368	8 903	1 054
1972	4 456	315	8 839	1 016
1973. VIII.	3 552	262	5 940	694

^x Becsült adat

Az olvasók száma 1963-64-ben érte el a maximumot. A könyvellátás színvonala is ekkor volt a legmegfelelőbb, különösen szépirodalmi és gyermekirodalmi alkotásokból. 1965-1973 között a tendencia *csökkenő* jellegű. A visszaesésbe belejátszik az ingázó életmód kialakulása, amely nem kedvez az olvasásnak. Ezen kívül kevés az új könyv, a régiek elhasználódtak.

Könyvesbolt: 1973. jan. 1-től dec. 31-ig 12 900 lejért vásároltak könyvet - magyar nyelvűt, és 5 800 lejért román nyelvűt. Ez a pénz a lakosság számával elosztva 3 lej/lakos arányt ad, családonként tehát 12-14 lejért vettek könyvet.

Sajtóelőfizetés: Tordaszentlászlón 1969 februárban 45 féle, 1973 decemberben 52 féle sajtótermékre fizettek elő. 1969-ben 426 család, 1973-ban 536 család. Eszerint minden házba jár valamilyen újság, mert a község házainak száma 437.

BOLDIZSAR ZEYK Imre: Könyvtárak, könyvek, olvasók Tordaszentlászlón. KORUNK, 1974. 9. sz. 1009-1012. 1. alapján. 7

*

*

*

Díószeg 7400 lakosu Bihar megyei nagyközség, Nagyváradtól 30 kilométernyire. A fölmérés 1977 februárjában készült.

A könyvesbolt 1976-ban 81 400 lejért adott el könyvet. 1977. febr. 1-20-a között három alkalommal érkezett könyvszállítmány: 85 mű, 755 példányban. A funkcionális (ismeretközli), ill. szépirodalmi művek aránya ezen belül: 2,3: 1. Műnem szerinti megoszlás: 1 verses kötet (antológia) és 20 prózai mű, amelyből 17 voltaképpen szórakoztató, könnyed olvasmány, csak 3 minősíthető értékes irodalmi alkotásnak (mindhárom román szerző alkotása).

A 85 könyvből 10 volt magyar nyelvű (7 *Kriterion*, 1 *Dacia*, 1 *Gondolat* és 1 *Medicina* kiadvány). Tárgyköre szerint a 10 magyar könyv: 4 regény, 1 képzőművészeti kiadvány, 1-1 társadalmi-politikai, történelmi, néprajzi, művelődéstörténeti, gyermekjátékokról szóló mű.

A könyvvásárlók foglalkozási megoszlása 1977. februárban (a fölmérés 6 napján):

<u>Tsz-tag</u>	<u>munkás</u>	<u>értelmiségi</u>	<u>tanuló</u>	<u>egyéb</u>	<u>összesen</u>
23	19	37	23	8	110

A vizsgálat hat napján eladott 162 könyv tematikai megoszlása: kézikönyv 5, társadalmi-politikai: 13, művelődéstörténeti: 2, nyelvkönyv: 1, műszaki-tudományos: 7, ismeretterjesztő: 7, képzőművészeti: 5, irodalomelméleti: 1, verseskötet: 6, színmű: 1, széppróza: 88, gyermekkönyv: 18, útleírás: 2, történelem: 6.

Az akkori választék legkeresettebb könyvei:

Szerző	Cím	Össz.
D.H. Lawrence	Szülők és szeretők	11
J. Green	Leviathan	10
M. Mitchell	Elfújta a szél	10
M.V. Llosa	A város és a kutyák	7
Banner Z.	Szervatiusz Jenő	6
Rejtő J.	Az elveszett cirkáló	5
A. Dumas	Cavalerul reginei	5
Petőfi S.	János vitéz	4
I. Grigorescu	A szennyezett éden	4
D. Vasilievici	Taina celor patru ninfe	4
D. Sararu	Clipe	4

/BORBÉLY Gábor: Könyv és művelődés Diószegen.

MŰVELŐDÉS, 1977. 9. sz. KÖNYVTÁR, 3. sz. 5-7. 1. alapján./

*

*

*

VARHEGYI István:

Az aktív mezőgazdasági (könyvtári) olvasó-népesség aránya*

A vizsgálatunk alapját képező több mint 1200 személyt Maros megye demográfiai, településföldrajzi és gazdasági helyzetének megfelelően - módszertani megfontolások, a könyvhöz való viszonyulás különböző szempontjai alapján - különböző zónákban (Marosvásárhely, Segesvár, Szászrégen, Szováta, Nyárádszereda, Marosludas, Sármás) vizsgáltuk.

* Részlet a szerző: A könyv és az olvasás helye a Maros megyei falu szellemi életében c. tanulmányából. (= Változó valóság. Szerk. Imreh István. Bukarest, 1979. Kriterion Kiadó.) 173-176. 1.

Egy ilyen lényeges szempont az intézményesített olvasás, *falusi közkönyvtárak* olvasó-tagságában való részvétel. Itt kell megjegyeznünk azt, hogy a sajtó szintjén végzett ankétok, felmérések egyik alapvető fogyatékosága az, hogy nem közelednek módszeres kritikai eszközökkel a kapott adatokhoz. Így például csak úgy általában megállapítják, hogy a községben ennyi meg ennyi az olvasók száma, tehát a falu népe olvas, művelődik és így tovább. Ha minket konkrétan egy adott társadalmi csoport vagy réteg olvasói kultúrája érdekel, akkor csakis azokat a számadatokat vesszük figyelembe, amelyek vizsgálódásunk szempontjából mérvadóak. Ha a differenciált megközelítés és szelektív adatgyűjtés követelményét nem tartjuk be, úgy önmagunkat és a közönséget is félrevezető megállapításokra jutunk. Néhány példa felmérésünk tapasztalati anyagából erre vonatkozólag:

Nyárádmagyaróson az olvasók száma (a könyvtári tagság alapján) 1974-ben 1200, 1976 novemberében 213 személy volt.

Ebből a 213 könyvtári olvasóból* 147 iskolai tanuló (őket nem vesszük figyelembe). A fennmaradó 66 személyből a háztartásbelieket, helyi értelmiségieket és idős nyugdíjasokat leszámítva, a könyvtári tagok között kb. 7-8 aktív mezőgazdasági dolgozót találunk.

Makfalván az olvasók száma 1974 decemberében 448, ebből iskolai tanuló 227, munkás 92, földműves 90!, tisztviselő 39. Az 1976. október 30-i felmérés szerint a község olvasóinak száma 117, ebből iskolai tanuló 90, tisztviselő 12, munkás 7, földműves 10! A falusi könyvtárak és könyv-

---

*Ennyire csökkent az itteni olvasók száma két év alatt.

olvasók publicisztikai szintű megközelítése természetesen nem tart igényt a módszeres adatfeldolgozás szociológiai követelményeinek alkalmazására. A fenti két példa, Nyárad-magyarós és Makfalva esetében azonban világosan mutat rá arra a meggondolkoztató tényre, hogy a falu jelen és jövő sorsára döntő tényezőként ható felnőtt parasztlakosság csak milyen kis arányban van jelen a község könyvtárának életében. Itt megint vissza kell térnünk arra, hogy a kérdés nem az: "hol vannak az olvasók", hanem hogy hol vannak a falusiak, illetve hova lettek a falusi fiatalok. Mi a magyarázata annak, hogy általában a falusi dolgozók és különösképpen a mezőgazdasági aktív, tevékeny részét képező mtsz- és állami gazdasági dolgozók számára állandóan, és szinte már szimbolikussá csökkent, [7.7] miközben városi könyvtárakban a tagság állandó (sőt az 1976-os évben szokatlan arányú) emelkedését figyelhetjük meg?

[7.7] Maros megye 91 községi könyvtárára vonatkozó évek (1966-1977) adatai alapján a következő helyzetet kapjuk:

Községi könyvtárak kötetszáma	1966	1970	1972	1974	1975	1976
	560 000	856 000	884 000	937 000	971 000	1 000 000
olvasói	85 000	92 000	87 000	58 000	43 000	40 000 körüli*

* Az 1976-os évre vonatkozólag a könyvtári olvasók számát a részleges adatfeldolgozás alapján számítottuk ki, az állandóan csökkenő tendenciát véve alapul.

Ugyancsak meggondolkoztató az a kép, amely 17 Maros megyei község 387 magyar nemzetiségű falusi dolgozójának kulturális magatartását és azon belül a könyvhöz és az olvasáshoz való viszonyát felmérve tárul elénk. (Ld. a táblázatot a szemelvény végén!)

A könyvhöz, a könyvtárhoz való viszony és az olvasás iránti magatartás a fenti adatok alapján csak úgy értékelhető, ha a kapott százalékos eredményeket összehasonlítjuk az egész Maros megyét érintő statisztikai adatokkal. Mint láttuk, 1976-ban 40 000 körül mozgott a könyvtári olvasók száma. Ennek a rétegnek, nagy részét az iskolai tanulók képezik (80 %), technikus, tisztviselő 8 %, falun élő ipari munkás 2 %. A falun élő és a falu mezőgazdaságában tevékenykedő parasztság aránya 10 %. Konkrét számban kifejezve tehát 4000-4500 személyt tekinthetünk a mezőgazdasági munkaerőből könyvtárolvasónak. De tovább kell mennünk és meg kell néznünk, hogy mit jelent 40 000 falusi olvasó és ebből 4000-4500 mezőgazdasági dolgozó a megye falusi összlakosságához viszonyítva.

Maros megye lakossága 1975-ben mintegy 650 000 fő volt, ebből falun élő népesség 415 000 fő. A fent említett kb. 40 000 könyvtári olvasó ennek nem egészen 10 %-át teszi ki. Ha azonban mélyebbre hatolunk a falu struktúrájába és csak az aktív mezőgazdasági népességet (amely 1976-ban a megyében 127 000 fő volt), illetve annak ténylegesen dolgozó részét (az mtsz-ek, állami gazdaságok és a mezőgazdasági gép- és traktorállomások aktív munkarejét alkotó mintegy 87 000 főt) vesszük számítási alapul, az ebben a kategóriában kimutatott 4000-4500 olvasó részaránya mindössze 5,17 %.

[...] Talán nem árt ezeket a könyvtári olvasók alakulására vonatkozó eléggé száraz és rideg világú adatokat az évről évre februárban megrendezett falusi könyvhónapok kap-

csán közölt ünnepi írásokkal összevetni s az azután következőkben figyelmünket a - bizony nem kevés - tennivalókra irányítani.

Helység neve	Könyvtári olvasó %	Nem könyvtár- tag, de olvas rendszeresen %	Rendszeresen ol- vas összesen %
Mezőpanit	3,5	3,8	7,3
Karácsonyfalva	4,1	2,9	7,-
Dózsa György	5,3	4,1	9,4
Ákosfalva	4,1	6,2	10,3
Csikfalva	5,1	3,9	9,-
Székelyhódos	4,9	4,2	9,1
Nyárádremete	6,1	5,8	11,9
Szováta	12,7	3,5	16,2
Nyárádmagyarós	1,1	1,9	3,-
Havad	3,1	1,4	4,5
Gyulakuta+Makfalva	5,1	4,9	10,-
Marosvécs	8,2	3,1	11,3
Gálfalva	5,9	3,4	9,3
Görgényszentimre	3,1	2,8	5,9
Gödemesterháza	1,1	0,9	2,-
Nyárádtő	3,9	1,8	5,7
Bátos	4,1	2,2	6,3

Kolozsvárott - miután 1920 és 1970 között megháromszorozódott a lakosság - az olvasók aránya is kb. ennek megfelelően nőtt. Az ember azt gondolná, hogy a nagyszámu diákság a legjobb könyvvásárló, pedig nem így van. A főiskolásoknak kevés a pénze, és jól ellátottak a főiskolák könyvtárai. Vásárolni főként tankönyvet, ill. jegyzetet szoktak.

Minőségi változást hozott a könyvvásárlásban, hogy a munkások és műszaki szakemberek közül sokan rendszeres olvasókká váltak. Ennek a rétegnek telik könyvre. Egyben itt van a legnagyobb "olvasói tartalék" is - az üzemi könyvterjesztők számára. A Kolozsvárott elfogyó könyveknek kb. a fele a boltokból, fele az üzemi és utcai standokról kerül az olvasók birtokába.

Az olvasó jellemzője, hogy kedveli a könnyed olvasmányokat. Legnagyobb az érdeklődés a két *Brontë nővér*, *M. Mitchell* és *A. Christie* könyvei iránt mutatkozik.

De az olvasók egyben "kiszámíthatatlanok" is. *Bálint Tibor*: *Önkéntes rőzsák Sodomában* c. kötete éveken át porosodott a könyvüzletekben, a *Lokogő majom* c. regényéért viszont közelharcot vívtak a vevők. A legnagyobb könyvsiker azonban *Tamási Gáspár*: *Vadon nőtt gyöngyvirág* c. könyvének volt - ezért a fekete piacon korlátlan összegeket is fizettek.

MIKÓ Imre: A pulton innen és túl. KORUNK, 1972.
1. sz. 77-81. 1. alapján.

*

*

*

Székelyhíd mezőváros és a hozzátartozó öt falu (Olaszi, Köblöskut, Hegyközszentmiklós, Csokaj és Kágya) könyvtárában jelenleg 26 000 kötet található. Az olvasók száma évi 1500 körül mozog.

1971 első felében a könyvtárban megfordult 720 olvasóból 37 munkás, 63 tsz-tag, 57 értelmiségi, 15 egyetemi hallgató, 62 egyéb (felnőtt) és 486 iskolás volt. A 720 olvasó kormegoszlása: 270 a 14 év alatti, 450 a 14 évesnél idősebb. Nemek szerinti megoszlása: 307 férfi és 413 nő.

1971 első felében a legtöbbet olvasott könyvek voltak: Sütő András: *Anyám könnyű álmot ígér* (456 olvasó), Kós Károly: *Budai Nagy Antal és Varju nemzetség* c. kötetei (328 olvasó).

/ARI Mária (könyvtáros) levele. KÖRUNK, 1972.

1. sz. 175. 1. alapján./

* * *

Vajdahunyadon öt könyvesbolt van, mindegyikben találhatók magyar nyelvű könyvek. A 6. sz. iskola könyvtárában 18 000 magyar könyv található (1975), az iskolai könyvtár alapításakor (1957) csupán 200 volt.

Az iskola könyvtárában kevés példányszámban található meg pl. Gárdonyi: *Egri csillagok*, Molnár: *Pál utcai fiúk*, Benedek Elek meséi - pedig ezek kötelező olvasmányok. Ennek oka, hogy a dévai könyvterjesztő vállalat csak a könyvesboltok "maradékait" juttatja az iskolai könyvtáraknak. Általában kevés a könyv és sok az olvasni szerető diák.

/BEKE György: Emlékező szülőföld. FORRÁS, 1975.

9. sz. 67-77. 1. alapján./

* * *

Az 1945-ben megalakult székelyudvarhelyi városi könyvtár állománya 5050 - háborúból megmentett - kötet volt. 1959-ben költözött mai helyére (a művelődési házba), ekkor 20 000 kötetet birtokolt, a mai (1975) municipiumi könyvtár állománya pedig 50 399 kötet. Ebből magyar nyelvű: 31 012, román nyelvű 18 789.

Tematikai megoszlása:

politikai: 5880

tudományos: 1711

technikai: 2183

mezőgazdasági: 1253

gyermekirod.: 4554

(A többi szépirodalom.)

Átlagos évi gyarapodás: 2 000 kötet.

Forgalmi statisztika

Év	Olvasók száma	Kölcsönzött kötetek száma
1945	240	3 840
1957	2 775	30 448
1967	4 507	66 713
1972	4 687	74 975
1974	5 133	84 759

Az 1974. év olvasóinak foglalkozási megoszlása:

Összes olvasó: 5 133 - 1 825 munkás

534 technikus, értelmiségi

21 tsz-tag

85 főiskolai hallgató

2 219 tanuló

449 egyéb foglalkozású

Az 5 133 olvasóból 874 volt a 14 év alatti.

Az 1974-ben kölcsönzött 84 759 kötet *tematikai* megoszlása:

2 656 politikai

4 469 tudományos

2 974 technikai

85 mezőgazdasági

60 108 szépirodalom

10 227 gyermekirodalom

4 250 egyéb

A kölcsönzött kötetek *nyelvi megoszlása:*

75 752 magyar

8 833 román

65 német

15 orosz

94 más

/BOGDÁN László: Közművelődési könyvtár Udvarhelyen. =
MŰVELŐDÉS 1975. 12. sz. 19-20. 1. alapján./

A csikszeredai városi könyvtár állománya 1976 végén 74 329 kötet volt. Ebből: ideológiai-politikai 11,4 %

tudományos-műszaki 9,2 %

mezőgazdasági	2,6 %
---------------	-------

földrajzi	10,3 %
-----------	--------

szépirodalom	58.5 %
--------------	--------

gvermekirodalom	7.9 %
-----------------	-------

Nyelvi megoszlás: 52,6 % román, 40,3 % magyar, 7,1 % egyéb nyelvű (főként német). Évi átlagos gyarapodás: 8 000 kötet.

Az olvasók megoszlása foglalkozás szerint:

	1972	1973	1974	1975	1976
munkás	16,2	32,6	29,2	34,8	39,8
földműves	1,4	1,2	0,1	0,2	0,1
tisztviselő-értelmiségi	30,7	25,2	27,4	23,3	18,5
tanuló	43,3	34,8	36,4	31,6	29,5
nyugdíjas-htb.	8,4	6,2	6,9	10,1	12,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az adatok a város foglalkozási strukturájának változását is jól mutatják: különösen a munkások részarányának növekedése és a tisztviselő-értelmiségi réteg arányának csökkenése figyelemreméltó.

Év	Tisztviselő-k-értelmiségi- (egy főre eső) könyvvásár- lási értéke (lej)
1972	67,70
1973	73,00
1974	75,40
1975	76,25
1976	103,00

Tehát nő a vásárolt könyvek értéke, noha az értelmiségi réteg városon belüli aránya csökken.

Párhuzamosan ezzel, változott az olvasott könyvtári-könyvek műfai és nyelvi megoszlása is:

	1972	1973	1974	1975	1976
szépirodalom aránya	75,1	73,5	74,0	59,0	57,6
szépirodalmon belül:					
román nyelvű	33,1	40,0	40,0	40,2	38,6
magyar nyelvű	66,8	59,1	60,0	59,7	61,7

* * *

Kézdivásárhely lakossága ma (1981-ben) 18 500. A város művelődési intézményei közül legrendszerezesebb munkát a *Városi Könyvtárban* végeznek. Állománya: 45 000 kötet. Naponta 50-60 ember keresi föl, az olvasóterem forgalma 10-15 olvasó naponta. A város lakosságához viszonyítva a könyvtárlátogatók aránya 16-17 %. Ez mintegy 2400 olvasót jelent, ennek több mint fele (1300) iskolás.

Az 1980-as statisztika szerint:

Olvasók száma: 2 380

Kölcsönzött könyvek száma: 47 675

Az olvasók foglalkozás szerinti megoszlása:

munkás	21,5 %
mezőgazdasági dolgozó	3,7 %
értelmiségi	10,3 %
tanuló	53,6 %
egyéb	10,9 %

Az olvasók nemek szerinti megoszlása:

férfiak	46,7 %
nők	53,3 %

Az olvasók életkor szerinti megoszlása:

14 év alattiak:	21,2 %
14 év fölöttiek:	78,8 %

A könyvtár naponta 260-270 kötetet forgalmaz, ebből 230-240 magyar nyelvű, 30-40 román nyelvű.

A napi kölcsönzések téma szerinti megoszlása:

Társadalomtudomány	5,9 %
Természettudomány	6,4 %
Műszaki irodalom	6,7 %
Mezőgazd. irodalom	1,2 %
Szépirodalom	49,4 %
Gyermekirodalom	11,1 %
Egyéb	19,3 %

A könyvesbolt választékára igen sok a panasz. Kevés könyv érkezik, s ami érkezik, órák alatt elfogy. Ez egyben jelzi a magánkönyvtárak gyarapítására irányuló fokozódó törekvést is.

/IOCHOM István: Helyzetjelentés az udvarterek városából. Kézdivásárhely. MŰVELŐDÉS, 1981. 12. sz. KÖNYVTÁR, 4. sz. 6-7. l. alapján./

IV. JUGOSZLÁVIA

A Jugoszláviában élő mintegy félmilliónyi magyarság zöme a Vajdaságban (a Szerb Szocialista Köztársaság autonóm tartományában) lelhető fel. A most ismertetendő írások is főként e területtel foglalkoznak, de néhány közlemény a horvátországi és szlovéniai magyar szigetek, illetve szórványok olvasáskultúrájáról is tudósít.

A jugoszláviai magyarság körében (főleg ami a felnőtt népességet illeti) alig készült olvasásszociológiai felmérés, a közlemények többsége az olvasmányközvetítő intézmények felől közelíti meg az olvasáskultúra kérdését.

3 közlemény ismertetésére van módunk e témakörben, ebből kettő a munkásokkal foglalkozik. Csak egyikük alapoz empirikus adatfelvételle, de ez a vizsgálat is rendkívül szűk körű volt.

A *bácsstopolyai könyvtárban* az 1968-as regénypályázat nyomán frissen megjelent könyvek olvasatlanul porosodnak a polcokon. Ugyanakkor a város *Forum könyvesboltjában* nagy érdeklődés mutatkozott ezek iránt. A könyvtárban mindössze négyen kölcsönöztek e könyvekből, a boltban 200 db fogyott el belőlük.

Szabadkán is hasonló a helyzet, pedig itt él a vajdasági magyar értelmiség tetemes része. A szabadkai *Forum-boltban* a regénypályázat 11 kötetéből 360 db fogyott el. Toronymagasan vezeti a listát *Gion Nándor: Testvérem, Joabc.* regénye, s ez önmagában fölívelő érdeklődésre mutat.

Adán nem akadt a könyvtárban a regénypályázat műveinek olvasója. A könyvesbolt vezetője szerint Rejtő Jenő és Agatha Christie kell a fiataloknak és nem Gion Nándor.

[(bn) /BÚRÁNY NÁNDOR/]: Minden reményünk: a könyvesboltok. Vajdasági könyv - vajdasági olvasó. 2. rész. Magyar Szó, 1970. július 31. 8. 1. alapján.

*

*

*

Még mindig igen nagy a könyv és a munkás közötti szakadék.

Ennek okai:

1. a könyv drága - az olcsó könyv kevés és igen lassan kerül forgalomba.
2. A könyveknek elenyésző hányada (4-10 %) kerül könyvtárakba, míg a legtöbb országban ez az arány jóval magasabb.
3. A munkahelyek szinte semmit nem tesznek a munkásművelődés ügyéért, igen ritka az a vállalat, ahol közművelődési üzemi könyvtár működik.
4. Tarthatatlan állapot, hogy eddig (1973-ig) semmi fellet olvasáskutatási felmérés nem készült a Vajdaságban.
5. Lassan kialakulóban van egy olyan helyzet, hogy a kulturális javak elidegenülnek az anyagi javak létrehozójától.

/VUKOVICS Géza: A munkás és a könyv. Magyar Szó,
1974. január 20. 14. 1. alapján./

* * *

A felmérés a *palicsi Chemos Müanyaggyár*ban készült az Üzenet c. folyóirat szerkesztőségének kezdeményezésére. A gyárban 630-an dolgoznak, 55-en válaszoltak a kérdőív kérdéseire 1978-ban.

Művelődési tevékenységek rangsora a dolgozók között	
Rangsor	Tevékenység
	Résztvevők %
1.	Színházba jár 68,0
2.	Tárlatot látogat 57,7
3.	Múzeumot látogat 50,0
4.	Hangversenyre jár 25,5

Rangsor	Tevékenység	Résztvevők %
5.	Könyvtári tag	20,8
6.	Hangszeren játszik	20,0
7.	Fest, rajzol, szobrászkodik	12,2
8.	Ir	7,3

Hány könyvet olvas és vásárol évente?

	Olvas %	Vásárol %
egyet sem	12,2	6,3
keveset	6,1	4,2
5	42,8	35,4
6-10	12,2	27,0
11-20	12,2	18,7
21-30	2,3	4,2
31-50	2,0	2,1
51 fölött	6,1	2,1
sokat	4,1	-

Tagja-e valamelyik könyvtárnak? %

igen	20,8
nem	79,2

Jár-e színházba? %

igen	68,0
nem	32,0

Ha igen, *milyen színdarabot* látott 1978-ban?

Csárdáskirálynő (5), Mágán Miska (1), Kabaré (1), Jó estét nyár... (1), Kölcsönlakás (1), Vámos-est (1), Hofi-est (1), Romeo és Julia (1), Két úr szolgája (1), Nem félünk a farkastól (1), Nehéz honfoglalás (1).

Van-e rádiója? %

van 96,4

nincs 3,6

Van-e televíziója? %

van 98,2

nincs 1,8

Milyen rádió, illetve tévé műsorokat szeret hallgatni, illetve nézni? Szórakoztatót (17), filmet (16), szindarabot (6), híreket (11), zenés műsort (5), sportközvetítést (8), tudományost (5), irodalmi-művelődési adást (4), dokumentum műsort (3), vetélkedőt (1), politikait (1).

Milyen újságot olvas?

Dolgozók (39), Magyar Szó (38), 7 Nap (37), Subotičke novine (4), Egészség (4), Ilustrovana politika (4), Hid (2), Üzenet (2), Képes Ifjúság (2), Naš dom (2), Praktična žena (2), Delte (2), Večernje novosti (2), Nin (1), Tempo (1), Bazar (1), Start (1), Mézeskalács (1), Füles (1), Ludas Matyi (1), Solid (1), Mladost (1), Ekspres politika (1), Élet és Tudomány (1), Dobro jutro (1), Radio-amater (1), Ezeremester (1), Eho (1), Élet és Irodalom (1), Galaksija (1).

/BIACSI ANTAL-BIACSI MÁRIA: Miből táplálkozik a
dolgozók kultúrája. Üzenet, 1979. 10. sz. 592-601. 1.
alapján./

E témakörben is csak kevés (mindössze 3) írást tudunk ismertetni, ezek is mind az általános iskolai korosztállyal foglalkoznak. Két eredeti információkkal szolgáló felmérési beszámoló akad közöttük: az egyik (Horváth Máttyás, 1980) főleg a felület témakörök gazdagsága és unikális jellege, a másik (Kaszás József közleménye) sajátos témaválasztása miatt figyelemre méltó.

Ha a gyermek nem képes önálló ismeretszerzésre, eleve elmarad a kortól. Ezért fontos, hogy olyan viselkedésformát sajátítson el, amelynek természetes része a könyv, illetve a sajtótermékek állandó olvasása.

Az olvasóvá fejlődésben döntő szerepe van a szülőknek, a családnak. Ilyen szempontból a család a gyermek kulturális környezete.

Az irodalommal való találkozás első anyagai a gyermekversek (Weöres Sándor, Károlyi Amy, Szabó Lőrinc, Zelk Zoltán stb.). Továbbá nagyon célszerű előfizetni néhány gyermeklapra (Mézeskalács, Dörmögő Dömötör stb.).

Az olvasóvá nevelés hiányosságai csak az általános iskola felső tagozatban válnak láthatóvá. Pl. abban a formában, hogy a tanuló a ponyvairodalom, a képregények rabja lesz. Ezeknek igen nagy a csábítása, különösen a pornó irodalomnak, amelyből bőséges a választék.

Veszélyforrás a televízió, a "házi bálvány" is. A jugoszláviai társadalom ugyan túljutott a tévé elterjedésé-

vel járó első nagy hullámon, de a tévé büvköre még kétségtelenül létezik. Pontos adatok nincsenek, de ez tapasztalat, hogy csökkent a tévé előtt eltöltött idő mennyisége, és növekedett az olvasásra fordítotté. De ott, ahol a tévé az egyetlen információs forrás, a gyermekek közömbösek maradnak az olvasás iránt.

A házikönyvtár - a jelenlétével - sugalmazza az olvasás lehetőségét, a szabadidő hasznos eltöltését. A családi könyvtár mellett élő gyermek hamar fölismeri az olvasás jelentőségét. Főként falun volna erre igen nagy szükség, ahol jelenleg a házikönyvtárak jó részében csak vallásos könyv vagy ponyva, esetleg nacionalista tartalmú könyvek találhatók.

Még csak megközelítő kép sem alakult ki arról, mit olvas a vajdasági magyar kiiskolás, kik a legnépszerűbb írók, milyen az olvasási izlés.

HORVÁTH Máttyás: Olvasóvá nevelés a kisiskolás korban, Üzenet, 1974. 11. sz. 860-866. 1. alapján.

* * *

1978 februárjában készült a felmérés *Vajdaság 18 magyar tannyelvű általános iskolájában* (2 Szabadka, Begaszentmihály, Kanizsa, Bácsszőlős, Csantavér, Temerin, Vörösmart, Topolya, Feketics, Péterréve, Becse, Szenttamás).

A 480 megkérdezett *tanuló* életkori megoszlása:

V. oszt.	VI. oszt.	VII. oszt.	VIII. oszt.
44	148	128	160

Szülők foglalkozása:

értelmiségi	8,3 %
fizikai dolgozó	90,9 %
meghatározatlan	<u>0,8 %</u>
Összesen:	100,0 %

Az alábbiakban a 160 VIII. osztályos tanuló válaszaival ismerkedhetünk meg.

1. Szeretsze-e olvasni?

A 160 tanulóból 10 (6,2 %) válaszolt elutasítóan. Ez 25-30 fős osztálylétszámmal számolva azt jelenti, hogy osztályonként 2-2 tanuló nem szeret olvasni.

2. Milyen könyveket olvastál 1977-ben?

A válaszokból egy 579 címből álló jegyzék állt össze - a címek azonban gyakran ismétlődtek.

A legolvasottabb művek:

Rangsor	Szerző, cím	olvasók száma
1.	Fekete István: Tüskevár	80
2.	Fekete István: Téli berek	71
3.	Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig	70
4.	Becher-Stowe: Tamás bátya kunyhója	48
5.	Gárdonyi Géza: Egri csillagok	46
6.	Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk	46
7.	May, Karl: Winnetou	22
8.	Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember	17
	Copic, Branko: Nikola Bursac kalandjai	17
	Copic, Branko: A sasok korán fölrepülnek	17
9.	Jókai Mór: A kőszívű ember fiai	15
	Weiskopf, L.: A Nagy Medve fiai	15
10.	May, Karl: Az Ezüst-tó kincse	14
	Cooper. J.F.: Az utolsó mohikán	14
	Szabó Magda: Abigél	14

A népszerűségi lista tükrözi az iskola hatását: a 16 felsorolt műből 7 tantervileg előírt kötelező olvasmány.

Egy-egy szerző művének elolvasása kedvet csinál többi művéhez is, sokan olvastak egy szerzőtől több művet. Pl.:

Fekete István: Hú, Kele; Bogáncs, Csi; Tarka rét; A koppányi aga testamentuma; Lutra; Vuk; Hajnal Badányban.

Mőrícz Zsigmond: Az Isten háta mögött; Tönderkert; A nagy fejedelem; A nap árnyéka; Rokonok; Árvácska; Pillangó, Pí-pacsok a tengeren; Forró mezők; A betyár.

Gárdonyi Géza: Hosszú hajú veszedelem; Aggyisten Biri!; Ida regénye; Göre Gábor (!).

A nem kötelező olvasmányok szerzői közül népszerűek még: Mikszáth, Jókai, Szabó Magda, Krúdy, Tamási Áron, Tersánszky, Déry Tibor, Karinthy Frigyes, Kovai Lőrinc, Tatay Sándor, Illés Béla, Kosztolányi Dezső. Továbbá családi hatásra: Berkesi, Szilvási és Zilahy Lajos.

Kevésbé népszerűek a versek. Iskolai hatásra népszerű Petőfi, Arany, Ady. Tananyagon kívül csak Nemes Nagy Ágnes verseiről történt említés.

A jugoszláviai magyar irodalom - szegényes - népszerűségi listája:

Bori Imre: Irodalmunk kiskönyve

Burkus Valéria: Irány a tenger!

Csépe Imre: Tarisznyás emberek

Fehér Ferenc: A kőkecske titka

Gión Nándor: Postarablók

Németh István: Ki látta a kisfiút?

Pintér Lajos: Mélyviz. Bolondkocsi

A jugoszláviai népek irodalmából kedvelt szerzők:

Andrić, Čopić, Diklić, Seliskar, Berk, Matosec, Milorad Janković, Radanović.

Igen élénk az érdeklődés a világirodalom iránt. A népszerűségi lista:

Balzac: Kurtizánok tündöklése és nyomorúsága

Brontë, Emily: Üvöltő szelek

Dumas: Monte Cristo grófja; A három testőr; Húsz év múlva

Gorkij: Az anya; Gyermekéveim
Hemingway: Az öreg halász és a tenger; Akiért a harang szól

Tolsztoj, L.: Háború és béke

Tolsztoj, A.: I. Péter

Reymont: Parasztok

Shakespeare: Romeo és Julia

Stendhal: Vörös és fekete

Dickens: Twist Olivér; Copperfield David

Hugo: A párizsi Notre Dame; A nevető ember

Scott: Ivanhoe

Hašek: Švejk

Moravia: A római lány

Melville: Moby Dick

Steinbeck: Édentől keletre

Mitchel: Elfújta a szél

Baum: Helén doktorkisasszony

Rossy: A tűz meghódítása

Igen népszerűek a Képes Történelem és a Képes Földrajz c. ismeretterjesztő sorozatok kötetei.

3. Milyen könyvet olvasol most?

Rangsor	Szerző, cím	olvasók száma
1.	Ćopić, Branko: Nikola Bursac kalandjai	20
2.	May, Karl: Winnetou	11
3.	Móricz: Légy jó mindhalálig	9
4.	Fekete István: Hajnal Badányban	2
5.	Bakó Ágnes: Fekete szivárvány	2
6.	Cooper: Nagy indiánkönyv	2
7.	Verne: Utazás a Holdba	2
8.	Verne: 80 nap alatt a föld körül	2

4. Ki a legkedvesebb íród?

Rangsor	Szerző	olvasók száma
1.	Fekete István	33
2.	May, Karl	25
3.	Verne, Jules	16
4.	Gárdonyi Géza	11
5.	Mikszáth Kálmán	10
	Móricz Zsigmond	10
6.	Kertész Erzsébet	8
	Rejtő Jenő	8
7.	Móra Ferenc	7
	Szabó Magda	7
8.	Berkesi András	6
	Cooper, James Fenimore	6
	Dumas, Alexandre	6
	Jókai Mór	6
9.	Ćopić, Branko	4
	Gion Nándor	4
	Molnár Gábor	4
	Petőfi Sándor	4
10.	Dékány András	3

A listából látszik, milyen kevés a kortárs író.

5. Mi a legkedvesebb olvasmányod?

Rangsor	Szerző, cím	olvasók száma
1.	Gárdonyi: Egri csillagok	16
2.	May, Karl: Winnetou	12
3.	Fekete István: Tüskevár	10
4.	Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk	6
5.	Becher-Stowe: Tamás bátya kunyhója	4
6.	Dumas: A három testőr	4
	Thury Zsuzsa: A tűzpiros üveggömb	3

6. Melyik gyermek- vagy ifjúsági lapot járatod?

Jó Pajtás 104 tanuló 65 %

Képes Ifjúság 54 tanuló 33%

Továbbá: Zdravo!; Bravo, Bale novine, Pop, Delta, Dzuboks, Egészség, Eks alamnah, Élet és Tudomány, Galaktika, Ifjúsági Magazin, Tempo, Tina, Vesela sveska.

A tanulók zöme a jugoszláviai magyar ifjúsági sajtót olvassa, ill. fizeti elő.

7. Ki a legkedvesebb regényhősöd?

Rangsor	Regényhős	olvasók száma
1.	Winnetou	20
2.	Old Shatterhand	13
3.	Bornemissza Gergely	11
4.	Nemecsek	8
	Tutajos	8
5.	Bütyök	6
6.	Natty Bumpo	5
7.	Vitay Georgina	4
	Nikola Bursac	4
	Cecey Éva	4
	Nyilas Misi	4
	Tarzan	4
8.	Nemo kapitány	3
	Poirout	3
	Matula bácsi	3

8. Hány saját könyved van?

A tanulói magánkönyvtárak átlagállománya: 42 kötet.

/HORVÁTH Máttyás: Irodalmi érdeklődés a 8. osztályban.
Üzenet, 1980. 6. sz. 322-332. 1. alapján./

* * *

A *Messzike* c. gyermekvers-antológia hatását, befogadását mérték fel Vajdaság 12 helységének általános iskoláiban. A kérdés az volt: melyek tetszettek és melyek nem tetszettek a versek közül? Összesen 413 *tanuló* válasza érkezett be: Bácsföldvár (46 tanuló), Csantavér (44), Gunaras (22), Kanizsa (41), Kishegyes (31), Orom (30), Pancsova (18), Szabadka (19), Szenttamás (54), Temerin (73), Zrenjanin

(Nagybecskerek) (9), Ujvidék (53). A tanulók életkor szerinti megoszlása: 34 III., 58 IV., 93 V-VI., 77 VII., 76 VIII. osztályos.

A legnépszerűbb 20 vers az antológiából:

Szerző, cím	tanuló	%
Sinkovits Péter: Zenekar	83	20,0
Pap József: Etuka gondjai	74	19,9
Szügyi Zoltán: Ott ül apó	64	15,0
Brasnyó István: Vadludak árnya	56	13,6
Böndör Pál: Milyen hosszú egy esztendő?	50	12,1
Csorba Béla: Öregapó	45	10,9
Berki Ilona: Szeretnék	44	10,6
Túri Gábor: Fő a józanság	43	10,4
Varjú György: Karika-barika	42	10,2
Csorba Béla: Rajz	36	8,7
Pap József: Dávidka tüskéi	35	8,5
Brasnyó István: Novembervég	34	8,2
Jung Károly: Kapaszkodó	28	6,8
Tolnai Ottó: Nincs piz	27	6,5
Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban	25	6,0
Fülöp Gábor: Jannibál nagymama altatója	22	5,3
Pap József: Ez van a fényképen	22	5,3
Domokos István: Állok a padon	20	4,8
Domokos István: A Duna	18	4,4
Fehér Ferenc: Majd ha hetvenéves leszek	18	4,4

Az alábbi versek esetében szembetűnő volt a tanulók igen eltérő értékelése:

Szerző, cím	A fogadtatás:	
	pozitív	negatív
Fülöp Gábor: Kannibál nagymama altatója	22	48
Tolnai Ottó: Nincs piz	27	20
Kalapáti Ferenc: Csip a csóka	8	17
Kalapáti Ferenc: Dalocska	13	16
Fülöp Gábor: Ló mint kövület	5	14
Kopeczky László: Messzike	15	10
Tolnai Ottó: Puccs	15	10
Fehér Kálmán: Kicsi lánynak két szeme	4	10
Fehér Kálmán: Gurul a király két szeme	6	7

3) MŰVELŐDESSTATISZTIKAI ADALEKOK

A fejezet szinte kizárólag a magyarlakta települések könyvtári ellátottságával, a könyvtári állományok hiányosságaival foglalkoznak, statisztikai, illetve riport-szerű megközelítésben.

Kikindán a könyvtár olvasási statisztikája szerint sokkal jobban áll a vajdasági magyar regény ügye, mint Zentán, Szabadkán vagy Bácsopolyán.

A könyvtár vezetője szerb, viszont két magyar könyvtáros dolgozik a könyvtárban, az egyik délelőtt, a másik délután - így minden napszakban a magyar olvasókkal magyar könyvtáros tud foglalkozni. Erre sokat adnak Kikindán.

A *nagybecskereki* könyvtárba (90 000 kötetes) főként a diákok járnak - ők is főként a kötelező olvasmányokat keresik. Aki egyebet is szeretne olvasni, az megveszi magának a könyvet.

Muzslyán a legszomorúbb a helyzet. A magyar lakosságu faluban (Nagybecskerekhez tartozik) nincs sem könyvtár, sem könyvesbolt. Ez annál érthetetlenebb, mert itt működik Vajdaság egyik legjobb magyar művelődési egyesülete.

Budiszaván a könyvtárban (az újvidéki népkönyvtár fiókja) szerb a könyvtáros, aki nem ismeri a magyar irodalmat, s nem is törődik a magyar állománnyal.

[(bn) /BURÁNY Nándor/]: Bánáti meglepetések. Vajdasági könyv - vajdasági olvasó. 3. rész. Magyar Szó, 1970. augusztus 12. 7. l. alapján.

*

*

*

Vajdaság könyvtáraiban 1968-ban 375 000 kötet volt nemzetiségi nyelvű (magyar, szlovák, ruszin, román), mivel azonban a nemzetiségi lakosság lélekszáma 608 000 - így egy nemzetiségi lakosra mindössze 0,61 anyanyelvén írott könyv jut. A nyelvtől független vajdasági átlag az egy lakosra eső könyvtári kötetek számarányában: 0,68 kötet. Tehát a nemzetiségi lakosság van a kedvezőtlenebb helyzetben tekintetben, hogy elérjék az 1 lakos: 1 könyvtári kötet arányt. (A vajdasági szerbek esetében ez az optimális arány már meg is valósult.)

A vajdasági átlagon belül némely községben még rosszabb a helyzet nemzetiségi szempontból. Van olyan település, ahol 5 magyar lakosra jut 1 magyar nyelvű könyv.

1965-1969 között a vajdasági könyvtárak összesen 681 374 könyvet vásároltak, ebből 108 375 volt nemzetiségi nyelvű - ez a vásárolt könyvek 15,9 %-a. A vajdasági nemzetiségek létszámaránya ennél jóval magasabb, csak a magyarok kb. 20 %-át alkotják a tartomány összlakosságának.

/ (bn) / BURÁNY Nándor /: Könyv és egyenjogúság.
Magyar Szó, 1971. március 28. 8. l. alapján.

* * *

A vizsgálat 1972 első felében folyt le, a célja az volt, hogy megvizsgáljuk, milyen mértékben van jelen a magyar könyv Vajdaság könyvtáraiban.

1971-ben Vajdaság magyar lakosságának lélekszáma 432 412 személy volt, a lakosság 21,71 %-a.

Vajdaságban 1 lakosra 0,92 könyv jut. (Jugoszlávia

elmaradottabb területein ez a szám: 0,4-0,8.) Vajdaságban 1000 lakosra 91 könyvtári tag esik, ez jó arány országos viszonylatban, hiszen Szerbiában 71, Kosovóban 37 az 1000 lakosra eső könyvtári tagok száma.

Mivel kevés a nemzetiségileg homogén lakosságu község, a könyvtárak állománya is többnyelvű. A magyarlakta települések könyvtáraiban mindig van magyar könyv, ha nem is a lakosság számarányának megfelelő mértékben. Ezen a téren igen nagyok az eltérések községenként, amint az az alábbi összeállításból is kiderül.

(A felmérés csak az iskolai és közkönyvtárakat vette számba, a tudományos és szakkönyvtárakat - ahol szintén van magyar anyag - nem.)

Közművelődési könyvtárak

Közülük 21-et mértek fel:

Község	Lakosság	Ebből magyar		Kötetek száma		
		fő	%	Összesen	magyar fő	nyelvű %
Ada	22 537	17 823	79,1	34 000	21 500	63,2
Bácsstopolya	43 480	31 481	72,4	63 455	39 135	61,7
Becse	44 571	27 759	62,8	52 228	20 657	39,6
Csóka	18 347	11 191	61,0	17 608	10 841	61,6
Kanizsa	33 794	29 860	88,4	23 849	15 405	64,6
Kikinda	68 800	13 098	19,0	81 426	11 922	14,6
Kishegyes	15 646	10 005	64,0	12 608	7 454	59,1
Kovin	39 736	4 863	12,2	24 230	800	3,3
Kula	48 663	6 827	14,0	36 777	2 807	7,6
Magyarcsernye	2 915	2 708	92,9	12 851	3 591	27,9
Pancsova	110 433	7 228	6,5	104 187	13 229	12,7
Szabadka	146 755	72 928	49,7	226 725	56 748	25,0
Szenttamás	19 514	6 180	31,7	23 452	5 303	22,6
Temerin	19 640	10 323	52,6	15 156	8 129	53,6
Törökbecse	31 714	8 212	25,9	29 183	6 636	22,7
Törökkanizsa	8 322	4 228	50,8	16 072	6 217	37,2
Ujvidék	214 048	28 381	13,3	194 889	18 707	9,6
Verbász	43 412	4 594	10,6	50 502	3 600	7,1
Zenta	31 407	26 881	85,6	44 549	22 167	49,8
Zombor	97 905	22 403	22,9	187 006	40 511	21,7
Zrenjanin	129 846	21 925	16,9	150 832	21 794	14,5
/Nagybecskerek/						

Az olvasók zöme diák és nyugdíjas, legkevesebb olvasó a földművesek és munkások közül kerül ki.

A legkedveltebb műfajok: regény és vers (a novella nem túl népszerű), aztán következnek az iskolai olvasmányok, történelmi tárgyú művek (regények, emlékezések), tudományos ismeretterjesztő irodalom. A közkönyvtárak állományában csekély a szakirodalom - igaz, nem is nagyon keresik.

A Vajdaságban megjelent könyvek túlnyomó többsége megtalálható a közkönyvtárakban (teljes egészében csak egyben), de nem tartoznak a legnépszerűbb olvasmányok közé. Az olvasók nem nagyon keresik e köteteket, itt a legtöbb teendő a könyv-népszerűsítés terén.

Iskolai könyvtárak

Az iskolai könyvtárak magyar könyvekkel való ellátottságának felmérése úgy történt, hogy egy kérdőíven 43 alapvető - az anyanyelvi műveltség számára nélkülözhetetlen - könyv megléte után tudakozódott. 86 iskola válaszolt a kérdőívre. 1-ben 20 könyv volt meg, 2-ben 17 könyv, 1-ben 15 könyv, 2-ben 14 könyv. A legtöbb helyen csak 5-6. Visszont 11 iskolában egyetlen egy sem volt meg a 43-ból!

Az iskolai könyvtárak állománya általában szegényes, jobbára csak a kötelező olvasmányokat tartalmazza. (Van néhány pozitív kivétel is.)

További teendők a vajdasági könyvtárak fejlesztése érdekében e tapasztalatok után:

1. Vegyes lakosságú községekben a magyar könyvek könyvtárbeli aránya feleljen meg a magyar lakosság létszámarányának.
2. Fontos feladat a népszerűsítés, hogy a meglevő könyveket olvassák is.
3. Ne csak a mennyiségi, hanem a tartalmi szempontokat is vegyék figyelembe a gyarapításkor.

4. Végre meg kell oldani a főállású könyvtárosok képzését.

[CSÁKY S. Piroška: Könyv, könyvtár, olvasó. Tanulmányok - Studije. 6. füzet. Szerk. Bori Imre. Ujvidék, 1973. Ujvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke 51-56. 1. alapján.]

* * *

A vajdasági közkönyvtárak száma:

1960: 390

1961: 380

1964: 383

1971: 362

A könyvtárak számának csökkenése a számos kis intézmény összevonásából ered, de vannak olyan települések is, amelyek nem tartoznak egyetlen könyvtár hálózatához sem.

A vajdasági könyvtárak állomány-kategóriák szerinti megoszlása (1972):

Kötet	Könyvtárak száma
500 v. kisebb	22
500-1000	56
1000-2000	78
2000-3000	49
3000-5000	68
5000 fölött	89

228 könyvtárnak volt olvasóterme.

Az összes vajdasági könyvtári állomány 2 041 000 kötet. Ez országos viszonylatban jó hálózatnak tekinthető, mindjárt Szerbia (a legnagyobb köztársaság) után következik a sorrendben. Ez az előkelő helyezés művelődéstörténeti okokkal magyarázható.

Vajdaságban 1 lakosra 1,07 könyvtári könyv jut, ez azonban nem éri el a fejlett országok arányát (1 lakos: 1,5 könyv), de mindenképpen jelentős előrehaladás a korábbi állapotokhoz képest.

JANKOVIĆ, VOJISLAV: Vajdasági közkönyvtárak.
MAGYAR Szó, 1975. április 5. 11-12. 1. alapján.

*

*

*

A *baranyai magyar könyvtárak* állományát a Horvátországi Magyarok Szövetsége évente 40-50 000 dinárral gyarapítja, ehhez jön az évi rendszeres magyarországi könyvadomány. 1975-ben a baranyai magyar könyvtárak 100 000 dinár értékű könyvvel gyarapodtak.

Az újvidéki Forum Kiadó 1972-1975 között 56 alkalommal küldött könyvcsomagokat, a Magyarország belgrádi követsége pedig 4 ízben juttatott könyvajándékot a baranyai iskolákba.

A baranyai magyar könyvtárak állománya: Batina: 281 kötet, Pélmonostor: 2 720, Darázs: 66, Dárda: 50, Bellye: 105, Hercegszöllös: 30, Vörösmart: 6 507, Laskó: 2 440, Kopács: 1 042, Ujbezdán: 500, Várdaróc: 392 kötet, Baranya összes könyvtáraiban tehát 14 163 magyar nyelvű könyv található.

A *szlavóniai könyvtárak* állománya: László: 880, Rétfalu: 1 280, Kórógy: 845, Haraszi: 548 kötet. Összesen 3 553 magyar nyelvű könyv.

A magyar tannyelvű iskolákban, Baranyában és Szlavóniában összesen 11 088 könyv van a diákok számára fönntartott *iskolai könyvtárakban*, míg a pedagógusok szakkönyvtáraiban 2 883 kötet.

Tehát Horvátország magyar lakosságú vidékein a központi, falusi iskolai könyvtárakban 31 687 magyar könyv található.

A fenti könyvtárak irányításáért a Horvátországi Magyarok Szövetségének könyvtári különbizottsága felelős. A könyvtárak ellátását a pélmonostori Népegyetem végzi. A központi könyvtárak Vörösmarton, Pélmonostoron és Laskón működnek.

[7(-): A magyar könyvtárak helyzete Baranyában. Magyar Szó, 1975. október 22. Dunatáj, 41. sz. 6. l. alapján./

* * *

A kultúra hordozói a szlovéniai magyarok számára: a *heti-lapként* megjelenő Népújság (1956-) és a *muraszombati rádió* magyar nyelvű adása (heti 3 órában). Sajnos, a budapesti televízió vételi lehetőségei gyengék ezen a vidéken.* Az utóbbi időben - alkalomszerűen - a *ljubljanai tévé* is mutatott be magyar nyelvű műsorokat. A *színházi életet* a működő színjátszók jelentik, de alkalmanként föllép a szabadkai Népszínház magyar társulata is. Lendváról gyakran szerveznek színházlátogató kirándulásokat Pécsre és Kaposvárra.

Néhány szlovéniai magyar író (Vlaj Lajos, Varga József, Szunyogh Sándor és Szomi Pál) szépirodalmi művei is jelentek.

---

* Azóta - Szlovénia területén - átjátszó adó épült a budapesti televízió műsorának továbbítására. (Szerk.)

A vidék könyvkiadója a muraszombati Pomurska zalozba, amelyik magyar nyelvű műveket is kiad. A települések könyvtárainak magyar anyaga zömmel a Vajdaságból és Magyarországról származik. A belgrádi magyar követség több ízben könyvadományokat juttatott el a szlovéniai magyar tannyelvű iskoláknak.

/KÖSA László: A szlovéniai magyarok társadalmi és kulturális élete. Alföld, 1979. 12. sz. 86-90. 1. alapján./

* * *

El kell határolni a feladatokat az iskolai és a köz-könyvtárak között. Az előbbiek főként a kötelező olvasmányokat gyűjtsék, az utóbbiak pedig az egyéb ifjúsági szépirodalmat, tudományos és ismeretterjesztő műveket.

Az egységes középiskolák kötelező olvasmányai közül csupán három magyar szerző (Petőfi, Katona József és Jókai) könyvei férhetők könnyen hozzá a közkönyvtárakban, a többi (pl. Goethe, Shakespeare, Puskin, Stendhal, Flaubert, Ján Bata) alkotásai nehezen dolgozhatók fel, mert alig talál-ni meg műveiket.

A II. osztály anyagából például egyedül Illyés: Puskák népe hozzáférhető, a többi 10 kötelező olvasmány pedig szinte elérhetetlen.

A legkézenfekvőbb megoldás az lenne, ha a budapesti Tankönyvkiadó Diákkönyvtár, illetve Olcsó Könyvtár c. sorozatait egészében importálnák. A másik probléma, hogy az iskolán kívüli ifjúsági irodalom hozzáférhetősége is legalább ilyen nehézkes.

/MÁK Ferenc: Valóban népszerűtlen az olvasás? Könyvek és fiatalok. 1. rész. Magyar Szó, 1982. november 10. Kilátó, 45. sz. 18. 1. alapján./

* * *

A becsei Vlada Provci középiskolában végzett felmérésből kitűnik, hogy a diákok keveset olvasnak. Ennek azonban nemcsak szubjektív okai vannak, a könyvek beszerzését objektív tények is gátolják:

1. az iskolai könyvtárak szegényes állománya;
2. gyakran változó tantervi előírások;
3. szegényes könyvválaszték a boltokban;
4. a magyarországi könyvimport hézagai.

A becsei felmérés eredményét igazolták a kanizsai vizsgálatok is.

A kanizsai Kálmán Ilona Szakközépiskolának 450 magyar diákja van 18 osztályban. Minden osztályban a kötelező olvasmányokból legalább 10 példányra volna szükség - ez a mennyiség azonban, a városi József Attila Könyvtár állományát is beleszámolva, korántsem áll rendelkezésre. A tantervben előírt olvasmányok egy része egyszerűen beszerezhetetlen.

Kényszermegoldásként a *tévé*t használják, ahol pl. a kötelező olvasmányként szereplő Hemingway-műveket láthaták a diákok. De pl. H.G. Wells fantasztikus műveinek nincs *tévé*-feldolgozása. Ilyen körülmények között szinte lehetetlen érdemleges munkát végezni. A diákok is elkedvetlenednek, pedig szeretik a könyvet - hiszen a könyvhónapi akciók során igen sok könyvet vásároltak.

MÁK Ferenc: A televízió mint mindenkori megoldás.
Könyvek és fiatalok. 2. rész. Magyar Szó, 1982. november 25. 11. 1. alapján.

*

*

*

A kanizsai tapasztalatok - diákok és tanárok meghallgatása után - egyértelmű: a 16-19 évesek olvasása nemcsak az egyéni akaraton mulik, számos objektív nehézséggel kell szembenéznük. Ezért a diákok elfordulnak a könyvtől, mint elérhetetlentől.

A könyvesboltok polcain tömegével áll az olcsó képregény és a minősíthetetlen "szerelmi" ponyva; a könyvtárak is siralmas választékkal várják olvasókat, alapvető művek, klasszikusok hiányoznak állományaikból.

Amikor tehát leszögezzük, hogy a fiatalokat nem érdekli az olvasás, figyelembe kell venni, *milyen a könyvkinálat.*

De nem mindenütt ilyen rossz a helyzet. A zentai Október 8. Középiskola tanulói megoldják a nehézségeket - nagyon jó állománya van az iskola könyvtárának.

Zentán a könyvesboltokban a vajdasági magyar írók könyvei úgy ahogy kaphatók, de a magyarországi és a világ-irodalmi alkotásokból alig van választék.

Legnagyobb öröm, ha magyarországi ismerősöktől, rokonoktól könyvet kapnak ajándékba. Ilyenkor aztán a könyv kézről kézre jár.

MÁK Ferenc: Akik már meggondolások alapján követelnek. Beszélgetés zentai fiatalokkal. Könyvek és fiatalok. 3. rész. Magyar Szó, 1982. december 7. 12. 1. alapján.

* * *

4. OLVASÁSNEPSZERÜSÍTŐ AKCIÓK

A nemzetközi könyvév alkalmából a Forum Kiadó és az újvidéki rádió az általános iskolák III-VIII. osztályos tanulói számára olvasásnépszerűsítő vetélkedősorozatot szer-

vezett. Bánát, Bácska, Baranya, Szlovénia területén 9 csoportban megtartott vetélkedőkön 85 magyar iskola 8 027 tanulója vett részt 287 pedagógus irányításával.

[Szi] [SZÜCS Imre]: Az olvasás népszerűsítése.
Magyar Szó, 1972. február 9. k 9. 1. alapján.

"Az olvasás jó szorakozás" címmel verseny volt Vajdaság, Baranya, Szlavónia és a Muravidék magyar diákjai számára.

A sorrendben harmadik ilyen versenyen 6 998 tanuló vett részt, 79 iskolából 300 pedagógus vezetésével. Minden tanuló legalább három könyvet kellett hogy elolvasson, eszerint összesen 21 000 könyv került a 9-15 éves diákok kezébe. A Vajdaságot 32 csapat képviselte.

[BALÁZS Mihály: A verseny végén. Magyar Szó,
1973. április 17. 15. 1. alapján.]

V. AUSZTRIA

A magyar nyelvű nyomdatermékek potenciális olvasóközönségének számát illetően következzenek egy rövid idézet: "Saját felmérésünk eredményeit összegezve a hetvenes évek második felében a többé-kevésbé magyarul értők száma 80-100 ezer volt. Számuk a nyolcvanas évek közepe táján 10-15 ezerrel csökkenni fog a ... természetes elhalálózás következtében... Az Ausztriában rendszeresen magyarul beszélők száma ... a legnagyobb valószínűséggel 70 ezerre tehető." (Szépfalusi István, 1980. 361. l.)

Az idézett szerző éveket szentelt az Ausztriában élő magyarok életének, s többek között olvasáskultúrájának feltérképezésére. Vizsgálódása nemcsak a burgenlandi, hanem az Ausztria más vidékein élő magyarokra is kiterjedt. Az alábbiakban monográfiájának a felmérés körülményeit, a meglátogatott családok fő szociológiai jellemzőit és a magyar nyelvű olvasmányokhoz való viszonyát ismertető fejezetekből fogunk részleteket idézni.

Ezen túlmenően rövid ismertetést adunk az alsó-őri Őrségi Magyar Könyvtárról.

A hetvenes évek elejére tervezett, egész Ausztriát felölelő felmérés előkészítését 1969 őszén kezdtük el. Eddigi családlátogatásaink tapasztalatai alapján 54 kérdést tartalmazó adatgyűjtőívet állítottunk össze.

[...] A látogatási névjegyzék az Osztrák Evangélikus Egyház Magyar Lelkigondozó Szolgálatára bécsi lelkészi hivatalában elfekvő névsor alapján készült. Ezt a névsort 1956. november 5-e óta vezetjük. Kiegészült ez a címlista egy-egy grazi és salzburgi névjegyzékkel. [...]

A címjegyzékbe bekerültek azok is, akik a bécsi Bornemissza Péter Irodalmi Társaság irodalmi estjein tanúsított érdeklődésük következtében kerültek a megnevezett egyházi intézménnyel kapcsolatba. Ezek a látogatási névjegyzékbe felvett családok kb. 5-10 %-át teszik ki. [...] Így lett a felmérésben szereplő családok száma: 709.

[...] A felmérés Bécsben 1970. január 1-én kezdődött és ugyanott 1974. december 31-én fejeződött be.

[...] A látogatási névjegyzék elkészítésekor természetes volt, hogy az alapsokaság zömében evangélikus, azon túlmenően protestáns magyar családra terjed ki. Az általánosítás miatt megkértük a grazi, innsbrucki, klagenfurti és salzburgi magyar római katolikus és a bécsi magyar református lelkészeket, hogy egyik vasárnapi istentiszteletük

---

* SZEPPFALUSI István: Lássátok, halljátok egymást! Mai magyarok Ausztriában. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern. 1980. 407 l.

alkalmával hiveik körében, a felmérésben szereplő adatok némelyikére vonatkozóan ellenőrző kérdéseket intézhessünk a jelenlétűkhöz. Ezekre az ellenőrzésekre 1974 őszén került sor.

A felmérésben adatszolgáltató családok lakhelye* a következőképpen oszlik meg:

Wien	341	48,09 %
Graz	59	8,32 %
Linz	36	5,08 %
Salzburg	33	4,65 %
St. Georgen i.A.	18	2,54 %
Innsbruck	14	1,97 %
Kapfenberg	8	1,13 %
Steyr	8	1,13 %
Hinterbrühl	7	0,99 %
Eisenstadt	6	0,85 %
Klagenfurt	6	0,85 %
Traiskirchen	6	0,85 %
Loeben	5	0,71 %

[...] A felmérésben felvett 1701 személy adatait összegezve megállapíthatjuk, hogy 55,67 % Magyarországról, 8,58 % együttevve Jugoszláviából, Romániából és Csehszlovákiából, 3,53 % nyugati országokból, összesen tehát 67,78 % külföldről érkezett Ausztriába. [...]

---

* Összesen 122 településen folyt a felmérés. A fenti összeállítás ezek közül csak azokat tartalmazza, ahol legalább 5 család felkeresésére került sor. (Szerk.)

F o g l a l k o z á s		%
egyet. (főisk.) végzettséghez kötött pályán	100	5,88
szabad művészeti pályán	27	1,59
önálló kereskedő, iparos	82	4,82
üzleti vállalkozó	16	0,95
közalkalmazott	35	2,06
szakmunkás	203	11,93
tisztviselő, ker. alkalmazott	172	10,11
önálló gazdálkodó	9	0,53
segédmunkás	74	4,35
vegyes	8	0,17
munkanélküli	12	0,70
háztartásbeli	253	14,87
diák, tanonc	75	4,11
nyugd. beteg, eltartott	183	10,76
aszociális	8	0,47
1956 után A-ban született gyermek ismeretlen	333	19,58
	111	6,52
N:	1 701	100,00

[...]

MAGYAR BETŰ, MAGYAR SZÓ

/Részletek a személyes látogatások során szerzett benyomásokból és beszélgetésekből./

Magyar hírlapok vagy folyóiratok cikkeit ritkán hozták szóba látogatásaim során. A magyar újságok nem tartoznak a mindennapi élethez. A vegyes nemzetiségű házasságokban amúgy is csak az egyik felet érdeklik, népszerű osztrák lapokkal (Kurier, Kronen Zeitung) nem versenyképes a magyar sajtó. Magyar lapok híradásait ritkán fordítják le osztrák vagy más nemzetiségű élettársuknak a magyarok, esetleg néhány családi hír, születés vagy inkább elhalálozás olvasásánál szakítja meg olvasmányát a "magyar-fél", hogy az

ismeretlen elhunytát közölje családjával.

[...] A felmérés alkalmával felkeresett családok ritkán beszéltek magyar könyvekről. Az egész országban, minden tartományban azonos mértékben megfigyelhető volt, hogy az osztrák életbe történt beilleszkedéssel egyenes arányban csökkent a magyar könyvek és általában az irodalom iránti érdeklődés. A régebben, az "odaát" még olvasásra fordított időt egyre inkább lefoglalta a munka, a túlórázás. A napi szórakozásnak egyetlen eszköze a televízió lett.

- Német könyvet sem olvasok. Legkedvesebb olvasmányom a Magyarok Világszövetsége évi naptára.

- És azonkívül?

- Hogy érti ezt? Ezenkívül még...

A Magyarok Világszövetségének évi naptárát igen sok családi otthonban láttam. Négyet, ötöt. A könyvespolcokon, évről évre szaporodnak a kötetek. Megőrzik őket, noha olvasottsága - számos példányt kézbe vettem - láthatóan csökkent.

[...]

- Nem olvasok. Én már beilleszkedtem az itteni életbe. Az osztrákok amúgysem olvasnak. Miért olvassak akkor? Ha már felvettem az állampolgárságukat?

[...]

- A pincében vannak magyar könyveim. De a könyvespolcra csak németet teszek. Beléptem a német könyvklubba. Onnan kapom ezeket a könyveket. Ugye szépek?
- Tetszett a kötésük a tulajdonosuknak.
- Azt hiszem ezzel tartozom az osztrákoknak. Aztán tudja, magyar könyvekkel nem akarok kérkedni. Sohasem voltam melldöngető magyar. Sértésnek vehetnék az osztrákok.

[...]

- Sütő Andrásnak nincsen párja. Az Anyám..felér a Puszták népével. Azóta már többen olvasták útiolvasmá-nyomat. Amikor kivándoroltam, a vonaton olvastam. Közben teljesen elfelejtkeztem, hogy végleg elhagyom hazámat. Ahogyan olyan sokan, a századfordulón.

[...]

- Az én történetemet úgysem hiszi el. Évekkel ezelőtt Braziliában jártam. Bementem Sao Paulóban a magyar könyvesboltba, és rátaláltam egy régóta keresett könyvre. Régen megvolt. Leemelem a polcra, kinyitom, nem merek hinni a szememnek. A saját könyvem volt, benne sértetlenül ex librisem. Amikor kitelepítettek kirámolták a lakásomat, elkobozták a könyveimet. Elkerülték a zúzdát. Kiküldték őket valutaszerzésre. Ujra megvettem saját könyvemem.

[...]

- Rendszeresen olvasok. Ez az egyetlen kapcsolatam a magyar nyelvvel. Szüleim Németországban élnek. Tőlük rendszeresen kapok magyar könyveket. Férjemmel, gyermekeimmel nem tudok magyarul beszélni, így a könyv és az Önök havi tájékoztatója az egyetlen magyar betű ebben a faluban. Utolsó soráig elolvasom. Köszönöm, hogy küldi, ha nem is fizetek érte. Rossz lelkiismeretem, amikor kézbe veszem. A magyar szóért fizetni kellene és becsülni ápolóit. A kórházi ápolóknak is hagy az ember borravalót a kórteremben.

[...]

A felmérés során a családi otthonokban leggyakrabban a Bibliát és a Magyarok Világszövetségének évi naptárait láttam. Mindkét könyv ajándék. Az egyiket protestáns egyházak lelkészei adták családlátogatásaik során vagy táborokban, istentiszteleteken és lelkészi hivatalokban. A le-

telepedés után, Ausztriában. A másikat Budapestről küldték.

Az elvétve előforduló magyar könyvek sorában ez a két ajándék rendszerint fellelhető az ausztriai magyar családok könyvespolcain. Ahol vannak könyvespolcok, ott gyakran szorosan egymás mellett.

HIRLAPOK, FOLYOIRATOK

Látogatásaink során elsősorban a kérdésünkre szóba hozott valamennyi magyar nyelvű hirlap és folyóirat címét rögzítettük. Ha erre nem került sor, helyenként a családi otthonban megpillantott lapokat jegyeztük fel. Kimutatásunkba nem vettük fel a katolikus *Eletünk* és a protestáns *Útitárs* című vallásos lapokat, amelyeket az ausztriai magyar lelkészi hivatalok díjmentesen, előfizetésektől függetlenül postáznak hűveiknek és barátaiknak. Azonos megfontolásból nem vettük fel adataink közé a budapesti Magyarok Világszövetsége, ugyancsak zömében díjmentesen postázott *Magyar Hírek* c. lapját. A felmérés adataiban ez utóbbi csak ott szerepel, ahol kifejezett hivatkozás történt rá.

Magyar hirlapok és folyóiratok gyakorisága *

* Itt és a következő táblázatokban Ausztria tartományainak, valamint két városának nevét mindig az ábécé sorrendjében, német elnevezésük kezdőbetűivel rövidítjük, a gépkocsi-rendszámtáblázathoz hasonlóan. Vagyis B Burgenland, K Kärnten (Karintia), N Niederösterreich (Alsó-Ausztria), O Oberösterreich (Felső-Ausztria), L Linz, S Salzburg, ST Steiermark (Stájerország), G Graz, T Tirol, V Vorarlberg, W Wien (Bécs), Graz, ill. Linz adatait Stájerosztág, ill. Felső-Ausztíra már magában foglalja, de zárójelben külön is közöljük.

	B	K	N	O	(L)	S	St(G)	T	V	W	Össz.	%
van	16	6	16	30	(18)	9	24 (15)	9	7	114	231	32,6
nincs	27	13	40	40	(17)	19	57 (33)	10	7	146	359	50,6
ismeretlen	2	1	6	6	(1)	5	15 (11)	2	1	81	119	16,8
N:	45	20	62	76	(36)	35	96 (59)	21	15	341	709	100,0

Amennyiben az ismeretlen rovatban feltüntetett 16,8 % soraiban a többiekhez hasonló arányszámot tételezünk fel, megállapíthatjuk, hogy a felkeresett családok kerek 39 %-a olvas magyar hirlapokat vagy folyóiratokat, míg 61 %-uk elvétve, vagy sohasem vesz kezébe magyar nyelvű lapot. [..]

Megnevezett hirlapok és folyóiratok

	Összesen	%
Magyar Hírek (Budapest)	65	18,1
Nemzetőr (München)	37	10,3
Új Látóhatár (München)	23	6,4
Élet és Tudomány (Budapest)	11	3,1
Rádió és Televízió Ujság (Budapest)	10	2,8
Híd (London)	9	2,5
Népsport (Budapest)	9	2,5
Nők Lapja (Budapest)	8	2,3
Kortárs (Budapest)	7	1,9
Lúdas Matyi (Budapest)	7	1,9
Irodalmi Ujság (Párizs)	6	1,6
Népszabadság (Budapest)	6	1,6
Új Írás (Budapest)	5	1,4
Hadak Útja (München)	4	1,1
Magyarság (Pittsb., USA)	4	1,1
Magyar Nemzet (Budapest)	4	1,1
Magyar Szó (Újvidék)	4	1,1
Új Hungária* (München)	4	1,1
Utunk (Kolozsvár)	4	1,1
ÉS (Budapest)	3	0,8
Evangélikus Élet (Budapest)	3	0,8
Képes Sport (Budapest)	3	0,8
Megyei Tükör (Sepsiszentgyörgy)	3	0,8
Nagyvilág (Budapest)	3	0,8
Vetés és Aratás (Stuttgart)	3	0,8

* Időközben megszűnt

[...] Az összesen 359 alkalommal megnevezett 62 hírlapot és folyóiratot szakcsoportokba osztottuk. Így részben következtethetünk az olvasók érdeklődésének irányára.

	megnevezett alkalom	%
politikai jellegű napi- vagy havilapok	222	61,8
szépirodalmi kulturális folyóiratok	48	13,4
általános ismeretek	33	9,2
kedvtelés, főleg sport	18	5,0
vallás	15	4,1
rádió, televízió	10	2,8
humor	7	2,0
tudomány, technika	6	1,7
	359	100,0

A megnevezett 62 hírlap és folyóirat megjelenési helyét és előfordulási alkalmait ennek megfelelően osztályozva, az alábbi eredményre jutottunk. [...]

	A megjelenés helye		A megjelenés helye szerint a megnevezett alkalmak száma	
		%		%
Magyarország	37	59,7	165	46,0
Nyugat-Európa	13	20,9	169	47,1
Jugoszlávia	5	8,1	9	2,5
Kanada és USA	5	8,1	9	2,5
Románia	2	3,2	7	1,9
	62	100,0	359	100,0

[...] A felmérés során megállapíthattuk, hogy az olvasott magyar hírlapokra és folyóiratokra vonatkozóan felekezeti tagolódás mutatható ki. Az ausztriai magyar katolikusok között többen olvasnak Nyugat-Európában, az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában megjelenő lapokat, mint a protestánsok. [...]

Látogatásunk során elsősorban a kérdéseinkre szóba hozott magyar szerzőket jegyeztük fel. Ha erre nem került sor, helyenként a családi otthonban látott (asztalon, konyhában, éjjeliszekrényen heverő) könyvek íróit rögzítettük. Könyvespolcokon besorolt könyveket csak kivételes esetekben vettünk figyelembe. A magyar könyvet rendszeresen olvasó, avagy nagyobb számban magyar könyvvvel rendelkező családoknál legfeljebb öt szerző nevét vettük fel kimutatásunkba. A család magyar tagjára/tagjaira jellemző helyzetet közöljük. Kimutatásunkat kizárólag magyar szerzők magyarul megjelent kötetei alapján készítettük.

Táblázatunkban a *sok* könyv hetvennél többet, a *több* 30-60, a *néhány* 5-25, a *semmi* pedig legfeljebb 1-3 könyvet jelent.

Magyar könyvek gyakorisága

	B	K	N	O	(L)	S	St (G)	T	V	W	Össz.	%
sok	1	2	1	-	(-)	-	- (-)	-	-	18	23	3,2
több	10	1	8	5	(2)	1	13(10)	3	3	40	93	13,1
néhány	21	5	24	26	(14)	14	27(21)	10	5	143	275	38,8
semmi	11	11	26	43	(20)	14	43(19)	8	5	98	259	36,6
ismeretlen	2	1	3	2	(-)	4	13 (9)	-	1	33	59	8,3
N:	45	20	62	76	(36)	33	96(59)	21	25	341	709	100,0

Kik a rendszeres olvasók?

A kimutatásban a *sok* és *több* rovatban feltüntetett családokban keresendő a magyar könyveket rendszeresen olvasók többsége.

[...] A Bécsben élők 62,9 %-a 1956-1959 között, 22,4 %-a pedig a hatvanas években telepedett le Ausztriában.

A Karintiában, Linzben, Stájerországban és Vorarlbergen élő rendszeres olvasók zöme viszont 1945-1948 óta él Ausztriában.

[...]

A felmérésekbe felvett családok közül

a) az egyetemi (főiskolai) végzettséghez kötött vagy szabad művészi pályán mozgók (100+27=127)	34,6 %-a,
b) az önálló kereskedők, iparosok, üzleti vállalkozók és közalkalmazottak (82+16+35=133)	39,1 %-a,
c) tisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak, szakmunkások, önálló gazdálkodók (203+172+9=384)	3,1 %-a,
d) a nyugdíjasok (183)	4,4 %-a
- olvas a legjobb esetben rendszeresen magyar könyveket.

Mivel a rendszeres olvasók 51 %-a 1919 előtt született, ezért a kimutatott adataink, a természetes elhalálózás következtében 10-15 éven belül 35-40 %-kal csökkeni fognak. A megadott arányszámok ezért a kimutatható legmagasabb értékeket jelentik. Általánosítás esetén a megadott értékek alatt keresendő az átlag.

Kik a nem-olvasók?

A kimutatásban a *semmi* rovatban feltüntetett családokban keresendő a magyar könyveket nem olvasók többsége, de valószínűleg a *néhány* alatt szereplők között is több akad.

[...]

A felmérésbe felvett családok közül

a) az egyetemi (főiskolai) végzettséghez kötött vagy szabad művészi pályán mozgók (129)	12,6 %-a,
b) az önálló kereskedők, iparosok, üzleti vállalkozók és közalkalmazottak (133)	45,1 %-a,
c) tisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak, szakmunkások, önálló gazdálkodók (384)	36,9 %-a,
d) a nyugdíjasok (183)	22,4 %-a,
- nem olvas magyar könyveket. [...]

Megnevezett szerzők

	Összesen	%
Jókai Mór	59	10,6
Németh László	35	6,3
Gárdonyi Géza	27	4,8
Petőfi Sándor	27	4,8
Nyirő József	25	4,5
Mikszáth Kálmán	24	4,3
Passuth László	24	4,3
Arany János	20	3,6
Illyés Gyula	20	3,6
Kosztolányi Desző	16	2,9
Tamási Áron	16	2,9
Ady Endre	14	2,5
Fekete István	14	2,5
Móricz Zsigmond	14	2,5
Krúdy Gyula	13	2,3
Sütő András	11	2,0
Kallós Zoltán	10	1,8
Cs. Szabó László	9	1,5
Madách Imre	9	1,5
Márai Sándor	6	1,0
Szabó Magda	6	1,0
Szerb Antal	6	1,0
Baráth Endre	5	1,0
Déry Tibor	5	1,0
József Attila	5	1,0
Kányádi Sándor	5	1,0
Kodolányi János	5	1,0
Moldova György	5	0,9
Veres Péter	5	0,9
Weöres Sándor	5	0,9
Áprily Lajos	4	0,9
Karinthy Frigyes	4	0,9
Lőrincze Lajos	4	0,9
Eötvös József	3	0,5
Fehér Klára	3	0,5
H. Ignác Rózsa	3	0,5
Radnóti Miklós	3	0,5
Móra Ferenc	3	0,5
Tamási Gáspár	3	0,5
Vörösmarty Mihály	3	0,5

[...] A megnevezett 135 szerző területi illetőségét (jelenlegi, vagy utolsó lakhelye) és az előfordulási alkalmakat ennek megfelelően osztályozva az alábbi eredményre jutunk.

	a területi illetőség		a területi illetőség szerint a megnevezett alkalmak száma	
Magyarország	95	70,4	434	77,6
Románia	21	15,5	92	16,5
Nyugat-Európa	10	7,4	23	4,1
USA	5	3,7	6	1,1
Jugoszlávia	4	3,0	4	0,7
	135	100,0	559	100,0

[...] Amennyiben a magyar könyvek gyakoriságát ismertető táblázatunkban az ismeretlen rovatban feltüntetett 8,3 %-nál a többiekhez hasonló arányszámot tételezünk fel, akkor megállapíthatjuk, hogy a felkeresett családok kerek 18 %-a olvas magyar könyveket, míg kerek 40 %-a majdnem biztosan nem. A fennmaradó 42 % valószínűleg sohasem, avagy csak elvétve, kivételes alkalommal olvassa magyar szerzők könyvét magyarul.

[...] A felmérés során kimutatott magyar könyveket olvasó és nem-olvasó ausztriai magyar családok megoszlása:

	olvas	kérdéses (inkább nem)	nem olvas	Összesen
értelmiség	34,6 %	52,8 %	12,6 %	100,0 %
kereskedő, iparos	39,1 %	15,8 %	45,1 %	100,0 %
munkás, paraszt	3,1 %	60,0 %	36,9 %	100,0 %
nyugdíjas	4,4 %	79,8 %	15,8 %	100,0 %
átlag	17,7 %	43,0 %	39,3 %	100,0 %

Az összesítésnél ismét utalnunk kell felmérésünk alapsokaságára. Egy részük a Bornemissza Péter Társaság irodalmi estjein került közvetve kapcsolatba a Magyar Lelki-

gondozó Szolgálattal. Ebben a rétegben a magyar irodalom iránt megnyilvánuló érdeklődés átlagon felüli. Gondolnunk kell továbbá arra is, hogy a felmérés alapsokaságában az evangélikus vallásúak száma ugyancsak az átlagon felüli. Közöttük a főiskolát végzettek arányszáma magasabb a katolikusokénál és a reformatusokénál. Az értelmiségi réteg kb. egyharmados olvasottsága ezért az átlagnál kedvezőbb irányba befolyásolta számadatainkat.

Mindezeket figyelembe véve, becslésünk szerint, az *ausztriai magyar családok 10-13 %-a rendszeresen olvas magyar nyelven megjelenő könyveket.* Bécsben magasabb az olvasók arányszáma, a többi tartományban nagyjából azonos. Az *ausztriai magyar családoknak további 8-10 %-ához* alkalomadtán kerül magyar könyv és feltételezhető, hogy egyikük-másikuk kézbe is veszi. Véleményünk szerint az *ausztriai magyar családok 70-80 %-a sohasem olvas magyar könyveket.*

[...] A *mai magyar irodalmi életet,* becslésünk szerint, az *ausztriai magyar családok 0,1-0,3 %-a* kíséri figyelemmel.

Becsléseink kizárólag a bevándorolt első nemzedékre vonatkoznak. A másod- és harmadnemzedék soraiban az olvasottság százalékaránya az 1-2 %-os átlagot aligha haladja meg.

[...] Összefoglalólag megállapíthatjuk: lényegesen kevesebben olvasnak magyar könyveket mint magyar hirlapokat vagy folyóiratokat. Ugyanakkor úgy tűnt: az olvasott magyar könyvek átlagos színvonala magasabb az olvasott magyar hirlapok vagy folyóiratok színvonalánál.

[...] Magyar nyelvterületen megjelent magyar könyveket a felmérés idejében három könyvkereskedés, illetve kiadóvállalat árusított. Közülük a legismertebb a budapesti Kultúra Könyv- és Lapterjesztő Vállalat bécsi képviselője, Novák Rudolf, a felmérés idején "Rudolf Nowak kft. Magyar Könyv- és Hanglezkereskedés", Wien. [...] Az egyes magyar könyvek szállítási ideje Romániából vagy Magyarországról 4-8 hét. [...] A cégek minden Magyarországon megjelent könyv forintértékéért 2 osztrák schillinget számoltak. [...] A magyar könyvekkel folytatott valutáris üzlet, meggyőződésünk szerint, a kultúrmisszió rovására ment. [...] Amióta Magyarországon megjelent könyvet postai úton bárki-bárhová küldhet és megnövekedett a turistaforgalom, ausztriai magyarok könyveket kizárólag magyar nyelvterületen vásárolnak, onnan hozatnak, vagy küldetnek. "Novákékhoz" pedig tájékozódni járnak: mi jelent meg odaát, mit érdemes behozatni, mit vegyenek meg, ha legközelebb Magyarországra, Jugoszláviába vagy Romániába utaznak. [...] A felmérés során magyar könyvek kölcsönzéséről egyesületi könyvtárakból senki sem tett említést. Néhány ausztriai magyar egyesület vezetője említette: van néhány száz könyvük, de azok egy részét kikölcsönzés után az egyesületi tagok sajnos elfelejtik visszaadni. Ezért "a könyvtárakkal több a vesződség, mint a haszon". Burgenland kivételével a magyar kölcsönkönyvtárak hatása jelentéktelen.

2) AZ ŐRSEGI MAGYAR KÖNYVTÁR

Vannak, akik a burgenlandi magyarságot, mint kihalt kis népcsoportot, már "leirták". Tény, hogy csupán pár ezres magyar lakossága van az öt egykori magyar határőr-

községnek: Alsó- és Felsőőrnek, Közép- és Felsőpulyának, valamint Őrszigetnek.

A hatvanas és hetvenes évek fordulóján azonban a burgenlandi magyarságban feléledt az igény a magyar kulturális élet iránt. Könnyebbé vált a kapcsolat az anyaországgal is. Megalakult a Magyar Kultúregyesület, megindult az Őrség c. lap (vagy inkább évkönyv), több iskolában újra megindult a magyar nyelvű oktatás és egyre jobban érződött egy jól használható magyar könyvtár hiánya. Alsóőrön, egy megürült bankhelyiségben, a bécsi Magyar Kultúra- és Sportegyesület felsőőri könyvtárának anyagával és magánosok könyvajándékaival megalkult az Őrségi Magyar Könyvtár. 1973-tól kezdett kölcsönözni, de a hivatalos megnyitásra 1975-ben került sor. Az állomány azóta szépen gyarapszik, magyar szervezetektől (pl. Országos Széchényi Könyvtár, Eötvös Kollégium Könyvtára stb.) is rendszeresen érkeznek a könyvcsomagok. A könyvtárnak jelenleg (1981-ben) 14 ezer kötetes állománya és több mint 400 beiratkozott olvasója van, valamint a környező községekben 3 fiókkönyvtára.

A könyvtár arra törekszik, hogy a közművelődési könyvtári funkció mellett egyre inkább a *hungarológia*, a *helytörténet*, valamint az *osztrák-magyar kapcsolatok* témaköreinek műhelyévé váljék. Ennek megfelelően gyűjtenek magyar vonatkozású német nyelvű könyveket, és a Magyarországon megjelent könyvek mellett a szlovákiai, jugoszláviai és romániai és a nyugati magyar nyelvű kiadványokat is. Távlatos cél: egy burgenlandi magyarságtudományi intézet felállítása, amely szervesen kapcsolódna a könyvtárhoz.

A könyvtár adja ki az Őrség c. kiadványt is és igyekszik a helyi kulturális élet központjává válni.

[Galambos, Franz: Hogyan jött létre az Őrségi könyvtár? KÖNYVTÁRI FIGYELŐ, 1981. Különszáma. 43-44. 1. alapján.]

VI. EGYÉB NYUGATI ORSZÁGOK

A "nyugati" jelzöt idézőjelbe tehetjük, mert lényegében a nagyvilágot jelenti: Nyugat-Európát és a távoli földrészeket egyaránt.

A "nyugati" szórványmagyarság száma mintegy 1,25 millió de nem állíthatjuk, hogy ennyien értenek is még magyarul. (A nyugat-európai országokban mintegy 200 ezer, az USA-ban 800 ezer, Kanadában 100 ezer, Dél-Amerikában 90 ezer, Ausztráliában 35 ezer, Afrikában és Ázsiában 25 ezer magyar él.)

E rendkívüli szétszórtságban élő népesség olvasáskulturájáról természetesen nagyon nehéz mégoly vázlatos képet is alkotni. Az alábbiakban Kabdebó Tamás tanulmányát közöljük, aki belevágott e nem könnyű feladatba.

KABDEBŐ Tamás:
MIT OLVASNAK A NYUGATI MAGYAROK? *

Becslések szerint Nyugaton közel egymillió magyarul értő ember él; ebből mintegy 1 100 személy adta tudtunkra, hogy mit olvas anyanyelvén és hogyan vélekedik olvasmányai, választásai felől. Két ízben fordultunk körkérdésekkel Nyugaton élő magyar újságolvasókhöz, interjút készítettünk magyar családokkal, munkásokkal, könyvtárosokkal, könyvkereskedőkkel, kulturális csoportok vezetőivel, könyvkiadókkal, hogy a magyarok anyanyelvi olvasmányigényéről tájékozódhassunk.

Első, 1977-es körkérdésünket 7 magyar nyelvű nyugati lap közölte, s mi az ezekből beérkező válaszokat dolgoztuk fel és szélesítettük ki könyvtári adatok felvételével, interjúkkal, könyvkereskedések forgalmának tanulmányozásával. Így nyertünk közel 1 000 adatot.

A második, 1980-as kérdőívet kontrollnak szántuk csupán; véleményt kértünk 100 embertől, hogy a két kérdőív közötti 3 évet tekintve felbecsülhessük az ízlés mozgásirányát. Talán érdemes megemlíteni, hogy egy harmadik felmérésre is készülünk: az angliai magyarok olvasási szokásait szeretnénk közelebbről megvizsgálni.

Bár figyelmünk eddig is sok elérhető és idevágó adatra kiterjedt, nem mernénk azt állítani, hogy akár az 1977-es felmérésünk, akár pedig az 1980-as kontroll több lenne

---

* KABDEBŐ, Thomas: Pars pro toto? Mit olvasnak a nyugati magyarok? KÖNYVTÁRI FIGYELŐ, 1981. Különszám. 31-41. l.
(A tanulmányt kisebb rövidítésekkel közöljük.)

egy úttörő kísérletnél. [7] Mindaz, amit elmondunk: való és igaz - de nyilvánvalóan nem a teljes valóság és nem a teljes igazság.

Az olvasás mint élettevékenység az óhazában nagyrészt és természetszerűen anyanyelvi. Nyugaton, a válaszok tanúsága szerint csak mintegy 45 %-ra tehető a magyar anyanyelvi olvasmányok kiterjedtsége, s ebben benne van minden: az otthonról érkezett levélről Arany János episztoláján keresztül a vizumkitöltő lapok tanulmányozásáig. [7]

Az itthoni olvasó az útjelzésektől kezdve a barackos-gombóc receptjéig mindent anyanyelvén kap, a magyar szó magyar szót követ, s magyar szöveg magyar szöveget serkent. A kinti olvasó szabad idejének egy részét az idegen nyelvű televízió és az idegen nyelvű nyomtatványok árjában evezve tölti, s makacs következetességgel kell hogy ragaszkodjék magyar olvasmányai megszokott és szeretett szízeithez. A kinti magyar olvasás ösztökéje és velejárója tehát a nyelvi ragaszkodás, a nyelvfenntartás.

Ebből a szempontból nézve szinte mindegy lehetne az olvasás tárgya, ha az magyar nyelvű: Petőfi versei, Pizskos Fred a kapitány, Nehéz Ferenc regényei, a Californiai Magyarország vagy a Kincses Kalendárium. Ha azonban azt nézzük, hogy az olvasmányoknak hasznos vagy szórakoztató időtöltés jellege és nyelvfenntartó szerepe mellett hírközlő, információszerző és esztétikai tartalma is van, akkor a részletek ugyancsak nagy érdekességgel bírnak.

A tárgykörök közül *legnépszerűbb a szépirodalom*. Ennek olvasása részben tudatos, részben ösztönös biztosíték arra, hogy a nyelv megtartása mellett a jó kifejező készség, a szépirodalom megtartására is van igény. (Közbevetőleg szeretném megjegyezni: bár igaz az, hogy nagy általánosságban az anyanyelv idegenben kopik, számolnunk kell a mikeselemani jelenséggel is, vagyis azzal, hogy egyedek, egyé-

nek magyarsága kint is fejlődhet, lombosodhat.) Mig élő íróinkat tekintve, akár neveket, akár pedig könyvcímeket nézünk, a külhoniak és az itthoniak között arány-egyenlőséget tehetünk, a mérleg nyelve az összképben - a klasszikusok miatt - az óhaza javára billen. Nevekkell illusztrálva: a kinti olvasónak a tihanyi Illyés Gyula és a Londonban élő Cs. Szabó László egyaránt kedves; az itthoni Szabó Magda és Moldova György könyveit hasonló gyakorisággal forgatja, mint a Nyugaton élő Halász Péter vagy Vajda Albert írásait. És hogy egy harmadik, ezúttal a könnyű, szórakoztató irodalomból vett példát hozzak: a pesti Berkesi András és az Amerikában élő Kennedy Klára - alias Claire Kenneth - szintén párhuzamba állitható, mert mennyiségileg, minőségileg hasonló típusú olvasóigényt elégít ki.

Természetesen nem arról van szó, hogy ugyanaz az olvasó teljes körületekintéssel felhabzsol mindent a londoni Határ Győzőtől a pesti Mészöly Miklósig. Van aki csak otthonit olvas, mert az olcsóbb, azt hozzák a rokonok, vagy mert eddig teljesen elkerülte a nyugati szárnnyal való kapcsolatot. És van ki csak Nyugaton kiadott könyvet olvas, mert erőszakkal el akarja kerülni az otthon minden élő üzenetét - főleg félelemből, védekezésből. Egységes azonban a Jókai, Gárdonyi regények, a Petőfi versek utáni vágy, és pesti kollegáim hazai felméréseit nézegetve, a kinti magyar izlés ezen a ponton az itthoni izléssel megegyzeik.

A harmadik témakör az igen tág értelemben vett *történelem*. Olvasóink tudásigénye a magyar múlttra vonatkozóan fel-tűnően nagy, felöleli a politikai történelemtől kezdve a mitológiaiába vesző őstörténetig mindazt, amit kiadók itt-hon vagy odakint produkálnak. A témák között első helyen az 1956-os magyar események állnak, s ezt követően - egy-forma arányban - az 1848-as szabadságharc és a törökvilág kora Magyarországon. Ha ide számítom a történelmi regénye-

ket és az amatőr nyelvészkedéssel átszőtt mitologizálást is, akkor a fenti témák riválisa a sumérkodás. Hozzá kell tennem, hogy mindemellett az 1980-as kontroll László Gyula őstörténeti könyveinek előretörésére mutat. Összegezve: a témaválasztásoknál látszólag két ellentétes igény jelentkezik: az egyik az átélt, megtapasztalt valóság még alaposabb, vagy a megtanult történelem még pontosabb megismerése, a másik pedig - az ellenpóluson - a valóságtól való elvonatkoztatása.

Nyugaton a magyar szépirodalmi könyvsikerek Márai nevét, a politikai könyvsikerek Gábor Áronét fémjelzik. Van azonban egy harmadik típusú könyvsiker is, az életrajzé, ahol a témák és a tárgykörök szabadon keveredhetnek. 1977-ben Mindszenty önéletrajzát, 1980-ban Méray Tibornak Nagy Imréről írt életrajzát olvasták legtöbben. Nem sokkal utánuk következik egy régi színésznő-író, Megyeri Sári önéletrajza, s 1980-ban Szász Bélának a Rajk perről írt, második kiadású könyve.

A gyakoriság, éppen a népszerűségben második helyen álló *politikában* nem jelent feltétlenül tartósságot, mint ahogy a népszerűség csökkenése nem jelenti a tárgykörből való kiábrándulást. A Mindszenty-olvasók száma 3 év alatt alaposan lecsökkent, de a vallásos témák iránti érdeklődés, ha a kontroll irányának hihetünk, növekedett. Egyébként külön is érdemes lenne tanulmányozni a vallás nyelv és kultúraőrző szerepét idegenben.

Az összes tárgykör felvetítése helyett vessünk egy hosszabb pillantást az olvasók óvatosan kezelendő kategóriáira. Sokhelyütt a számok kommentár nélkül ékebben beszélnek; a munkásolvasóról azonban, aki felmérésünkben kisebbségként szerepel, szeretnénk néhány külön szót ejteni.

A kérdőíveken túlmenően úgynevezett mélyinterjúkkal közelítettem meg angliai magyar munkásolvasókat. A 18 olvasótól nyert adatokat az itthoni szociológus író, László Bencsik Sándor: *Történelem alulnézetben* című kötetében leírt csomagolóbrigád adataival is összevetettem. Természetesen nekem egy 18 tagú brigád helyett Anglia különböző területein élő munkásokkal kellett beszélnem. Az adatokhoz (ld. a 181-182. oldalon lévő táblázatot - a szerk.) a következőket szeretném fűzni: a két statisztikát összevetve a hasonlóságok szembetűnőbbek a különbségeknél. A legmeglepőbb eltérésnek az látszik, hogy a kint élő magyar munkás nem olvas ponyvát. Helyesbíteniünk kell ezt a benyomást: magyar ponyva helyett helybeli ponyvát olvas, de erre nem volt rovatunk. A válaszokból az sem derül ki, hogy "mennyi időt tölt naponta olvasással" a kérdezett. Nem volt merészünk következetesen föltenni ezt a kérdést. Kiegészítő kérdéseinkre kapott válaszokból kiviláglik, azonban az, hogy amikor a környezet egyöntetűen angol, az olvasmányok szintén azok. A magyar társ vagy a közeli klub ösztönzőleg hat: magyar újságok forognak közkézen, magyar könyvek kerülnek "forgalomba", mert ami tetszik, azt kézről kézre adják. Az "olvas magyar könyvet?" rovatba azok a nevek, könyvcímek foglaltattak, melyeket a válaszoló mint érdeklődésének vagy izlésének legjellemzőbbjeit jelölt meg. Legtöbb kérdezett nem adta jelét annak, hogy a nyugati magyar irodalomból bármit is ismerne, s csupán egyikőjük említett kinti szerzőt, Lajosy Sándort.

Válaszolóink közül - a megvizsgált olvasótábor egészét véve alapul - csupán 15 % számítható fizikai munkásnak.

[...]

1. László-Bencsik export-csomagoló brigádja, 1960-as évek vége

	Mennyi időt tölt naponta olvasással?	Havonta hány forintot költ könyvre?	Hány könyve van?
1.	-	-	4 (imádságos, énekes könyv)
2.	5 perc	-	30 (ponyva, útleírás)
3.	25 perc	15	110 (szépirodalom)
4.	-	-	12 (gyerekkönyv, ponyva)
5.	25 perc	10	110 (háború előtti könyvek)
6.	50 perc	5	48 (vegyes)
7.	20 perc	5	60 (sport)
8.	15 perc	20	90 (vegyes)
9.	-	-	5 (gyerekkönyvek)
10.	-	-	4
11.	-	-	20 (ponyva)
12.	10 perc	-	15 (történelmi regények)
13.	20 perc	-	7 (kölcsonvett könnyű irodalom)
14.	-	-	6
15.	35 perc	20	42 (vegyes)
16.	5 perc	-	2 (és pár kölcsönkönyv)
17.	35 perc	10	25 (magyar klasszikusok)
18.	45 perc	30	500 (jól felszerelt kis könyvtár)

2. Magyar munkások Angliában, 1977-ben

	Foglalkozás	olvas magyar könyvet?	mit költ évente ma- gyár nyom- datermekre?	Hány könyve van? (nemcsak magyar)?
1.	csavargári munkás	igen	5-6	15-20
2.	bányász (nőtlen)	nem (de Lúdas Matyi-t)	-	-
3.	bányász (nőtlen)	nem (de Élet és Tudomány-t)	-	3
4.	művezető	igen (szakkönyv, zene)	50	300
5.	műszerész	igen (Honthy Hanna)	30	70-80

Foglalkozás	olvas magyar könyvet?	mit költ évente ma- gyar nyom- datermekre?	Hány könyve van? (nemcsak magyar)?
6. borbély	igen (Magyar Hírek)	8-10	25-30
7. lakatos	igen (Lajosy Sándor)	15-20	40-45
8. kőműves	igen (gyerek- könyv)	6-8	20
9. kőművestanonc(nőtlen)	nem (csak angolul)	-	-
10. kisiparos	igen (Szabó Magda)	20	100-120
11. útépítő (nőtlen)	nem (de Nép- sportot)	-	-
12. útépítő (nőtlen)	nem (angol új- ságot)	-	-
13. szövő (hajadon)	igen (Nők Lapja, József A.)	3-4	25-30
14. szövő (gépkezelő)	igen (Petőfi, Népsport)	5	18-20
15. autógyár	igen (Moldova, Berkesi)	6-8	25-30
16. autógyár	igen (Móricz, Élet és Tud.)	15	60-80
17. órás (alkalmazott)	igen (Arany János)	10	50
18. asztalos	igen (Biblia)	4-5	20-25

Visszatérve a felmérés egészéhez, minden lehetséges felosztásnál felmerül legalább két kézenfekvőnek ígérkező kategória. Az egyik a kivándorlást korszakolja, a másik az olvasók életkorát hasonlítja össze.

Az elsőből egyetlen részlettanulmányt készítettünk: három olvasócsoporthoz, az 1930-as évtizedben, az 1940-es évtizedben és az 1956-ban kivándoroltak válaszait hasonlítottuk össze. A levonható tanulságok közül a legelső az volt, hogy a klasszikusoktól eltekintve minden nemzedék saját írói iránt a legfogékonyabb. Példákkal éve: Kosztolányi és társai a harmincasoknál, Szerb Antal és generáció-

ja a negyveneseknél, József Attila és kortársai, a mindenütt előforduló Illyés, Moldova, Konrád, Mészöly az ötvenhatosoknál. A legkésőbbieket mintha jobban érdekelné a tudomány és a technika, a negyvenes évek generációját egy csöppel jobban a vallás, a történelem, a mitológia. A legkorábban kijöttek közül nem egy csaknem teljesen leszokott a magyarul olvasásról. Többen csupán 1 %-ban olvasnak magyarul, saját becslésük szerint.

Amikor azonban életkoruk szerint csoportosítunk - akár találomra válogatva ki a helyeket - mondjuk 50 olvasót, rögvést eltérő következtetésekre juthatunk. A legöregebbek jelentős hányada csak magyarul olvas. A legfiatalabbak egy része, ha magyarul olvas, látszólag minden téma iránt érdeklődik. A fiatalok másik része - megjegyzem olvasóink közül nem akadt túl sok fiatal - vizsgaanyagot, üdülő és cserkész táborok irodalmát fürkészi. A középkorúak meghatározhatatlanok. Nekünk legalábbis nem sikerült.

A felismerhető jelenségek közül a nyugati olvasók körében egyik legszembetűnőbb a regionalizmus, a regionális olvasás. Ez azt jelenti, hogy az amerikai magyar olvasó részrehajló azok felé, akik a körötte lévő újságokat, folyóiratokat szerkesztik, akik klubestjein megjelennek. Továbbá, ezeknek az amerikai magyar, vagy ausztráliai magyar íróknak az írásaiban visszhangot talál az olvasó saját helyhez kötött élményeire, panaszaira is. Elmondhatjuk, hogy az általános népszerűségnek örvendő *Nemzetőr*, *Irodalmi Újság* és *Új Látóhatár* mellett a regionális népszerűséget kivívó lapok, a *Kanadai Magyarság*, a *New York-i Torontó-i Magyar Élet* egyben azokat az írókat is népszerűsítették, akik Európában alig ismertek: Wass Albertet, Fűry Lajost, Nehéz Ferencet. A regionalizmus másik kiváló példája az ausztráliai magyar telep, magyar klub, magyar lap és magyar kiadó

köré tömörülő írók, olvasók és előfizetők Dezséry András által szervezett vándorkönyvtár sorozata.

Az 1980-as kontrollból úgy tűnik, hogy a regionalizmuson túl és közvetlenül a kinti internacionális lapok, tehát a Nemzetőr, az Irodalmi Ujság és az Új Látóhatár mögött népszerűségben felzárkózott a Magyar Hírek. Nem kizárólagos, hanem eklektikus olvasásra kell gondolni: ebből is, abból is egy kicsit. Néha viszont: mindegyiket, csak magyarul olvassák. Néha egyiket sem, csak a keresztretjvényt.

Az izlés alakulását nyugati magyar körökben döntőbben befolyásolja a személyi kapcsolat, mint itthon. Könyvkereskedőkön keresztül a nyugati magyar író könyveinek csak kisebb hányadát adja el - kivételt képeznek a sikerkönyvek, mint pl. Erdély változása Illyés Elemértől vagy a Márai könyvek, melyeket az író nevének patinája ad el, s az olvasó - vagy leendő olvasó - magyar módra nyomban a kérdések kereszttüzébe veszi az író.

Az írók felé kifejezett, kinyilvánított igény megoszlik. *Ki-kí a maga szintjén*, Kennedy Klára vagy Halász Péter könyvek képviselik legjobban ezt az olvasószintben is különböző igényt, s annak beteljesítését, de az emberek többsége szeretne saját kinti életéről magyarul olvasni. Ugyanannyian és sokszor ugyanazok - hisz az érdeklődések átfedik egymást - az otthoni élet alakulását kísérik figyelemmel. A magyarul olvasott magyarországi nyomdatermékeknek nemcsak a nyelve, hanem, kis kivétellel az információtartalma is magyar. Az említett történelem, politika és irodalom mellett a humor, a sport és a divat ha magyar nyelvű, akkor főleg magyar is.

Egy másik érdekes jelenség - melyre 1977-ben csak felfigyelhettünk, ám későbbi kontrollunkból jobban kivilágolt - a költészet fokozatos háttérbe szorulása a próza

mögött. Amikor közelebbről megvizsgáltuk Illyés Gyula és Cs. Szabó László népszerűségét, azt láthattuk, hogy az olvasók mindketten a prózairót keresik inkább, mely Cs. Szabónál nem meglepő, Illyésnél annál inkább. Népszerűségüket továbbá az magyarázza, hogy számukra félreérthetetlenül a legfontosabb téma a magyarság. Annak mindenképpen, kisebbségi megőrzése Illyésnél, annak európaisága és kultúrfejlődése Cs. Szabónál. De a próza hódítása úgy is jelentkezik, hogy mai hazai írások felé fordulva, például Szabó Magda, Moldova, Passuth, Konrád, Mészöly, Karinthy Ferenc, Ottlik és Örkény mellett csupán három költő: Pilinszky, Weöres és Nagy László szerepel a kedvencek között. Voltak akik azt is megjegyezték, hogy korunk kíváncsainak megfelelően az ember a széppróza mellett annyi értekező prózát olvas, amennyi külön, mennyiségben, de hatásban is túlszárnyalja a lírát. Érdekes lenne tudni, hogy mi a helyzet e téren itthon.

Az 1980-as véleménykérő kontroll két érdekes eredménye, mely az izlés iránytűjének apróbb elhajlását is mutatja, az Erdély iránti érdeklődés megnövekedése és a humor további előretörése. Az első abban nyilvánul meg, hogy a könyvkereskedők polcairól elkelnek az erdélyi könyvek, akár Bukarestben, Kolozsvárott, Chicagóban vagy Münchenben adták volt ki azokat, hogy az erdélyi vagy erdélyi származású írók és költők: Sütő, Páskándi, Kányádi, Farkas Árpád, Illyés Elemér és az Amerikában élő Wass Albert könyvei, cikkei újranyomatnak lapokban, folyóiratokban, hogy a kinti újságok olvasókat is megszólaltató rovatában az erdélyiek dominálnak. A nyugati olvasó - több válaszlónk megjegyzéseiből látjuk - a kisebbségi magyarság nyelvhez és kultúrához való ragaszkodásával érzésközösséget, sorsközösséget vállal.

A humor előretörése azzal mérhető le, hogy a kontrollban sokkal gyakrabban találkozunk humoristák neveivel, könyveiknek címeivel, mint az eredeti kérdőívre adott válaszokban, valamint azzal, hogy a könyvkereskedők szerint a Lúdas Matyi c. újság, a Vajda Albert könyvalakban megjelenő humoreszkjei a legkeresettebb olvasmányok között vannak. A bárhol élő magyar humoristák közül a nyugati magyar olvasó számára Vajda nemcsak a legnépszerűbb humorista, hanem az 1980-as kontroll szerint egyike a legnépszerűbb élő magyar íróknak is. Az ausztráliai Ruttkay Arnold olvasótáborra most kezdi legyőzni a "régión és provinciát": Európában, Amerikában is kezdik ismerni. Az azonos névből és az azt követő rövid válaszokból megállapíthatatlan, hogy hányan gondolnak a pesti Mikes Györgyre és hányan a londonira, annyi azonban bizonyos, hogy együttesen és külön-külön is olvasottak és kedveltek. És végül: kint sem és ma sem csökken P. Howard, azaz Rejtő Jenő könyveinek népszerűsége. Ahány magyar könyvet tartalmazó közművelődési könyvtárt, sőt, nagyobb klub-könyvgyűjteményt sikerült megnéznünk, annyiszor találkoztunk P. Howard könyveivel, illetve a katalóguscédulán a nevével, mert a könyvet kikölcsönözték. Egy alkalommal Rejtő két könyvének angolra fordított változatát pillantottuk meg. "Angol barátaink számára", jegyezte meg a könyvtáros.

A sok szerteágazó témaszál mellett rövidre szabott időnkben csupán kettőre keríthetünk még sort.

Az egyik az újdonságok jelzése az izlés alakulásában. A sajtótermékek közül, úgy tetszik, a már említett Lúdas Matyi és a Magyar Hírek mellett a Nők Lapja, az Élet és Tudomány, valamint a Füles felzárkózott az élcsoporthoz. Olyan lapok, amelyek általános ismereteket szolgáltatnak vagy serkentenek, esetleg szórakoztatva tanítanak. Az irodalomkedvelők körében a vezető klasszikusok listája kibővült

Kosztolányi, Karinthy, Krúdy, Déry nevével. (Adataink szerint Déryt ma viszonylag többen olvassák Nyugaton, mint életének utolsó éveiben.) A kinti költők közül abszolút az élre tört Faludy György. Határ Győző olvasótábora növekszik, még akkor is, ha műfajt vált. Új sikerkönyv a könyveseknél a kinti Kovács Imre memoárja, míg az otthoni írók közül egyre gyakrabban olvasottak Galgóczy Erszébet, Esterházy Péter, Szilvási Lajos prózai művei és Csoóri Sándor versei.

Összefoglalóm összefoglalója helyett egy különálló mozaikkal búcsúznék. Az év elején meglátogattam egy angliai magyar családot és elbeszélgettem velük mindennapi olvasmányaikról. Az apa 45 év körüli kőművesből építőmesterré, kisvállalkozóvá lett. Angolul rendszeresen olvassa a helybeli esti újságot, éjjeliszekrényén könyv is volt: Derbyről szólt, angolul. Kapja és olvassa a Magyar Híreket, valamint az Életünk című katolikus magyar híradót. Egyiket sem olvassa el, mindkettőbe belekukkat. Az utóbbi években olvasott Petőfi verseket (ajándékkönyv hazulról) és Berkesi Andrásról több regényt. Egyébre nem futja kevés szabad idejéből, mikor is házilag bort készít, meg televíziózik. Az anya háztartásbeli, 42 éves. Elolvassa az Életünk, a Magyar Hírek s a neki járó Nők Lapja és a "Lúdas" legnagyobb részét. Könyvet nem olvas, kivételt képez a Simple Accounting c. angol kézikönyvecske. A négy gyerek közül a két fiatalabbal nem sikerült találkoznom. Az idősebbik fiú 23 éves, teherautósofőr. Több gyerekkori magyar mesekönyvet őriz, ezeket nagyanyja olvasgatta föl neki míg élt. Egyéb magyar könyvei Budapestről, Balatonról és Magyarországról szóló kalauzok. Rendszeresen csak angolul olvas, egy autóversenyző hetilapot, valamint a vitorlázásról szóló könyveket, cikkeket. Folyékonyan, de hibásan beszél magyarul.

Az idősebbik lány húsz éves, könyvkötészetben dolgozik. Az anyja magyar nyelvű lapjait forgatja, és járat magának egy angol divatlapot. Főleg szöveges képeskönyveket olvas angolul. Magyarul tökéletesen ért, de ritkán beszél. A szülők kétszer voltak itthon 1956 óta. A nagyobbik fiú idén angol barátnőjével a Balatonra készül.

Talán ez is pars pro toto, kérdőjellel. Nem tudom, szól-e a rész az egész nevében, mint ahogy abban sem lehetek biztos: adataim átlaga jellemző-e a kinti magyarság egészére vagy akár átlagára. Annyi azonban bizonyos, hogy a Nyugat rétegződő és többkultúrájú társadalmában olvasóinknak a gyökereikhez való ragaszkodásáról győződhattünk meg. De az előadást indító kérdőjel csak ott van, csak ott marad.

KÉRDÉS-FELELET A MAGYAR ANYANYELVI OLVASASRÓL

NYUGATON

1977

1. Milyen magyar könyveket olvasott az elmúlt hónapokban?

10 %	Emlékirataim - Mindszenty J.
8 %	Föld, föld - Márai S.
7 %	Erősitő - Márai S.
6 %	Gulág - Szolzsenyicin
5 %	Én is voltam... - Megyery S.
	Erdély változása - Illyés E.
	Kedves Bópeer...! - Déry T.
	Koportos - Balázs J.
	Magyar Odisszeuszok - Kabdebó T.
	Szent Imre induló - Moldova Gy.
	Tiszteljük egymás idegbaját - Vajda A.

4 %	Aranyecset - Dallos S.
	Áthallások - Weöres S.
	Az Antikrisztus itt járt közöttünk - Oláh D.
	Az elveszett alkotmány - Nagy K.
	Az embertől keletre - Gábor Á.
	Burgenland - Juhász L.
	Határsávok - Thinsz G.
	Római muzsika - Cs. Szabó L.
	Siró-nevető - Határ Gy.
	Vallomás - Nyisztor Z.
3 %	Anyám könnyü álmot ígér - Sütő A.
	Emlékirataim - Horthy M.

2. A fentebb közölt lista ellenpárja, az olvasott művek gyakorisága helyett, alább, az *írók* neveinek előfordulását veszi alapul (az egyes művek százalékaránya a zárójelbe iktatott szám):

20 %	Márai Sándor (Föld, föld 8, Erősítő 7)
17 %	Krúdy Gyula (Szindbád 3)
15 %	Passuth László
13 %	Illyés Gyula (Hunok Párizsban 2, Kháron ^{dik} laidkján 2, Puszták népe 2)
	Gábor Áron (Az embertől keletre 4)
11 %	Déry Tibor (Kedves Bópeer...! 5)
	Moldova György (Szent Imre induló 5)
	Mindszenty József (Emlékirataim 10)
9 %	Cs. Szabó László (Római muzsika 4)
8 %	Határ Győző (Siró-nevető 4)
	Kabdebó Tamás (Magyar Odisszeuszok 5)
	Wass Albert (Kard és kasza 3)
7 %	Móricz Zsigmond
	Sütő András (Anyám könnyü álmot ígér)

6 %	Balázs József (Koportos 5)
	Csonka Emil (Zita története 3)
5 %	Szabó Magda
	Szolzsényicin (Gulag 6)
	Vajda Albert (Tiszteljük egymás idegbajját 5)
	Dallos Sándor (Aranyecset 4)
	Fekete István (Ballagó idő 2)
	Jókai Mór
	József Attila
	Juhász László (Burgenland 4)
	Karinthy Frigyes (Igy irtok ti 3)
	Megyery Sári (Én is voltam jávorfácska 5)
	Petőfi Sándor
	Szerb Antal (A magyar irodalom története 2)
	Weöres Sándor (Áthallások 4)

3. Milyen magyar újságot (folyóiratot és más nyomdaterméket) olvas rendszeresen?

44 %	Nemzetőr
43 %	Irodalmi Ujság
27 %	Uj Látóhatár
16 %	Kortárs
15 %	Magyar Hiradó (Bécs)
14 %	Képes Magyar Világhiradó
12 %	Lúdas Matyi
	Magyar Élet
11 %	Magyar Élet (Torontó)
	Magyar Élet (Torontó és New York)
	Élet és Irodalom
	Kanadai Magyarság
	Uj Európa

10 %	Magyar Nemzet
	Nők Lapja
	Valóság
8 %	Élet és Tudomány
7 %	Látóhatár
	Magyar Hírek
6 %	Californiai Magyarország
	Hidfő
	Katolikus Magyarok Vasárnapja
	Új Világ
5 %	Itt-Ott
	Kanadai Magyar Ujság
	Korunk (Kolozsvár)
	Nagyvilág
4 %	Délamerikai Magyar Hírlap

4. Az élő magyar írók közül - akár magyarul területeken, akár Nyugaton, kiket olvas legszívesebben?

33 %	NEM FELELT, ILLETVE TÉVESEN FELELT A KÉRDÉSRE
21 %	Cs. Szabó László
20 %	Illyés Gyula
15 %	Márai Sándor
13 %	Passuth László, Wass Albert
11 %	Moldova György
10 %	Sütő András, Szabó Magda

5. A magyarul olvasók érdeklődésének iránya:

71 %	szépirodalom
54 %	általános ismeretek - összetett kategória
43 %	politika
39 %	történelem (őstörténet) életírás

28 %	humor
13 %	vallás
9 %	könnyű olvasmányok
8 %	tudomány-technika
7 %	földrajz-útleírás-felfedezés
6 %	hobby (főleg sport)
5 %	képzőművészet - műtörténet
	zene
1 %	antropológia
	archeológia

6. Milyen arányban oszlik meg a magyar illetve a külföldi nyelveken való olvasása?

50 %	külföldi nyelveken
40 %	magyarul
10 %	nem felelt a kérdésre

7. Melyik országban él?

33 %	Egyesült Államok
13 %	Németország
10 %	Kanada, Svájc
6 %	Brazília
4 %	Hollandia, Nagy-Britannia
2 %	Olaszország, Svédország, Ausztria, Franciaország
1 %	Ausztrália, Belgium, Izrael
0,5 %	Argentina, Chile
8 %	Egyéb

8. Mi a foglalkozása?

21 %	tisztviselő, állami alkalmazott
20 %	diplomás - diplomát kívánó szakmában

15 %	dolgozó iparos - szakmunkás - segédmunkás
10 %	NEM FELELT A KÉRDÉSRE
10 %	kereskedő, üzletember
9 %	háztartásbeli
7 %	diák: közép-, főiskolai, vagy első diplomás
7 %	nyugdíjas
1 %	diáknak, illetve állásnélkülinek is tekinthető

9. Kérjük aláhúzni az évtizedet, amelyben született:

35 %	1930
30 %	1920
19 %	1940
6 %	1950
5 %	1910
4 %	1900
12 %	1890
12 %	1960

10. Magyar nyelvű könyvesbolt forgalom Nyugaton:

a) Milyen magyar vonatkozású idegen nyelvű könyvek keltek a legjobban?

Yves de Daruvár: The tragic fate of Hungary; Gundel: Szakácskönyv németül, angolul; Gárdonyi; Sterne von Eger; Jókai: Ein Goldenmensch, The dark diamonds. Hundred Hungarian Poems; Márai fordításban: Kishon angol nyelvű könyvei; Karinthy: Please Sir; Maria Faggyas: Der Fünfte; Krúdy németül; Madách: The tragedy of Man; Vizváry: The tresasure trove of Hungarian cooking; Mindszenty angolul; Magyar népművészet franciául.

b) Milyen magyar nyelvű újságot vesznek-rendelnek leggyakrabban a vevőik?

Irodalmi Ujság; Élet és Tudomány; Lúdas Matyi; Kanadai Magyarság; Magyar Élet; Füles; Magyar Hírek; Nők Lapja; Képes Sport; Nemzetőr; Új Látóhatár; Magyar Nemzet.

c) Kik azok az élő magyar írók (akár otthon, akár Nyugaton), akiknek könyveit az elmúlt évek során legszivesebben vásárolták?

Illyés; Szabó Magda; Passuth; Mikszáth; Claire Kenneth; Wass Albert; Márai; Móricz; Moldova; Déry; Megyery Sári; Zilahy; Halász Péter; Nyirő; Kodolányi; Jókai; Gárdonyi.

1980

11. Magyar származású szerzők idegen nyelvű könyveinek gyakorisági sorrendje egy angol könyvesboltban:

1. Korda, 2. Koestler, 3. Lukács, 4. Bartók, 5. Szász, 6. Deák István, 7. Zsazsa Gábor, 8. Sellye, 9. Bauer, 10. Méray, 11. Moholy-Nagy, 12. Vasarely, 13. Vizinczey, 14. D. Gábor.

FÜGGELÉK

1. HELYNEV-MUTATÓ

- ADA - ADA; Vajdaság SZAT (Szocialista Autonom Tartomány),
Jugoszlávia 134, 149
- ÁKOSFALVA - ACÁTARI; Maros m., Románia 124
- ALSÓÓR - UNTERWART; Burgenland, Ausztria 159, 174
- ALSÓPÜLYA - UNTERPULLENDORF; Burgenland, Ausztria 174
- ALSÓSZECSE - DOLNÁ SEČ; Nyugat-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 18, 19, 32
- ATYHA - ATIA; Hargita m., Románia 116
- BÁCSFÖLDVÁR - BAČKO; GRADIŠTE, Vajdaság SZAT,
Jugoszlávia 144
- BÁCSSZÖLLŐS - BAČKI VINOGRADI; Vajdaság SZAT;
Jugoszlávia 139
- BÁCS-TOPOLYA - BAČKA TOPOLA; Vajdaság SZAT,
Jugoszlávia 134, 139, 147, 149
- BALAVÁSÁR - BALAUȘERI; Maros m., Románia 115, 116
- BARÁTKA - BRATCA; Bihar m., Románia 53
- BATINA - BATINA; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
- BÁTOR /Feketebátor/ - BATAŢ; Bihar m., Románia 52
- BÁTOS - BATOȘ; Maros m., Románia 61, 124
- BÁTYÚ - VUZLOVE; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
- BÉCS - WIEN; Ausztria 160, 161, 165, 168, 172, 173, 174
- BECSE /Óbecse/ - BEČEJ; Vajdaság SZAT,
Jugoszlávia 139, 149, 155
- BEGASZENTMIHÁLY - ŽITIŠTE; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139
- BELÉNYES - BEIUS; Bihar m., Románia 84
- BELGRÁD - BEOGRAD; Szerb SZK, Jugoszlávia 154
- BELLYE - BILJE; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
- BEREGSZÁSZ - BEREHOVO; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39, 40, 41, 42, 43
- BESENYŐ /Zsitvabesenyő/ - BEŠENOV; Nyugat-szlovákiai
kerület, Csehszlovákia 18
- BESZTERCEBÁNYA - BANSKÁ BYSTRICA; Közép-szlovákiai
kerület, Csehszlovákia 28
- BIKFALVA - BICFALAU; Hargita m., Románia 49
- BORSI - BORŠA; Kelet-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 18
- BŐS - GABČIKOVO; Nyugat-szlovákiai kerület,
Csehszlovákia 6, 27
- BRASSÓ - BRAȘOV; Brassó m., Románia 74
- BUDAPEST; Magyarország 153, 154, 165
- BUDISZAVA /Tiszakálmánfalva/ - BUDISAVA; Vajdaság SZAT,
Jugoszlávia 147
- BUKAREST - BUCUREȘTI; Ilfov m., Románia 49, 50, 120, 185
- BUSSA - BUȘINE; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 27
- CAKÓ - ČAKOV; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18, 32
- CHICAGO; Illionis, USA 185

CSANTAVÉR - ČANTAVIR; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139, 144
 CSAP - CSOP; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 CSEFFA - CEFA; Bihar m., Románia 52
 CSÍKFALVA - VARGATA; Maros m., Románia 124
 CSÍKSZENTMARTON - SÍNMARTIN; Hargita m., Románia 6, 85, 87
 CSÍKSZEREDA - MIERCUREA-CIUC; Hargita m., Románia 128
 CSÓKA - ČOKA; Vajdaság SZAT; Jugoszlávia 149
 CSOKAJ - CIOCALA; Bihar m., Románia 125
 CSONGOR /Csomonya/ - CSOMONYIN; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 DARÁZS - DRAŽ; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 DÁRDA - DARDA; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 DERZEN - DRISZINO; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 DÉVA - DEVA; Hunyad m., Románia 80, 126
 DIÓSZEG - SLÁDKOVIČOVO; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 18, 27
 DIÓSZEG /Bihardiószeg/ - DIOSIG; Bihar m., Románia 119, 120
 DÓZSA GYÖRGY /Lukafalva/ - GHEORGHE DOJA; Maros m.,
 Románia 124
 DUNASZERDAHELY - DUNAJSKÁ STREDA; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 6, 27, 35, 36
 EISENSTADT Lásd; KISMARTON
 ÉNLAKA - INLACENI; Hargita m., Románia 116
 ÉRSEKÚJVÁR - NOVÉ ZÁMKY; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 35
 FEKETICS /Bácsfeketehegy/ - FEKETIČ; Vajdaság SZAT,
 Jugoszlávia 139
 FÉL - TOMAŠOVO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 FELSŐBOLDOGFALVA - FELICENI; Hargita m., Románia 48, 49
 FELSKIRÁLYI - HORNÁ KRALOVA; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 18, 32
 FELSŐÖR - OBERWART; Burgenland, Ausztria 174
 FELSŐPÜLYA - OBERPULLENDORF; Burgenland, Ausztria 174
 FELSŐSÓFALVA - OCNA DE SUS; Hargita m., Románia 116
 GALÁNTA - GALANTA; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 6, 22, 35
 GÁLFALVA - GĂNEȘTI; Maros m., Románia 124
 GÁT - GAT; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 43
 GÖDEMESTERHÁZA - STINCENI; Maros m., Románia 124
 GÖRGÉNYSZENTIMRE - GURGHIU; Maros m., Románia 124
 GRÁC - GRAZ; Stájerország, Ausztria 160, 161, 165, 168
 GUNARAS - GUNAROȘ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144
 GÚTA - KOLÁROVO; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 18, 32
 GYULAKUTA - FINTÍNELE; Maros m., Románia 124
 HARASZTI - HRSTIN; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 HAVAD - NEAUA; Maros m., Románia 124
 HEGYKÖZSZENTMIKLÓS - SÎNNICOLAU DE MUNTE; Bihar m.,
 Románia 125
 HERCEGSZÖLLŐS - KNEŽEVI VINOGRADI; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 HESDÁT - HAȘDATE; Kolozs m., Románia 113, 114

HINTERBRÜHL; Alsó-Ausztria, Ausztria 161
 INNSBRUCK; Tirol, Ausztria 160, 161
 IPOLYBALOG - BALOG NAD IPŁOM; Nyugat-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 18
 IPOLYBÉL - BIELOVCE; Nyugat-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 18
 IPOLYVISK - VÝŠKOVCE NAD IPŁOM; Nyugat-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 18, 32
 KÁGYA - CADEA; Bihar m., Románia 125
 KÁLNA /Nagykálna/ - KÁLNA NAD HRONOM; Nyugat-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 18
 KANIZSA - KANJIZA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139, 144, 149, 155, 156
 KAPPENBERG; Stájerország, Ausztria 161
 KAPOSVÁR; Somogy m., Magyarország 153
 KARÁCSONFALVA - CRĂCIUNEL; Maros m., Románia 124
 KASSA - KOŠICE; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 22, 34, 35
 KÉZDIVÁSÁRHELY - TÎRGU SECUIESC; Kovászna m., Románia 7, 130, 131
 KIKINDA - KIKINDA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 147, 149
 KISFENES - FINIȘEL; Kolozs m., Románia 113, 114
 KISHEGYES - MALI IDJOȘ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144, 149
 KISMARTON - EISENSTADT; Burgenland, Ausztria 161
 KISTÁRKÁNY - MALĚ TRAKANY; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 KLAGENFURT; Karintia, Ausztria 160, 161
 KOLOZSVÁR - CLUJ-NAPOCA; Kolozs m., Románia 6, 74, 91, 95, 97,
     125, 185
 KOMÁROM - KOMÁRNO; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 21, 22
 KOPÁCS - KOPAČEVO; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 KÖRÖGY - KORODJ; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 KOROND - CORUND; Hargita m., Románia 116
 KOVIN /Kevevára/ - KOVIN; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
 KÖBLÖSKUT - CUBULCUT; Bihar m., Románia 125
 KÖRÖSTÁRKÁNY - TARCAIA; Bihar m., Románia 84
 KÖZÉPPULYA - MITTELPULLENDORF; Burgenland, Ausztria 174
 KULA - KULA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
 LASKÓ - LUG; Horvát SZK, Jugoszlávia 152, 153
 LÁSZLÓ - LASLOVO; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 LÉDEC - LADICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 LENDVA - LENDAVA; Szlovén SZK, Jugoszlávia 153
 LÉVA - LEVICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 22, 27, 35
 LINZ; Felső-Ausztria, Ausztria 161, 165, 168, 169
 LJUBLJANA; Szlovén SZK, Jugoszlávia 153
 LONDON; Nagy-Britannia 178
 LOSONC - LUCENEC; Közép-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 6, 22, 27
 LUPÉNY - LUPENI; Hunyad m., Románia 78, 80
 MAGYARCSERNYE - NOVA CRNJA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
 MAGYARFENES - VLAHA; Kolozs m., Románia 113, 114
 MAGYARLÉTA - LITENI; Kolozs m., Románia 113, 114
 MAKFALVA - GHINDARI; Maros m., Románia 59, 121, 122, 124
 MÁLNÁS - MALNAS-SAT; Kovászna m., Románia 46, 47
 MÁLNÁSFÜRDŐ - BAILE - MALNAS; Kovászna m., Románia 46

MAROSLUDAS - LUDUŞ; Maros m., Románia 120
 MAROSSZENTKIRÁLY - SÎNCRAIENI DE MURES; Maros m.,
 Románia 81
 MAROSVÁSÁRHELY - TÎRGU MURES; Maros m., Románia 56, 74, 100, 109, 120
 MAROSVÉCS - BRÎNCOVENESTI; Maros m., Románia 124
 MATYÓC - MATEJOVCE; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 MEDGYES - MEDIAŞ; Szeben m., Románia 112
 MENYHE - MECHNICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 MEZŐPANIT - PÁNET; Maros m., Románia 124
 MINAJ - MINAJ; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 MUNKÁCS - MUNKACSIV; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 MURASZOMBAT - MURSKA SOBOTA; Szlovén SZK, Jugoszlávia 153, 154
 MUZSLYA - MUŽLJA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 147
 MÜNCHEN; Bajorország, NSZK 185
 NÁDSZEG - TRSTICE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 NAGYBALOG - VEĽKÝ BLH; Közép-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 18, 19, 32
 NAGYBECSKEREK - ZRENJANIN; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144,
 147, 149
 NAGYDOBRONY - VELIKA DOBRONY; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 43
 NAGYKÜRTÖS - VEĽKÝ KRTÍŠ; Közép-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 35
 NAGYMÁCSÉD - VEĽKÁ MAČA; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 27
 NAGYSZALONTA - ORADEA; Bihar m., Románia 74, 119
 NASZVAD - NESVADY; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 18, 35
 NEW YORK; New York, USA 183
 NYÁRÁDMAGYARÓS - MÁHERANI; Maros m., Románia 59, 121, 122, 124
 NYÁRÁDREMETE - ERMITIU; Maros m., Románia 124
 NYÁRÁDSZEREDA - MIERCUREA NIRAJ; Maros m., Románia 120
 NYÁRÁDTÓ - UNGHENI; Maros m., Románia 124
 NYITRA - NITRA; Nyugat-szlovákiai kerület; Csehszlovákia 18, 27
 NYITRAGERENCSE - NITRIANSKE HRŇCIAROVCE; Nyugat-szlovákiai
 kerület, Csehszlovákia 27
 ÓGYALLA - HURBANOV; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 18
 OLASZI - LOSIG; Bihar m., Románia 125
 OLTHEVIZ - HOGNIZ; Brassó m., Románia 115, 116
 OROM - OROM; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144
 ŐRSZIGET - SIGET IN DER WART; Burgenland, Ausztria 174
 PALICS - PALIČ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 135
 PANC SOVA - PANČEVO; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 144, 149
 PARAJD - PRAID; Hargita m., Románia 116, 117
 PÁRKÁNY - ŠTÚROVO; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 27
 PÁSKAHÁZA - PAŠKOVA; Kelet-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 18, 32
 PÉCS - Baranya m., Magyarország 153
 PÉL MONOSTOR - BELI MANASTRI; Horvát SZK, Jugoszlávia 152, 153

PÉTERRÉVE - PETROVO SELO; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139
 PETRILLA - PETRILLA; Hunyad m., Románia 80
 POZSONY - BRATISLAVA; Nyugat-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 18, 21, 22, 28, 33, 34
 RÁKOS - RACU; Kolozs m., Románia 113, 114
 RÉTFALU - RETFALA; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 RIMASZOMBAT - RIMAVSKÁ SOBOTA; Közép-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 6, 22
 ROMÁNLETA - LITA; Kolozs m., Románia 113, 114
 SALÁNK - SALANKI; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 SALZBURG; Salzburg, Ausztria 160, 161
 SÃO PAULO; São Paulo, Brazília 164
 SÁRMÁS /Nagysármás/ - SÁRMAȘU; Maros m., Románia 120
 SEGESVÁR - SIGHIȘOARA; Maros m., Románia 111, 112, 120
 SEPSISZENTGYÖRGY - SFINTU GHEORGHE; Kovászna m.,
     Románia 6, 47, 105
 SIKLÓD - ȘICLÓD; Hargita m., Románia 116
 SÓFALVA - ȘARATA; Hargita m., Románia 116
 SOMORJA - ȘAMORIN; Nyugat-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 27
 STEYR; Felső-Ausztria 161
 ST. GEORGEN I. A.; Felső-Ausztria 161
 SZABADKA - SUBOTICA; Vajdaság SZAT,
     Jugoszlávia 134, 139, 144, 147, 149
 SZÁDALMÁS - JABLONOV NAD TURNOV; Kelet-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 18
 SZÁSZRÉGEN - REGHIN; Maros m., Románia 61, 82, 83, 120
 SZATMÁR - SATU MARE; Szatmár m., Románia 71, 73, 98, 101, 103
 SZÉKELYHÍD - SACUIENI; Bihar m., Románia 52, 125
 SZÉKELYHÓDOS - HODOȘA; Maros m., Románia 124
 SZÉKELYUDVARHELY - ODORHEIU SECUIESC; Hargita m.,
     Románia 6, 48, 69, 71, 127, 128
 SZENC - SENEĆ; Nyugat-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 27
 SZENTTAMÁS - STBOBRAN; Vajdaság SZAT,
     Jugoszlávia 139, 144, 149
 SZÉPLAK /Berettyószéplak/ - SUPLACU DE BARCĂU; Bihar m.,
     Románia 52
 SZOVÁTA - SOVATA; Maros m., Románia 120, 124
 SZÖLLŐSGYULA - JULIVCI; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 SZTOLNA - STOLNA; Kolozs m., Románia 113, 114
 TEMERIN - TEMERIN; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 139, 144, 149
 TENKE - TINCA; Bihar m., Románia 52
 TISZAÚJHELY - NOVE SELO; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 TISZAÚJLAK - VILOK; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 39
 TORDASZENTLÁSZLÓ - SĂVĂDISLA; Kolozs m., Románia 113, 114,
     117, 118
 TORNALJA - ȘĂFĂRIKOVÓ; Közép-szlovákiai kerület,
     Csehszlovákia 27

TORONTO; Ontario, Kanada 183
 TÖKETEREBES - TREBIŠOV; Kelet-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 6, 22, 35
 TÖRKBECE - NOVI BEČEJ; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
 TRAIKIRCHEN; Alsó-Ausztria, Ausztria 161
 ÚJBÉZDÁN - NOVI BEZDAN; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 ÚJVIDÉK - NOVI SAD; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 145, 147, 149,
 151, 152, 156
 UNGVÁR - UZSHOROD; Ukrán SZSZK, Szovjetunió 38, 39, 40, 41,
 42, 43, 44
 VÁGA - VÁHOVCE; Nyugat-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 VÁGFARKASD - VLČANY; Nyugat-szlovákiai kerület,
 Csehszlovákia 27
 VAJÁN - VAJANY; Kelet-szlovákiai kerület, Csehszlovákia 18
 VAJDAHUNYAD - HUNEDOARA; Hunyad m., Románia 126
 VÁRDARÓC - VARDARAC; Horvát SZK, Jugoszlávia 152
 VERBÁSZ - VRBAS; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
 VÖRÖSMART - ZMAJEVAC; Horvát SZK, Jugoszlávia 139, 152, 153
 ZENTA - SENTA; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 147, 149, 156
 ZOMBOR - SOMBOR; Vajdaság SZAT, Jugoszlávia 149
 ZRENJANIN Lásd: NAGYBECSKEREK

2. A KÖTETBEN SZEREPLŐ MAGYAR NYELVŰ SAJTÓTERMEKEK

JEGYZEKE

- ALFÖLD. Irodalmi, művelődési és kritikai folyóirat. Debrecen, 1954-, havonta 96 old.
- BRASSÓI LAPOK. Az RKP Brassó megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Brassó, 1969-, hetente 12 old.
- CALIFORNIAI MAGYARSÁG. San Francisco - Los Angeles, 1923-, hetente.
- DÉLAMERIKAI MAGYAR HÍRLAP. A magyar kolónia lapja. Sao Paulo, 1948-.
- DOLGOZÓ NŐ. Románia Szocialista Köztársaság Országos Nőtanácsának havi folyóirata. Kolozsvár, 1945-, havonta 48 old.
- DOLGOZÓ NŐ. (Csehszlovákia) Lásd; NŐ.
- DOLGOZÓK. A Tartományi Szakszervezeti Tanács lapja. Újvidék, 1957-, hetente 16 old.
- DÖRMÖGŐ DÖMÖTÖR. A Magyar Úttörőszövetség gyermeklapja. Budapest, 1957-, havonta 20 old.
- EGÉSZSÉG. A család háziorvosa. Szabadkai Egészségvédelmi Intézet. Szabadka, 1951-, havonta 18 old.
- ÉLET ÉS TRODALOM. Irodalmi és politikai hetilap. Budapest, 1957-, hetente 16 old.
- ÉLET ÉS TUDOMÁNY. A TIT hetilapja. Budapest, 1946-, hetente 32 old.
- ÉLETÜNK. Az európai magyar katolikusok lapja. St. Gallen, 1969-, havonta.
- ELŐRE. A Szocialista Demokrácia és Egységfront Országos Tanácsának napilapja. Bukarest, 1946-, naponta 4-6 old.
- EVANGÉLIKUS ÉLET. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztályának lapja. Budapest, 1934-, hetente 6 old.
- EZERMESTER. A KISZ KB barkácsoló folyóirata. Budapest, 1967-, havonta 20-30 old.
- FALVAK DOLGOZÓ NÉPE. A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek Országos Szövetségének és a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Szövetségének hetilapja. Bukarest, 1957-, hetente 8 old.
- FORRÁS. Szépirodalom, szociográfia, művészet. Kecskemét, 1969-, havonta 96 old.
- FÜLES. Budapest, 1957-, hetenként 32 old.

- GALAKTIKA. Tudományos-fantasztikus antológia. Budapest, 1972-, rendszertelenül.
- HADAK ÚTJÁN. A Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének Központi Tájékoztatója. München, 1949-, havonta.
- 7 NAP. Vajdasági Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének hetilapja. Szabadka, 1947-, hetente 68 old.
- HÉT. A CSEMADOK Központi Bizottságának képes hetilapja. Pozsony, 1956-, hetente 24 old.
- A HÉT. A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács társadalmi, politikai, művelődési hetilapja. Bukarest, 1970-, hetente 12 old.
- HÍD. Irodalom, művészet, társadalomtudomány. Újvidék, 1934-, havonta 170 old.
- HÍDFŐ. A nemzet, az otthon és a jövő szolgálatában álló emigrációs politikai hetilap. London, 1948-, havonta kétszer.
- IFJÚMUNKÁS. A KISZ KB hetilapja. Bukarest, 1956-, hetente 10 old.
- IFJÚSÁGI MAGAZIN. A KISZ képes folyóirata. Budapest, 1965-, havonta 64 old.
- IGAZSÁG. Az RKP Kolozs megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Kolozsvár, 1948-, naponta 4 old.
- IGAZ SZÓ. Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének folyóirata. Marosvásárhely, 1952-, havonta 90 old.
- INTERPRESS MAGAZIN. A Nemzetközi Ujságíró Szervezet folyóirata. Budapest, 1975-, havonta 192 old.
- IRODALMI SZEMLE. Irodalmi és kritikai folyóirat. Pozsony, 1958-, évente tíz alkalommal 96 old.
- IRODALMI ÚJSÁG. Párizs, 1956-, havonta 32 old.
- ITT-OTT. Itt-Ott Baráti Kör Összekötő Tanácsa. Ada (Ohio, USA), 1948-, havonta.
- JÓBARÁT. A Pionírszervezet Országos Tanácsának hetilapja. Bukarest, 1966-, hetente 16 old.
- JÓ PAJTÁS. Vajdasági Gyermekevelési Tanács lapja. Újvidék, 1945-, hetente 30 old.
- KANADAI MAGYARSÁG. Toronto, 1951-, hetenként.
- KANADAI MAGYAR ÚJSÁG. Winnipeg, 1924-, hetenként kétszer.
- KÁRPÁTI IGAZ SZÓ. Az Ukrajnai Kommunista Párt Kárpátontuli területi bizottságának és a népképviselők területi tanácsának lapja. Ungvár, 1965-, naponta 4 old.
- KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA. Cleveland, 1894-, hetenként.

- KÉPES IFJÚSÁG. Jugoszláviai magyar fiatalok hetilapja. Újvidék, 1945-, hetente 30 old.
- KÉPES MAGYAR VILÁG. A külföldön élő magyarság képes társadalmi lapja. Köln, 1969-, negyedévenként.
- KÉPES SPORT. Az Országos Testnevelési és Sporthivatal lapja. Budapest, 1954-, hetente 32 old.
- KORTÁRS. Irodalmi és kritikai folyóirat. Budapest, 1957-, havonta 166 old.
- KORUNK. A Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata. Kolozsvár, 1957-, havonta 80 old.
- KÖNYVTÁRI FIGYELŐ. Országos Könyvtárügyi Tanács - Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata. Budapest, 1954-, kéthavonta 112 old.
- KÖNYVTÁRI SZEMLE. Művelődési és Művészetügyi Állami Bizottság folyóirata. Bukarest, 1950-1973. negyedévenként 48 old.
- LÁTÓHATÁR. Válogatás a magyar kulturális sajtóból. Budapest, 1973-, havonta 240 old.
- LÚDAS MATYI. Szatirikus hetilap. Budapest, 1945-, hetente 16 old.
- MAGYAR ÉLET. Toronto, 1949-, hetenként.
- MAGYAR HÍRADÓ. Független hetilap. Bécs, 1958-, hetente.
- MAGYAR HÍREK. A Magyarok Világszövetségének lapja. Budapest, 1948-, kéthetente 64 old.
- MAGYAR HÍRLAP. Politikai napilap. Budapest, 1968-, naponta 12 old.
- MAGYAR NEMZET. A Hazafias Népfront lapja. Budapest, 1945-, naponta 12 old.
- MAGYARSÁG. Hungarian in language, american in spirit. Pittsburgh, 1925-, hetenként.
- MAGYAR SZÓ. Vajdaság Dolgozó Népe Szocialista Szövetségének lapja. Újvidék, 1944-, naponta 12-32 old.
- MEGYEI TÜKÖR. Az RKP Kovászna megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Sepsiszentgyörgy, 1968-, naponta 4 old.
- MÉZESKALÁCS. A legkisebbjeink képes folyóirata. Újvidék, 1955-, havonta 24 old.
- MUNKÁSELET. Románia Szocialista Köztársaság Szakszervezetek Általános Szövetségének hetilapja. Bukarest, 1957-, hetente 8 old.
- MŰVELŐDÉS. A Megéneklünk Románia Országos Fesztivál folyóirata. Bukarest, 1947-, havonta 48 old.
- NAGYVILÁG. Világirodalmi Folyóirat. Budapest, 1956-, havonta 160 old.

- NAPSUGÁR.** A Pionírszervezet Országos Tanácsának gyermeklapja. Kolozsvár, 1956-, havonta 24 old.
- NEMZETŐR.** A Magyar Szabadságharcos írók lapja külföldön. München, 1956-, kéthetenként.
- NÉPMŰVELÉS.** Módszertani tanácsadó a népművelési dolgozók számára. A Népművelési Intézet folyóirata. Pozsony, 1954-, havonta 32 old.
- NÉPSPORT.** Az Országos Testnevelési és Sporthivatal lapja. Budapest, 1945-, naponta 12 old.
- NÉPSZABADSÁG.** Az MSZMP központi lapja. Budapest, 1956-, naponta 12-24 old.
- NÉPÚJSÁG.** Szlovéniai magyarok hetilapja. Murszombat, 1960-, hetente 4 old.
- NŐ.** A Szlovákiai Nőszövetség hetilapja. Pozsony, 1962-, hetente 24 old.
- NŐK LAPJA.** A Magyar Nők Országos Tanácsának hetilapja. Budapest, 1949-, hetente 32 old.
- ORSZÁG-VILÁG.** Az MSZBT hetilapja. Budapest, 1957-, hetente 32 old.
- ORVOSI SZEMLE.** Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet és az Orvostudományi Társaságok Szövetsége marosvásárhelyi fiókjának lapja. Marosvásárhely, 1955-.
- PEDAGÓGIAI SZEMLE.** A Magyar Pedagógiai Társaság és az Országos Pedagógiai Intézet folyóirata. Budapest, 1951-, havonta 100-130 old.
- RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ ÚJSÁG.** A Magyar Rádió és Televízió hetilapja. Budapest, 1956-, hetente 32 old.
- SZABAD FÖLDMŰVES.** Az SZSZK Mezőgazdasági és Élelmézésügyi Minisztériumának hetilapja. Pozsony, 1950-, hetente 16 old.
- SZATMÁRI HÍRLAP.** Az RKP Szatmár megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Szatmár, 1948-, naponta 4 old.
- TANÜGYI ÚJSÁG.** Az Oktatásügyi Minisztérium és a Művelődési Szakszervezetek Szövetségének Bizottsága hetilapja. Bukarest, 1956-, hetente 4 old.
- TISZATÁJ.** Irodalmi és kulturális folyóirat. Szeged, 1947-, havonta 112 old.
- ÚJ ÉLET.** Társadalmi és kulturális képeslap. Marosvásárhely, 1957-, kéthetenként 24 old.
- ÚJ EURÓPA.** Tájékoztató és szórakoztató folyóirat. München, 1962-, havonta.
- ÚJ HUNGÁRIA.** Szabad magyarok független hetilapja. München, 1953-, hetenként.

- ÚJ IFJÚSÁG. A Csehszlovák Ifjúsági Szövetség Központi Bizottságának hetilapja. Pozsony, 1952-, hetente 12 old.
- ÚJ ÍRÁS. Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat. Budapest, 1961-, havonta 128 old.
- ÚJ LÁTÓHATÁR. Irodalmi és politikai folyóirat. München, 1950-, negyedévenként.
- ÚJ SZÓ. Szlovákia Kommunista Pártja Központi Bizottságának napilapja. Pozsony, 1948-, naponta 8 old., vasárnap 24 old.
- ÚJ VILÁG. Délamerikai független magyar újság. Buenos Aires, 1941-, hetenként.
- UTITÁRS. Külföldön élő evangélikus magyarok lapja. Genf, 1959-, havonta.
- UTUNK. Románia Szocialista Köztársaság Írószövetségének lapja. Kolozsvár, 1946-, hetente 8 old.
- ÜZENET. Irodalmi, művészeti, kritikai és társadalomtudományi folyóirat. Szabadka, 1971-, havonta 60 old.
- VALÓSÁG. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat havi folyóirata. Budapest, 1958-, havonta 128 old.
- VETÉS ÉS ARATÁS. Evangélikus folyóirat. Stuttgart, 1968-, kéthavonta.
- VILÁG IFJÚSÁGA. A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség nemzetközi ifjúsági magazinja. Budapest, 1947-, havonta 50 old.
- VÖRÖS ZÁSZLÓ. Az RKP Maros megyei bizottsága és a megyei néptanács lapja. Marosvásárhely, 1948-, naponta 4 old.

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ÁRA: 43,50 Ft

OLSK